

*Program Rozwoju Turystyki
w gminie Bobolice na lata 2007 - 2015*

Urząd Miejski Bobolice

Bobolice, październik 2007

Spis treści

CEL, ZAKRES I METODA OPRACOWANIA	3
1. SŁOWNIK WAŻNIEJSZYCH POJĘĆ	7
2. MIEJSCE TURYSTYKI W DOKUMENTACH POWSTAJĄCYCH NA WYŻSZYCH SZCZEBŁACH ZARZĄDZANIA, PLANACH ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO, POWIATU KOSZALIŃSKIEGO I GMINY BOBOLICE.	10
3. DIAGNOZA STANU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE.	15
3.1. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA.....	15
3.1.1. <i>Położenie i ogólna charakterystyka</i>	16
3.1.2. <i>Walory naturalne</i>	18
3.1.3. <i>Walory kulturowe</i>	26
3.1.4. <i>Działalność kulturalno – rekreacyjna. Stowarzyszenia.</i>	42
3.1.5. <i>Dostępność komunikacyjna</i>	49
3.2. INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA.....	50
3.2.1. <i>Baza noclegowa.</i>	51
3.2.2. <i>Baza gastronomiczna</i>	60
3.2.3. <i>Szlaki rowerowe</i>	61
3.2.4. <i>Baza towarzysząca</i>	65
3.3. DZIAŁANIA PROMUJĄCE WALORY TURYSTYCZNE GMINY BOBOLICE	68
3.4. UWARUNKOWANIA I STAN ROZWOJU TURYSTYKI NA OBSZARACH WIEJSKICH (AGROTURYSTYKA).	75
3.5. WNIOSKI Z DIAGNOZY STANU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE.	78
4. PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE	80
4.1. ANALIZA MOŻLIWOŚCI I PROBLEMÓW ROZWOJOWYCH – SWOT.....	80
4.2. WIZJA I MISJA ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE.....	82
4.3. KIERUNKI ROZWOJU TURYSTYKI	83
4.4. PROMOCJA ROZWOJU TURYSTYKI	90
5. PRODUKT TURYSTYCZNY GMINY BOBOLICE	95
5.1. ISTOTA PRODUKTU TURYSTYCZNEGO.....	95
5.2. GRUPY DOCELOWE (PROFILE SEGMENTÓW).....	98
5.3. KONCEPCJA PRODUKTU TURYSTYCZNEGO W GMINIE BOBOLICE.....	104
6. WDRAŻANIE I MONITOROWANIE PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE	108
7. BIBLIOGRAFIA	112
ZAŁĄCZNIK NR 1. UWARUNKOWANIE FINANSOWE, HARMONOGRAM REALIZACJI PROGRAMU ORAZ PODMIOTY WYKONAWCZE (KARTY PROJEKTÓW).	113
ZAŁĄCZNIK NR 2. ROZWIJANIE TURYSTYKI JAKO OBOWIĄZEK PRAWNY SAMORZĄDÓW	119
ZAŁĄCZNIK NR 3. RYS HISTORYCZNY GMINY BOBOLICE	122
ZAŁĄCZNIK NR 4. WYKAZ OBIEKTÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W GMINIE BOBOLICE.	126
ZAŁĄCZNIK NR 5. KALENDARZ IMPREZ KULTURALNYCH I SPORTOWO - REKREACYJNYCH W GMINIE BOBOLICE.	130
SPIS RYSUNKÓW	133
SPIS TABEL	134

CEL, ZAKRES I METODA OPRACOWANIA

Przez wiele lat sektor turystyczny był w Polsce zaniedbywany i traktowany drugoplanowo. Wachlarz produktów turystycznych i atrakcyjnych regionów pozostawał niezmienny, a inwestycje w infrastrukturę typowo turystyczną ograniczały się do budowy ośrodków wypoczynkowych wielkich państwowych przedsiębiorstw. Dominowała turystyka socjalna, na rynku istniał monopol organizatorów imprez turystycznych, a wyjazdy za granicę były bardzo ograniczone.

Sytuację zmienił dopiero upadek komunizmu i rozwój gospodarki rynkowej. Turystyka zaczęła nabierać na znaczeniu i zaczęto ją postrzegać jak sektor dochodowy i rozwojowy.

Rozwój turystyki zależy zarówno od czynników społecznych jak i technologicznych. Wraz z bogaceniem się społeczeństw rośnie popyt na produkty turystyczne. Notoryczny brak czasu i potrzeba odpoczynku powodują, iż ludzie w coraz większym stopniu korzystają ze zorganizowanych form wypoczynku, oczekując kompleksowej obsługi. Z drugiej strony sam rozwój ekonomiczno-społeczny, istnienie międzynarodowych powiązań gospodarczych, globalnej konkurencji i globalnych rynków wymuszają na ludziach potrzebę podróżowania w celach służbowych. Turystyka jest uważana za jedną z najbardziej dochodowych i najdynamiczniej rozwijających się dziedzin gospodarki na świecie. W krajach UE tempo wzrostu zatrudnienia w tej dziedzinie jest najwyższe. Jej rozwój wymaga jednak długookresowego planowania.

Program Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice na lata 2007 - 2015 jest planistycznym dokumentem otwartym w dwojakim znaczeniu. Jest otwarty ze względu na ciągłe możliwości aktualizacji uwarunkowań oraz na niedomknięty (niekompletny) zbiór działań operacyjnych. W każdym momencie gminne podmioty mogą wprowadzić nowe programy realizacyjne, które są zgodne z ustalonymi w programie celami. Możliwe jest równocześnie poszerzenie listy celów. Podstawowymi funkcjami tego dokumentu są: Informacja, Inspiracja i Koordynacja.

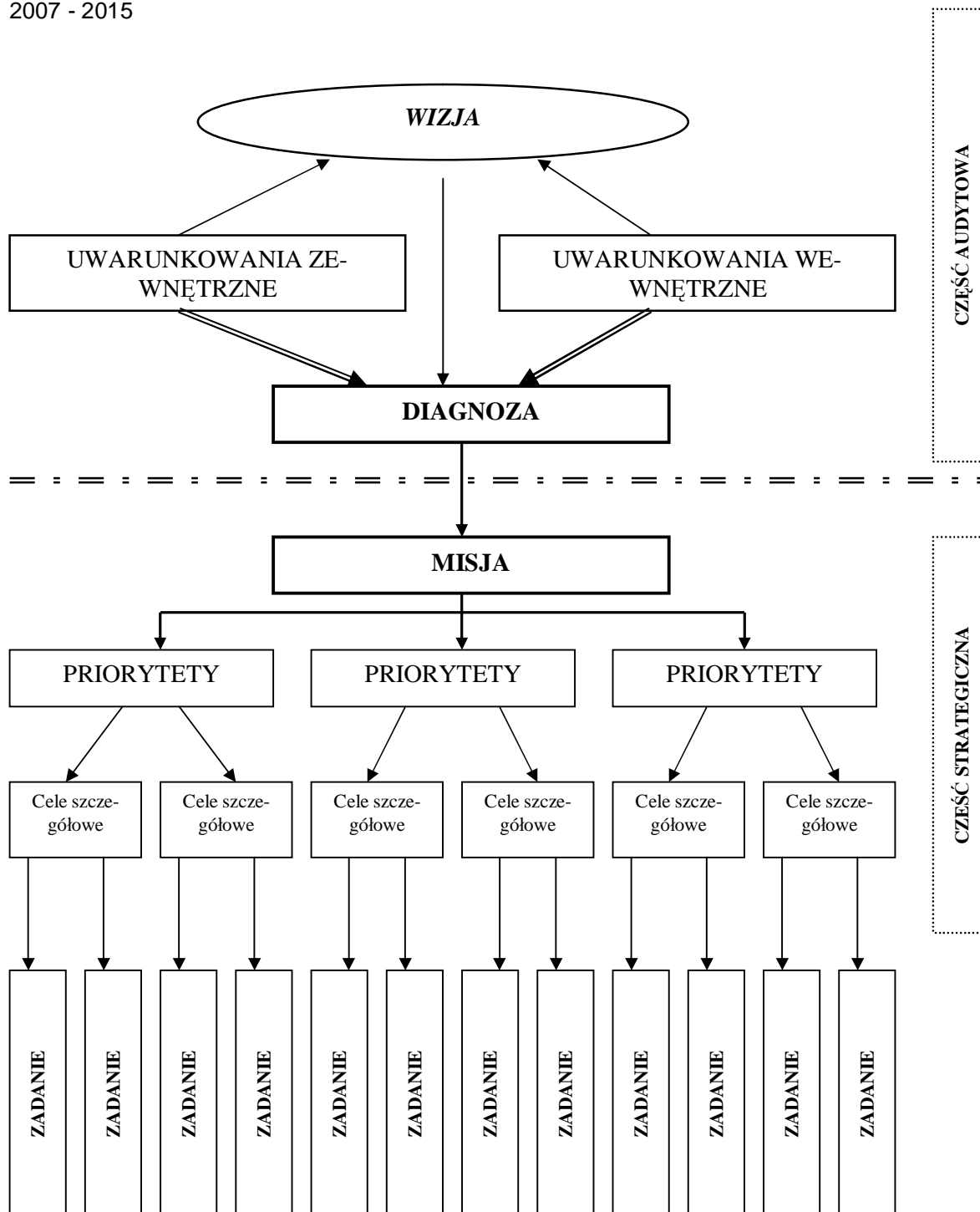
W opracowaniu programu zostały wykorzystane następujące materiały źródłowe:

- § Strategia rozwoju miasta i gminy Bobolice na lata 2003 – 2013, Bobolice 2003;
- § Raport o stanie gminy Bobolice, Bobolice 2003;
- § „Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza gminy Bobolice. Operat botaniczny”, Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie, 2003;

- § Program Ochrony Środowiska w gminie Bobolice, 2004;
- § Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy Bobolice;
- § Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku;
- § Plan Rozwoju Lokalnego powiatu koszalińskiego, Koszalin 2004;
- § „Markowe produkty turystyczne Pomorza Środkowego wraz z koncepcją usieciowienia”, Fundacja „Nauka dla środowiska”, Koszalin 2004;
- § Ramowy Program Rozwoju Turystyki Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, maj 2004;
- § Plan Rozwoju Lokalnego gminy Bobolice, Bobolice 2005.

Program Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice jest programem operacyjnym, którego powstanie zostało zaplanowane w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Bobolice na lata 2003 – 2013. Sposób postępowania w procesie opracowywania dokumentu przedstawia poniższy schemat. Schemat zawiera zakładane efekty cząstkowe prac nad dokumentem, które zostały ułożone w ciąg logiczny odpowiadający podejmowanym kolejno etapom prac. (Rys. 1) Opracowanie składa się z trzech zasadniczych części. W pierwszej, mającej charakter diagnozy przedstawione zostały uwarunkowania lokalne rozwoju turystyki, wynikające z walorów przyrodniczo – kulturowych gminy Bobolice oraz stanu zagospodarowania. Diagnoza miała na celu rozpoznanie stanu istniejącego oraz identyfikację głównych problemów rozwoju. Pozwoliła ona również na przeprowadzenie analizy SWOT, która wskazała szanse i zagrożenia oraz mocne i słabe strony gminy w zakresie turystyki. Stała się podstawą podjęcia prac nad drugą częścią opracowania - częścią strategiczną. Jest to już właściwy program, zawierający cele i kierunki rozwoju turystyki w gminie Bobolice. Konsekwentna realizacja zadań umożliwi osiągnięcie założonych celów prowadząc do aktywizacji całej gminy oraz regionu, a zwłaszcza obszarów wiejskich. Powinno to wpłynąć znacząco na poprawę sytuacji społeczno – gospodarczej gminy Bobolice, jak również przyczynić się do jej promocji. Istotnym elementem opracowania jest koncepcja produktu turystycznego, gdzie scharakteryzowano produkt turystyczny w ujęciu teoretycznym (ukazano pojęcia, strukturę oraz cechy produktu turystycznego) oraz przedstawiono koncepcję produktu turystycznego dla gminy Bobolice.

Rysunek 1. Schemat opracowania Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice na lata 2007 - 2015

W niniejszym opracowaniu zastosowano następującą strukturę planu strategicznego:

Misja turystyczna – jest elementem, który ma motywować do podejmowania działań.

Priorytety rozwoju – są to główne kierunki działań, jakie powinny być podjęte w ciągu okresu objętego programem. Efektem prac oraz szerokich analiz są 4 priorytety rozwoju turystyki w mieście i gminie Bobolice.

Cele szczegółowe – pokazują działania, które odnoszą się do polityki średniookresowej. Są drogowskazami popartymi narzędziami i sposobami wspierania rozwoju turystyki w mieście i gminie Bobolice.

Zadania – służą realizacji celów szczegółowych. Są one bazą do wdrażania zapisów niniejszego programu.

„Program Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice na lata 2007 – 2015” powstał we współpracy przedstawicieli Urzędu, stowarzyszeń działających na terenie gminy oraz szkoły. 27 marca 2007 r. władze samorządowe zwróciły się do stowarzyszeń i szkół z prośbą o wyznaczenie przedstawicieli do zespołu. Zarządzeniem Burmistrza z dnia 25 kwietnia w skład zespołu ds. opracowania Programu zostali powołani:

1. Pani Mieczysława Brzoza – Zastępca Burmistrza,
2. Pani Halina Michalak – insp. ds. turystyki i wypoczynku – przewodniczący Zespołu,
3. Pani Agnieszka Siewiera – ref. ds. kultury i współpracy, przedstawiciel TKKF Bicykl Bobolice,
4. Pan Bronisław Malinowski – przedstawiciel Towarzystwa Ekologiczno - Kulturalnego w Bobolicach,
5. Pan Janusz Karpiński – nauczyciel Zespołu Szkół Publicznych w Bobolicach,
6. Pani Agnieszka Załuska – przedstawiciel Nadleśnictwa Bobolice,
7. Pan Krzysztof Sitarz – Dyrektor Miejsko – Gminnego Ośrodka Kultury w Bobolicach,
8. Przemysław Klimek – przedstawiciel Doradczej Grupy Młodzieży Gminnej przy Burmistrzu Bobolic.

Właściwa już część strategiczna była opracowywana metodą warsztatową. Odbłyły się 3 spotkania, podczas których została wypracowana analiza SWOT, misja i wizja rozwoju turystyki oraz priorytety, cele szczegółowe i zadania.

Opracowanie Programu jest dopiero początkiem drogi do zbudowania unikalnego produktu turystycznego. Dlatego dostrzegamy potrzebę współpracy wszystkich podmiotów samorządowych, społecznych i gospodarczych na rzecz rozwoju turystyki w gminie Bobolice. Nadrzędnym celem rozwoju turystyki jest zwiększenie społecznego zadowolenia, integracji mieszkańców z miejscem, w którym przyszło im żyć i pracować. Wierzymy, że również wdrożenie Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice i przyczyni się do zwiększenia poczucia przynależności mieszkańców do swojej Małej Ojczyzny. W trakcie opracowywania doku-

mentu dołożono wszelkich starań, aby odzwierciedlał on szeroką wiedzę na temat uwarunkowań rozwoju turystyki.

1. SŁOWNIK WAŻNIEJSZYCH POJĘĆ

Turystyka - Turystyka obejmuje ogół działań ludzi, którzy podróżują i przebywają dla wypoczynku, w interesach i w innych celach (z wyłączeniem działalności zarobkowej) przez okres nie przekraczający 12 miesięcy w miejscach znajdujących się poza ich zwykłym otoczeniem. Pojęcie turystyki wykracza poza turystykę ograniczoną do rynku wakacyjnego. W ten sposób obejmujemy światowy rynek podróży związany z szeroko rozumianym przemieszczaniem się ludności. Termin "turystyka" odnosi się do całokształtu działań odwiedzających, obejmując zarówno "turystów" (odwiedzających, którzy zatrzymują się co najmniej na jedną noc), jak i "odwiedzających jednodniowych".

Agroturystyka - działalność, polegająca na wynajmowaniu (z wyżywieniem lub bez) wypoczywającym osobom, nie więcej niż pięciu pokoi gościnnych w budynkach mieszkalnych położonych na terenach wiejskich w gospodarstwach rolnych, uzyskujących co najmniej 50% dochodów z działalności rolniczej.

Zagraniczna turystyka przyjazdowa - obejmuje przyjazdy do danego kraju osób mieszkających na stałe za granicą.

Zagraniczna turystyka wyjazdowa - obejmuje wyjazdy z danego kraju osób mieszkających w tym kraju.

Turystyka krajowa - obejmuje krajowe wyjazdy mieszkańców danego kraju.

Turystyka kwalifikowana jest czasową, dobrowolną, wymagającą przygotowania kondycyjnego i zawodowo-turystycznego, częstą zmianą miejsca w przestrzeni połączoną ze zmianą codziennego trybu życia, zaspokajaniem potrzeb wieku i wysiłku fizycznego, osobistego kontaktu z innym środowiskiem społecznym, przyrodniczym i kulturowym oraz potrzeb informacyjno- poznawczych.

Turystyka wiejska - działalność, prowadzona przez gospodarstwa uzyskujące mniej niż 50% dochodów z działalności rolniczej, a także działalność mieszkańców obszarów wiejskich, polegająca na świadczeniu usług hotelarskich, albo na wynajmowaniu (z wyżywieniem lub bez) więcej niż pięciu pokoi gościnnych w budynkach położonych na terenach wiejskich oraz na wynajmowaniu sprzętu turystycznego, prowadzeniu pól namiotowych, campingów i świadczeniu rozmaitego rodzaju usług turystycznych lub rekreacyjnych traktowana jest jako świadczenie usług z zakresu turystyki wiejskiej.

Przychody dewizowe (wpływy z turystyki przyjazdowej) - wszystkie wydatki ponoszone przez cudzoziemców odwiedzających Polskę powiększone o przekazy na konta polskich podmiotów turystycznych z tytułu usług świadczonych cudzoziemcom na terytorium Polski (wg danych NBP).

Wyjazdy urlopowo-wakacyjne - wyjazdy poza miejsce zamieszkania, które trwają co najmniej 5 dni.

Wyjazdy weekendowe - wyjazdy z co najmniej jednym noclegiem trwające nie dłużej niż cztery dni.

Odwiedzający - każda osoba podróżującą do miejsca znajdującego się poza jej "zwykłym otoczeniem" na czas nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeśli podstawowy cel podróży jest inny niż podjęcie działalności zarobkowej, wynagradzanej w odwiedzanej miejscowości. W praktyce liczbę przekroczeń granicy przez cudzoziemców traktuje się jako liczbę cudzoziemców odwiedzających Polskę. Oznacza to, że osoba kilkakrotnie przekraczająca granicę jest traktowana jak kilka osób.

Odwiedzający jednodniowi - odwiedzający, którzy nie nocują w obiektach zakwaterowania zbiorowego, ani w kwaterach i obiektach prywatnych w odwiedzanym kraju.

Turyści - odwiedzający, którzy przynajmniej przez jedną noc korzystają z obiektów zakwaterowania zbiorowego lub indywidualnego w odwiedzanym kraju, regionie, miejscowości.

Uczestnictwo w turystyce (uczestnictwo w wyjazdach turystycznych, aktywność turystyczna społeczeństwa) - procentowy udział osób wyjeżdżających poza miejsce swego zamieszkania

choć raz w ciągu roku i spędzających poza miejscem swego zamieszkania przynajmniej jedną noc - w populacji ludności danego kraju, regionu, miejscowości.

Gospodarka turystyczna - obejmuje nie tylko dobra i usługi służące bezpośrednio konsumpcji turystycznej, ale także takie rodzaje aktywności gospodarczej, które są ściśle bądź częściowo uzależnione od ruchu podróżnych i których rozwój nie byłby możliwy (lub byłby znacznie ograniczony), gdyby nie turystyka. Do popytu na usługi i produkty gospodarki turystycznej zalicza się: podróże indywidualne, podróże służbowe, wydatki z budżetu państwa na turystykę, nakłady inwestycyjne, wpływy dewizowe z turystyki przyjazdowej oraz inne wpływy z eksportu związanego z turystyką.

Przemysł turystyczny - obejmuje produkcję dóbr i usług turystycznych, takich jak zakwaterowanie, wyżywienie, usługi rekreacyjne i transport turystów.

Rekreacja – działalność podejmowana dla odpoczynku, rozrywki lub rozwoju własnej osobowości. Jedną z form rekreacji może też być turystyka.

Szlak turystyczny – droga prowadząca przez atrakcyjne obszary, miejscowości i obiekty turystyczne, przystosowana do potrzeb określonych form wędrówek

Walor turystyczny – specyficzne cechy bądź elementy środowiska naturalnego oraz przejawy działalności człowieka, które są lub mogą być przedmiotem zainteresowań turystów.

2. MIEJSCE TURYSTYKI W DOKUMENTACH POWSTAJĄCYCH NA WYŻSZYCH SZCZEBLACH ZARZĄDZANIA, PLANACH ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO, POWIATU KOSZALIŃSKIEGO I GMINY BOBOLICE.

Gospodarka turystyczna staje się jedną z największych gałęzi gospodarki na świecie. Turystyka i podróże mają ogromny wpływ na dochody budżetów państw.

Rozwój turystyki może być istotnym impulsem dynamizującym rozwój społeczno-ekonomiczny kraju. Jej znaczenie przejawia się w wysokiej zdolności do generowania nowych miejsc pracy, podnoszenia jakości życia lokalnych społeczności, podwyższania konkurencyjności regionów. Równocześnie, turystyka przyczynia się do odkrywania najcenniejszych zasobów kulturowych i środowiskowych, których eksponowanie poprawia wewnętrzny i zewnętrzny wizerunek kraju, regionów oraz miejscowości. Przy zachowaniu odpowiedniego podejścia także lokalnych społeczności do najważniejszych atutów przyrodniczych i kulturowych rozwój funkcji turystycznych sprzyjać będzie zachowaniu tradycyjnych wartości oraz będzie zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Turystyka jest dziedziną:

- § generującą wzrost gospodarczy, przywracającą równowagę makroekonomiczną i pozytywnie oddziałującą na bilans płatniczy kraju;
- § angażującą ze względu na swój interdyscyplinarny charakter kilkadziesiąt sektorów i dziedzin gospodarki, stającą się jednocześnie kołem zamachowym rozwoju regionalnego i lokalnego;
- § tworzącą nowe miejsca pracy, wzbogacającą strukturę gospodarczą, stanowiącą pomost pomiędzy działalnością społeczną a działalnością komercyjną, umożliwiającą biznesowe wykorzystanie różnych zainteresowań i pasji;
- § spajającą różne działalności, których rozwój opiera się na wykorzystywaniu efektów synergii pomiędzy rozwojem funkcji gospodarczych, kulturalnych, rozrywkowych, przekształcaniach infrastruktury, przestrzeni, środowiska;
- § budującą świadomość społeczności lokalnych i regionalnych, wzmacniającą i scalającą kapitał społeczny, pełniącą funkcje edukacyjne, podwyższającą dumę z miejsca zamieszkania, wzmacniającą odpowiedzialność za swoje otoczenie, kreującą dbałość o ład przestrzenny, estetykę i środowisko przyrodnicze; o silnym oddziaływaniu kulturotwórczym, kształtującą wrażliwość i poczucie piękna, dostarczającą przeżyć duchowych;

- § kreującą wartościowe propozycje zagospodarowania wolnego czasu, umożliwiającą zachowania prozdrowotne, prorodzinne i proekologiczne;
- § będącą jednym z fundamentów kreowania odpowiedniego wizerunku kraju i regionów jako miejsc o wysokiej atrakcyjności życia oraz atrakcyjności inwestycyjnej;
- § wspierającą zrównoważony rozwój poprzez wdrażanie nowych technik i technologii.

Polska prowadzi politykę społeczno - gospodarczą zmierzającą z jednej strony do budowy bardziej efektywnej i konkurencyjnej gospodarki, a z drugiej do stworzenia wszystkim obywatelom możliwości udziału w korzyściach wynikających ze wzrostu gospodarczego oraz integracji ze strukturami europejskimi.

Zgodnie z ustawą z dnia 4 września 1998 o działach administracji rządowej wydzielono dział turystyki obejmujący sprawy zagospodarowania turystycznego kraju oraz mechanizmów regulacji rynku turystycznego. Dział turystyki przyporządkowano Ministrowi Gospodarki. Ważnym krokiem, który uregulował prawodawstwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie turystyki, było uchwalenie przez Sejm ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku o usługach turystycznych. Dostosowując struktury zarządzania turystyką do standardów europejskich, Sejm uchwalił ustawę z dnia 25 czerwca 1999r. „O Polskiej Organizacji Turystycznej”. POT przejął zadania związane z turystyczną promocją kraju, zapewnieniem funkcjonowania polskiego systemu informacji turystycznej, inicjowaniem i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej. Wraz z utworzeniem POT, ustawa zakłada powstanie regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych, zgodnie z inicjatywą lokalną.

Stanowisko organów państwowych w sprawie rozwoju turystyki wyznacza kierunki i stwarza ramy dla tworzenia planów rozwoju na szczeblu lokalnym.

Największe znaczenie, w kontekście tworzenia Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice, ma projekt *Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013*. Został on stworzony w powiązaniu z innymi dokumentami rządowymi oraz obowiązującymi aktami prawnymi i innymi dokumentami w dziedzinie turystyki na szczeblu krajowym i międzynarodowym, w tym Narodową Strategią Spójności 2007 – 2013. *Rządowy projekt Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013* zawiera określenie priorytetowych obszarów rozwojowych w turystyce, do których zaliczono:

- I. Produkt turystyczny o wysokiej konkurencyjności
- II. Rozwój zasobów ludzkich na rzecz rozwoju turystyki
- III. Wsparcie marketingowe
- IV. Kształtowanie przestrzeni turystycznej

W zakresie produktu turystycznego rekomendowane są działania na rzecz kształtowania innowacyjnych i konkurencyjnych produktów odpowiadających wymogom zrównoważonego rozwoju, stymulowania wielopodmiotowej współpracy – także w układzie międzyregionalnym – na rzecz integrowania oferty turystycznej, wspierania typów turystyki o największych szansach rozwoju ze względu na uwarunkowania rynkowe i posiadane atuty oraz działań mających na celu wdrażanie i upowszechnianie nowoczesnych rozwiązań projakościowych.

W zakresie rozwoju zasobów ludzkich rekomendowane są działania ukierunkowane na przygotowanie profesjonalnych kadr turystyki, podnoszenie kwalifikacji kadr zarządzających oraz personelu operacyjnego, wprowadzenie systemu kwalifikacji zawodowych, a także kształcenie kadr społecznych. Równie ważnym zagadnieniem, jak przygotowanie kadr dla obsługi ruchu turystycznego, jest prowadzenie szerokiej edukacji odbiorców usług turystycznych w celu zwiększania zainteresowania aktywnymi formami spędzania wolnego czasu oraz świadomego i odpowiedzialnego korzystania z zasobów kulturowych i środowiskowych.

W zakresie marketingu rekomendowane są działania ukierunkowane na stworzenie spójnego systemu promocji wykorzystującego możliwości prowadzenia wspólnej promocji na szczeblu Unii Europejskiej oraz wypracowanie zintegrowanego systemu działań marketingowych, jako czynnika warunkującego zwiększenie liczby turystów zagranicznych i krajowych, usprawnienie systemu informacji turystycznej, a także wspieranie rozwoju badań w obszarze turystyki.

W zakresie kształtowania przestrzeni turystycznej rekomendowane są działania na rzecz zrównoważonego rozwoju regionów. Realizacja priorytetu nakierowana jest na kształtowanie przestrzeni turystycznej w zgodzie z zasadami ochrony środowiska, zwiększanie możliwości absorpcji turystów na obszarach atrakcyjnych turystycznie poprzez modernizację i rozwój odpowiedniej infrastruktury, zwiększania dostępności komunikacyjnej regionów turystycznych.

Na szczeblu regionalnym istotnym dokumentem jest „Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku” oraz „Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do roku 2015”. Pierwszy dokument jest punktem odniesienia do wszelkich działań rozwojowych na terenie województwa wspierających procesy rozwojowe regionu. Rozwój turystyki znajduje szczególne wsparcie w ramach celu strategicznego I poprzez – „Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania”, oraz realizację celu kierunkowego „Rozwój i budowa produktów turystycznych regionu”. Drugi dokument ma charakter długofalowego działania na polu gospodarki turystycznej w regionie. Wytoczono w nim pięć obszarów priorytetowych:

Priorytet 1. „Rozwój Markowych Produktów Turystycznych Pomorza Zachodniego”,

Priorytet 2. „Rozwój Zasobów Ludzkich”,

Priorytet 3. „Kształtowanie Przestrzeni Turystycznej”,

Priorytet 4. „Marketing i informacja”,

Priorytet 5. „Wsparcie instytucjonalne”.

Rozwój markowych produktów turystycznych to gwarancja wysokiej konkurencyjności województwa zachodniopomorskiego na rynku krajowym i międzynarodowym. Produkt turystyczny ma odpowiadać na konkretne zapotrzebowanie turystów i konkretną ofertę rynkową. W dobie społeczeństwa informacyjnego coraz większą rolę w kształtowaniu produktów turystycznych odgrywają zasoby ludzkie. Marketing zaś jest nieodzownym procesem informowania o istniejącej ofercie produktowej. Przestrzeń turystyczna opiera się w dużej mierze na zasobach środowiska naturalnego, które w myśl zasad zrównoważonego rozwoju ma zostać przekazane kolejnym pokoleniom bez uszczerbku na jakości. Przestrzeń turystyczna jest płaszczyzną scalającą i integrującą ofertę turystyczną regionu.

Strategia Rozwoju Powiatu Koszalińskiego na lata 2005 – 2015 wskazuje, że ważną dziedziną gospodarki powiatu koszalińskiego jest turystyka i wypoczynek. Turystyka to także jeden z ważniejszych elementów wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich i aktywizacji środowiska lokalnego. W Strategii określono trzy obszary strategiczne:

1. Rozwój zasobów ludzkich
2. Poprawa jakości życia i bezpieczeństwa mieszkańców
3. Wzrost konkurencyjności powiatu.

Wzrost konkurencyjności ma zapewnić zaspokojenie zbiorowych i indywidualnych potrzeb oraz aspiracji społeczeństwa. Poprawę konkurencyjności powiatu uzyskuje się przez lepsze wykorzystanie jego walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz atutów położenia geograficznego; rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnej jest związany z gminami nadmorskimi i leżącymi na terenie pojeziernym.

Według Programu Rozwoju Lokalnego rozwój turystyki w powiecie koszalińskim powinien skoncentrować się w dwóch układach regionalnych, obejmujących pas nadmorski (gm. Mielno, gm. Będzino), w pozostałych obszarach rozwój ten powinien być realizowany na zasadzie przedsięwzięć punktowych (np. agro i ekoturystyki oraz turystyki kwalifikowanej (wędkarstwo, łowiectwo)). Rozwój ten musi odbywać się zgodnie z zasadami racjonalnego wykorzystywania środowiska w połączeniu z proekologiczną edukacją społeczeństwa. Rozwój turystyki obejmuje następujące elementy: poprawę dostępności usług turystycznych (układ dojazdowy), rozbudowę i modernizację bazy turystycznej, kształcenie kadr turystycznych oraz stworzenie systemu informacji i promocji oferty usług turystycznych.

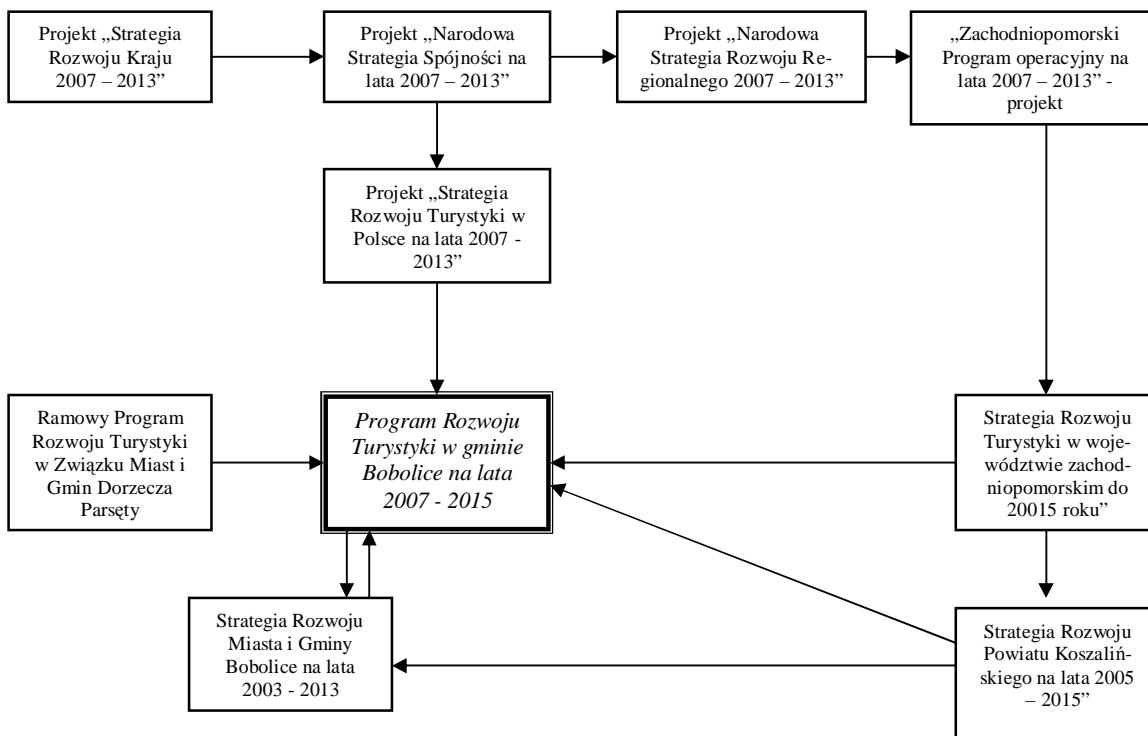
Gmina Bobolice upatruje szanse rozwoju gospodarczego między innymi w rozwoju turystyki. Turystyka zajmuje istotne miejsce w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Bobolice. Jednym z celów strategicznych jest wspieranie rozwoju turystyki poprzez:

- § inwentaryzację zasobów turystycznych gminy Bobolice
- § prowadzenie kompleksowej polityki rozwoju ruchu turystycznego.

Strategia województwa zachodniopomorskiego postuluje rozwój usług turystycznych na terenie poza pasem nadbrzeżnym przede wszystkim w zakresie turystyki aktywnej, kwalifikowanej oraz wiejskiej. Do zrealizowania tego celu wskazane jest w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Bobolice na lata 2003 - 2013 doinwestowanie w zakresie infrastruktury turystycznej oraz rozwój systemów profesjonalnej i ciągłej promocji. Zarówno działania w ramach inwentaryzacji zasobów turystycznych gminy Bobolice i prowadzenia kompleksowej polityki rozwoju ruchu turystycznego wpisują się doskonale w te założenia. Niestety na terenie gminy Bobolice nie zauważono obiektów posiadających duży potencjał turystyczny, występują jedynie obszary przyrodnicze już objęte ochroną prawną oraz planowane i proponowane do objęcia w przyszłości.

Powiązanie „Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice na lata 2007 – 2015” ze „Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Bobolice na lata 2003 – 2013” oraz dokumentami powstałymi na wyższych szczeblach zarządzania przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 2. Powiązanie „Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice na lata 2007 – 2015” z innymi dokumentami strategicznymi

3. DIAGNOZA STANU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE.

Wykonanie diagnozy aktualnego stanu turystyki w gminie ma szczególne znaczenie zarówno z punktu widzenia właściwego zdefiniowania najważniejszych problemów oraz późniejszego przyjęcia celów i środków ich realizacji. Diagnoza obejmuje również czynniki niezwiązane bezpośrednio z turystyką, ale mające na nią zasadniczy wpływ.

3.1. Atrakcyjność turystyczna

Atrakcyjność turystyczna regionu może być oceniana przez pryzmat wielu czynników odgrywających kluczową rolę w rozwoju turystyki. Do czynników tych należą między innymi:

- § walory turystyczne:
 - walory naturalne,
 - walory antropogeniczne,
- § stan środowiska naturalnego,
- § dostępność komunikacyjna.

Zestawienie powyższych elementów pozwala określić atrakcyjność turystyczną danego regionu. Należy jednak pamiętać, iż taka ocena jest ściśle związana z oferowanym produktem turystycznym oraz grupami turystów, którzy mają być odbiorcami danej oferty.

Analiza walorów turystycznych rozpatrywanych pod kątem potencjału turystycznego regionu obejmuje ocenę walorów naturalnych i antropogenicznych.

Walory naturalne analizowanego obszaru mają niezwykle istotne znaczenie dla kreowanego produktu turystycznego. Od nich w dużej mierze zależą rodzaje i formy turystyki, które mogą być rozwijane. Wielość i różnorodność występującego bogactwa przyrody stanowi niekiedy podstawową atrakcję dla odwiedzających region turystów.

Rolę wspomagającą walory naturalne stanowią wszelkiego rodzaju obiekty zabytkowe, muzea, ciekawe miejsca, imprezy kulturalne. Obszar staje się atrakcyjny, gdy turysta ma do wyboru nie tylko to, co proponuje mu natura, ale również gdy może korzystać z walorów antropogenicznych wzbogacających teren.

Zabytkowe obiekty stanowią dużą atrakcję turystyczną, świadczą bowiem o historii obszaru i pozwalają na jej poznanie. W wielu przypadkach to one są magnesem przyciągającym turystów, bowiem każdy chce zobaczyć ślady przeszłości. Nie dotyczy to jedynie wy-

sokiej klasy, unikalnych zabytków, ale również obiektów mniej cennych, ale jakże interesujących nie tylko dla miłośników historii i architektury.

Innym elementem mogącym bezpośrednio wpływać na okresowy wzrost przyjazdów turystycznych do regionu są różnego rodzaju organizowane imprezy oraz bogate życie kulturalne. Ciekawy program oraz skuteczna promocja projektu będzie wpływać na wzrost ruchu turystycznego stanowiąc formę aktywizacji regionu. Najbardziej popularne i najczęściej odwiedzane imprezy to wydarzenia organizowane cyklicznie. Turystów przyciągać mogą również różnego typu zespoły regionalne czy stowarzyszenia.

3.1.1. Położenie i ogólna charakterystyka

Gmina Bobolice położona jest we wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Należy do jednych z największych gmin w województwie – ogólna powierzchnia wynosi 36 312 ha. Sąsiaduje z gminą Biały Bór, Tychowo, Świeszyno, Manowo, Szczecinek i Grzmiąca, Polanów.

Pod względem geograficznym niemal cały teren Gminy znajduje się w dwu jednostkach fizyczno-geograficznych – Pojezierze Bytowskie i Równina Białogardzka. Tylko mały obszar, położony na północ od Pradoliny Pomorskiej, zaliczony został do jednostki Wysoczyzna Polanowska, a obszar położony na południe od Porostu do jednostki Równina Charzykowska.

Pod względem klimatycznym niższa część północna i zachodnia Gminy znajduje się częściowo w krainie klimatycznej „Pas północny Pojezierza Pomorskiego”, a pozostała w krainie Pojezierze Miasteczko-Bytowskie.

Przez Gminę przebiega południkowo droga krajowa nr 11 Kołobrzeg – Koszalin – Bobolice – Szczecinek - Poznań oraz droga krajowa nr 25 Bobolice - Biały Bór - Człuchów z odgałęzieniami do Bydgoszczy i Warszawy. W Bobolicach drogi krajowe krzyżują się z wojewódzkimi i regionalnymi. Cechą sieci drogowej jest promienisty układ dróg z centrum w Bobolicach.

Budowa geologiczna

Największe znaczenie gospodarcze dla Gminy mają utwory geologiczne, zalegające na podłożu mioceńskim i osiągające miąższość od 80 do ponad 150 m (rejon Chmielno-Chlebowo). Są to utwory plejstoceńskie, powstałe w czasie zlodowaceń. Zbudowane są z warstw glin, piasków i żwirów. Największy wpływ na obecne ukształtowanie powierzchni terenu Gminy miało ostatnie zlodowacenie bałtyckie, faza pomorska. Wówczas to ostatecznie

na dużych obszarach usypana została morena denna, sandry, powstały pagórki moreny czołowej, wyrzeźbiona została olbrzymia Pradolina Pomorska, w części której płynie rzeka Radew. Powstały wówczas również jeziora rynnowe i doliny wielu rzek, w tym Chocieli.

Utwory plejstoceniowe są silnie przewarstwione (gliny i piaski). Największe zasoby wody zalegają w Pradolinie Pomorskiej. W miejscach, w których doliny rzeczne głęboko rozcinają poszczególne warstwy budujące morenę, znajduje się dużo źródeł i młak. Szczególnie jest to widoczne na całym niemal odcinku doliny Chocieli i w dolinach górnych dopływów Radwi i Parsęty (rejon Chmielna, Ujazdu). Teren sandru jest lekko zróżnicowany wysokościowo, pochylony łagodnie na południe i pozbawiony większych dolin rzecznych. W części południowej tej strefy występuje silnie zróżnicowana wysokościowo morena denna, która w kierunku północnym i północno-zachodnim (Dobrociechy, Gozd) zmienia swój charakter na falisty lub lekko falisty.

Ukształtowanie powierzchni

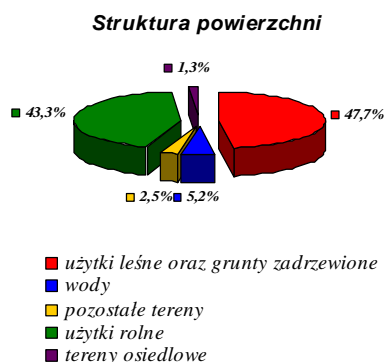
W obrębie Gminy teren jest silnie zróżnicowany pod względem wysokości. Najniższy punkt znajduje się w dolinie Radwi (ok. 65,0 m n.p.m.), a najwyższy w rejonie lesistych wzniesień położonych na zachód od Bobolic w okolicy wsi Chmielno (216,6 m n.p.m.).

Większość obszaru Gminy znajduje się powyżej 150 m n.p.m. i jest związana z głównym grzbieciem wzniesień pozostawionych przez ładolód. Od wsi Chmielno główny grzbiet przebiega równoleżnikowo w kierunku wschodnim (Miastko). Od Chmielna największe wzniesienia przebiegają w kierunku południowym (Dalęcino) i dopiero od tego miejsca skręcają na zachód. Główny grzbiet strefy marginalnej został bardzo mocno rozcięty przez doliny rzek Chociel, Debrzyca - Łęczna, które płyną w kierunku północnym do doliny Radwi (Pradoliny Pomorskiej). Pradolina Pomorska ma tutaj swoje południowe odgałęzienie i stanowi bazę erozyjną dla wszystkich dopływów biorących swój początek w wewnętrznej (północnej) strefie marginalnej. Różnica wysokości w rejonie dolin rzecznych wynosi 40-50 m. Północny i zachodni skłon garbu marginalnego ma duże pochylenie, jest obszarem źródłiskowym wielu rzek (Chociel, Łozica, Trzebiegoszcz, Chotla, Leśnica, Darginka, Bielica). Wiele z tych rzek płynie w głębokich jarach i wąwozach.

Największy wpływ na rzeźbę terenu, oprócz najwyższych wzniesień morenowych strefy marginalnej, mają przede wszystkim Pradolina Pomorska i dolina rzeki Chociel. Pradolina Pomorska ma bardzo szerokie dno (2,0 - 3,0 km), dodatkowo pogłębione obniżeniem rzeki Radwi. Dolina Chocieli jest bardzo zróżnicowana. Składa się z kilku szerokich obniżeń i odcinków przelomowych. Największe obniżenie o charakterze rozgałęzionej kotliny znajduje się w obszarze źródłiskowym powyżej Bobolic. Od Bobolic do ujścia do Radwi rzeka płynie w

dolinie o zmiennym kształcie - miejscami w szerokiej dolinie, miejscami w przełomach rzecznych.

Użytkowanie gruntów

Na terenie gminy dominują dwa rodzaje użytkowania – lasy i użytki rolne. Lasy zajmują 47,7% a użytki rolne 43,3 %, łącznie zajmują 91% powierzchni gminy.

3.1.2. Walory naturalne

Warunki wodne

Gmina Bobolice odznacza się bogatymi zasobami wodnymi, na które składają się rzeki (głównie Radew i Chociel), liczne jeziora, małe oczka wodne, wody zawarte w bagnach i wody gruntowe. Interesującym zjawiskiem na terenie gminy jest występowanie rozległych obszarów źródłiskowych wielu rzek i większych cieków (często bez nazwy), które należą do zlewni Parsęty. Rzeka Radew i jej dopływy są największymi ciekami prawej części dorzecza Parsęty. Górna Radew (od źródeł do ujścia rzeki Chociel) z rzekami: Chociel, Chotłą, Łęczną, Debrzycą i Dreżnianką odwadnia prawie cały obszar gminy Bobolice, a także południową część gminy Polanów oraz wschodnie tereny gmin Manowo i Tychowo. Dolina Radwi jest silnie rozbudowana i na terenie gminy wykorzystuje spadki rozległej Pradoliny Pomorskiej. Jej początek znajduje się między Kępskiem i Drzewianami przy wylocie głębokich ryńien subglacjalnych – rzeki Debrzycy i Łęcznej. Natomiast rzeka Chociel ma swoje źródła koło Bobolic i na odcinku od Porostu do Głodowej składa się z czterech rozległych zagłębień

przeznaczonych progami, które w przeszłości były oddzielnymi zbiornikami wodnymi.¹

Rzeki²

Walory krajobrazowe rzek i źródlisk

Dolina Radwi. Dolina Radwi jest silnie rozbudowana i już na omawianym terenie przyjmuje formę Pradoliny. Jej początek znajduje się między Kępskiem i Drzewianami, przy wylocie rynien dwóch górnych dopływów - Debrzycy i Łęcznej. Pradolina osiąga tu ponad 1 km szerokości i wcięta jest ponad 50 m w otaczający teren.

Od wylotu rynien Łęcznej i Debrzycy, aż do Żydowa, biegnie w kierunku północnym. Ten fragment doliny ma wyraźnie nierówne dno, pokryte nieregularnymi pagórkami, wzniesieniami morenowymi i kemowymi, które za miejscowością Kępiny osiągają około 28 m wysokości względnej. Rynna ta zakończona jest rozległym zagłębieniem (wypełnionym gytą wapienną i organiczną), zajętym przez dawne jezioro Kwiecko, obecnie zbiornik zaporowy elektrowni szczytowo-pompowej w Żydowie (Śpiewakowski 1979). Za zbiornikiem Kwiecko dolina Radwi przyjmuje kierunek północno-zachodni. Wzrasta jej szerokość (do 2,5 km szerokości) oraz pojawiają się po obu stronach rzeki rozległe terasy wznoszące się 12-12, 5 m ponad jej dno, przez co nabiera ona wyraźnych cech Pradoliny. Między Górawinem a Żabieńcem szerokość doliny wzrasta do 3 km. Lewa terasa (około 1 km szerokości) ma charakter równinny i zajęta jest przez pola uprawne i lasy. Natomiast prawa terasa, od strony Lubowa (około 1,2-2,0 km szerokości), ma powierzchnię urozmaiconą przez liczne zagłębienia typu wytopiskowego. Siedem głębszych wytopisk przetrwało jako zbiorniki wodne, tworzące zespół malowniczych jezior, są to jeziora: Małe, Łebędzie, Czerwone, Czarne, Sarnowo oraz jezioro Wiejskie zasilane wodami podziemnymi.

Bardzo szeroko rozbudowana jest terasa prawa (między Karsinem a Kępem), która osiąga 2,5-2,8 km szerokości i wznosi się 10-12 m ponad dno doliny Radwi. Jej falistą powierzchnię przecinają małe ciekiki: Zgniła Struga, Mszanka i Drężnianka.

Od Żabieńca dolina Radwi zmienia swój kształt, znika lewa terasa od strony Kurowa, a zbocze nabiera tu kształtu wysokiej na 50-60 m skarpy porośniętej lasem bukowym. Zbocze to, ze względu na dużą stromość, podlegało w okresie holocenu intensywnym procesom erozyjnym w skutek czego cała jego strefa krawędziowa została pocięta licznymi dolinkami denudacyjnymi – z niektórych wypływają źródła. Te malownicze formy występują na odcinku od Górawina do ujścia doliny Chociel w Kępnie i można je obserwować jadąc drogą z Drzewian do Mostowa.

¹ Z. Osadowski, „Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza gminy Bobolice. Operat botaniczny”, Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie, 2003, Program Ochrony Środowiska w gminie Bobolice, 2004

² Na podstawie: Raport o stanie gminy Bobolice, Bobolice 2003

Za ujściem rzeki Chocieli, w wyniku spadku wysokości względnych terenu, głębokość wcięcia doliny maleje do 20-25 m, zmniejsza się kąt nachylenia zboczy, a w niektórych miejscach zacierają się one zupełnie. Sama dolina Radwi wyraźnie się rozszerza i wskutek małego nachylenia dna doliny, rzeka na tym odcinku silnie meandruje. Widocznym rezultatem działalności erozyjno-akumulacyjnej rzeki są liczne podcięcia koryta, plosa, starorzecza oraz inne ślady zmiany nurtu.

Dolina Chocieli. Rzeka Chociel ma swoje źródła koło Porostu (często błędnie podaje się, że wypływa z jeziora Porost). Na odcinku od Porostu do Głodowej składa się z czterech rozległych zagłębień przedzielonych progami, które w przeszłości były oddzielnymi zbiornikami wodnymi. Największe zagłębienie (o charakterze wytopiskowym) jest położone między szosą Bobolice - Porost a szosą Bobolice - Szczecinek. Dolina Chocieli koło Bobolic ma kształt trójkąta o podstawie około 2 km i zwrócona jest w kierunku południowo-wschodnim. Od strony Opatówka zamknięta jest stromym zboczem opadającym z poziomu 170 m n.p.m. do poziomu 114,5 m n.p.m. Spod tego zbocza liczne wysięki zasilają lewy dopływ Chocieli. Natomiast od strony wschodniej (przy dawnym młynie) dolina ograniczona jest ponad 100 metrowej szerokości progami, przez który rzeka Chociel się przełamuje.

Za Bobolicami dolina Chocieli zwęża się stopniowo do 500 m, prawe zbocze nabiera większej stromości. Dopiero koło Ubiedrza zwęża się wyraźnie i przyjmuje kształt niewielkiej kotliny. Na jej łagodnie nachylonym lewym zboczu, na długości 2 km, usytuowany jest równoległe do koryta rzeki ciąg malowniczych jeziorek i torfowisk mszarnych. Za ostatnim największym jeziorkiem, na długości 1 km, dolina przyjmuje formę przełomu o głębokości ponad 30 m, po czym szeroką bramą łączy się z doliną Radwi w miejscowości Kępiste.

Źródłiska. Na terenie gminy stwierdzono obecność różnorodnych form naturalnych wypływów wód podziemnych. Są one zróżnicowane po względem położenia, charakteru wypływu, wydajności oraz występującej na ich powierzchni szaty roślinnej.

Większość stałych odpływów wód podziemnych znajduje się w dużych **niszach źródłanych**, które powstały w miarę cofania się stromych zboczy pod wpływem erozji wstecznej źródlisk (wypływu kilku lub kilkunastu źródeł położonych blisko siebie). Często badane źródła mają charakter pulsacyjny i wypływają pod wpływem ciśnienia hydrostatycznego (tzw. wypływy ascensyjne). Te niezwykle interesujące zjawiska można obserwować w dolinie Chocieli i Radwi na całej długości oraz w dolinie Chotli koło Wojęcina i w dolinie Debrzycy koło Drzewian.

Większość źródlisk ma charakter helokrenów - źródlisk bagiennych. Rzadko występują źródła limnokreniczne w postaci nieckowatych zagłębień w ziemi, wypełniające się wodą od dna. W czasie badań terenowych, dobrze wykształcone źródła limnokreniczne stwierdzono

tylko w dolinie Debrzycy koło Drzewian i koło Tyczewa w dolinie Chotli.

W wielu miejscach nie tworzą się klasyczne źródłiska, lecz wytwarzają się zabagnione nisze źródlane, skupiające jednocześnie na swoim obszarze różne typy wypływów wód podziemnych. Są to najczęściej, przyjmując klasyfikację Gutra-Koryckiej i Wemer-Więckowskiej (1996): źródła (wypływy skoncentrowane), wycieki, wysięki i młaki (wypływy nieskoncentrowane) oraz wykapy (wypływy kropliste), które razem tworzą skupiony odpływ powierzchniowy. W takich miejscach zachodzą dodatkowo dynamiczne procesy erozji i akumulacji torfowisk źródłiskowych.

Lokalizację większych kompleksów źródłiskowych przedstawiono na mapie, wszystkie powinny podlegać szczególnej ochronie.

Wody stojące³

Na terenie Gminy występują również małe jeziora i oczka polodowcowe. Znajdują się one na obszarach, które można połączyć linią od wsi Stare Łozice poprzez Porost do Drzewian, a więc w strefie czołowo-morenowej. Większość jezior nie ma odpływów. Niektóre z jezior są jeziorami lobeliowymi, podlegającymi ochronie (rezerwaty przyrody) - jez. Piekietko. Duży obszar bezodpływowy, wypełniony oczkami polodowcowymi, znajduje się pomiędzy Gozdem, Drzewianami i Porostem.

Na terenie Gminy znajduje się 36 jezior, posiadających nazwy. Informacje o największych z nich przedstawiono poniżej.

Tabela 1. Największe jeziora na terenie Gminy

Lp.	Nazwa jeziora	Powierzchnia (ha)	Głębokość (m)
1	Chlewo Wielkie	54,90	12,0
2	Łozice	44,24	16,0
3	Trzebień Wielki	32,54	brak danych
4	Trzebień Średni	8,59	
5	Trzebień Mały	7,62	
6	Wietrzno	35,24	10,0
7	Pniewo	29,66	brak danych

³ Tamże

8	Przybyszewskie	26,51	4,6
9	Szczawne	14,14	8,0
10	Żubrowo	12,06	13,0
11	Piekiełko I	10,28	26,0
12	Pniewko (Szare)	9,28	9,0
13.	Wiejskie	6,78	12,0
14.	Czerwone	6,26	brak danych

Wszystkie jeziora na terenie gminy są pochodzenia lodowcowego. Najbardziej rozpowszechnionym typem jezior pochodzenia lodowcowego są **jeziora rynnowe**, charakteryzujące się tym, że są długie, wąskie, głębokie i o stromych brzegach. Jeziora te często układają się w jeden łańcuch, tworząc tzw. rynny jeziorne, które informują nas o kierunku spływu wód z topniejącego lodowca. Typowymi jeziorami rynnowymi na terenie gminy są m.in.: jeziora Trzebieńskie, Chlewo Wielkie, Szare, Pniewo, Piekiełko, Pniewki i Wietrzno.

Odmianą formą są **jeziora morenowe**, które są kształtu owalnego, płytkie i bez stromych brzegów. Na terenie gminy zlokalizowane są w strefie przejściowej pomiędzy krajobrazem morenowym a sandrowym oraz na terenie Pradoliny Radwi. Utworzyły się poprzez wytopienie brył martwego lodu, które pozostały w czasie cofania się lodowca. Do takich jezior możemy zaliczyć np. jezioro Łozica i Przybyszewko oraz wszystkie jeziora w obrębie Pradoliny Pomorskiej.

Charakterystycznym elementem krajobrazu gminy są bardzo liczne, o małej powierzchni „**oczka polodowcowe**” – kociołki śródpolne i śródleśne, powstałe również po wytopieniu się zagrzebanych w osadach morenowych brył martwego lodu. Lejowate zagłębienia terenowe, bez możliwości odpływu wód ubogich w składniki pokarmowe stały się siedliskiem specyficznej roślinności, która przyczyniła się do powstania licznych torfowisk mszarnych typu kotłowego.

Przyroda

Do najważniejszych cech charakteryzujących gminę pod względem przyrodniczym należą: unikalne jeziora oligotroficzne z roślinnością lobeliową; unikalnie zachowana roślinność mszarna na torfowiskach kotłowych (torfowiska wysokie); roślinność związana z dolinami rzecznyymi, wąwozami i jarami, w tym bogate łągi przystrumykowe; liczne źródła; torfowiska źródłkowe i mechowisk oraz rozległej buczyny pomorskiej i grądu środkowoeuropejskie. Największą osobliwość florystyczną tego obszaru są gatunki, które po za stanowi-

skami na Pomorzu w innych rejonach kraju nie występują lub są rzadkie. Na uwagę zasługują relikty glacialne - wielosił błękitny i jeżogłówka pokrewna oraz mchy.

Walory przyrodnicze

“Rezerwat przyrody „Buczyna” – Zarządzenie Ministra z dnia 04.07.1984 r. nr 17 poz. 125
Obszar położony w kompleksie leśnym na wschód od miejscowości Bobolice. Jest fragmentem drzewostanu bukowego z licznymi pomnikowymi okazami drzew. Dominującym zbiorowiskiem roślinnym na terenie rezerwatu jest zespół kwaśnej buczyny niżowej z przestojami dorodnych buków zwyczajnych i nieznaczną domieszką dębów bezszypułkowych. Najstarsze rosnące tu buki liczą od 120 do 150 lat i osiągają w pierścienicy do 285 cm. Jest to naturalny las odnawiający się z samosiewów. Na terenie rezerwatu występują m.in. takie gatunki roślin, jak: mrzanka wonna, konwalia majowa, kruszyna pospolita.

Rezerwat przyrody „Jezioro Szare” – Zarządzenie Ministra z dnia 12.07.1974 r. nr 28 poz. 172

Jezioro lobeliowe z lobelią jeziorną, poryblinem jeziornym i brzeżycą jednokwiatową, którego krystalicznie czysta woda jest zaliczana do wód o największej przeźroczystości na Pomorzu. Na przyległych do jeziora mszarach licznie rośnie rosiczka okrągłolistna i długolistna jak również występuje bagno zwyczajne, bagnica torfowa i borówka bagienna. W miejscach bardziej oligotroficznym mszar przygielkowy tworzy fitocenozy łącznikowe do kępowego mszaru wysokotorfowiskowego. Jest to naturalnie wykształcony ekosystem jeziora rynnowego z żywotną populacją gatunków lobeliowych. Obiekt o dużych walorach krajobrazowych i przyrodniczych.

Rezerwat przyrody „Jezioro Piekiełko” – Zarządzenie Ministra z dnia 01.06.1965 r. nr 39 poz. 196

Rezerwat o przepięknych walorach krajobrazowo przyrodniczych, położony w rynnie jeziornej, przebiegającej prostopadle do rynny jezior pniewskich, wśród lasu bukowego mieszanego, poratającego strome zbocza. Jest to jezioro o mało urozmaiconej linii brzegowej, piaszczystych brzegach ze słabo rozwiniętą, piaszczystą ławicą przybrzeżną. W rezerwacie występują interesujące elementy flory: brzeżyca jednokwiatowa, elisma wodna, jeżogłówka pokrewna, nadwodnik naprzeciwlistny, poryblin jeziorny, rdestnica błyszcząca, lobelia jeziorna, wywłócznik skrętoległy. Jest to obiekt o dużych walorach krajobrazowych i przyrodniczych, naturalnie wykształcony ekosystem jeziora rynnowego z żywotną populacją gatunków lobeliowych.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina rzeki Chociel” – Rozporządzenie Wojewody z dnia 7 marca 1995 r. nr 3/95, Dz.U. Woj. Koszalińskiego nr 7, poz. 32)

Obszar o powierzchni 72,50 ha swoim zasięgiem obejmuje dolinę rzeki Chociel z różnorodnymi zbiorowiskami bagiennymi, w obrębie której występuje unikatowy w skali europejskiej pełnik europejski oraz inne gatunki chronione takie, jak: wawrzynek wilczyłyko i podkolan biały.

Obszar chronionego krajobrazu „Żydowo – Biały Bór”

Tylko niewielka część gminy znajduje się w granicach tego obszaru. Utworzony został w 1975 roku, o powierzchni 12350 ha (Uchwałą Wojewody z dnia 17 listopada 1975 r. X/46/75, nr 9. poz. 49). Swoim zasięgiem obejmuje okolice Górawina, Starego Bornego, Drzewian i Zarzewia, około 1943 ha. Jego celem jest ochrona naturalnych walorów Pojezierza Bytowskiego z charakterystycznymi jeziorami lobeliowymi.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Radwi”. Tak naprawdę, to chyba wszyscy zapomnieli o istnieniu na terenie gminy Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Radwi”, co prawda tylko na zaledwie 6,75 ha. Utworzony został w 1975 roku, o powierzchni 3560 ha (Uchwałą Wojewody z dnia 17 listopada 1975r. X/46/75, Nr 9. poz. 49). Jego celem jest ochrona walorów przyrodniczych doliny Radwi oraz zbiorników zaporowych – Rosnowo i Hajka.

Na terenie gminy Bobolice znajdują się pomniki przyrody (drzewa). Ich wykaz przedstawiono niżej.

Tabela 2. Wykaz istniejących pomników przyrody (drzewa) na terenie gminy Bobolice

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Lokalizacja	Obw. na 1,3 ha	Podstawa prawna
1.	Jesion wyniosły	<i>Fraxinus excelsior</i>	Kurowo, cmentarz ewangelicki	320 cm	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
2.	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cordata</i>	Drzewiany, cmentarz ewangelicki	250	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
3.	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cordata</i>	Porost	525	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
4.	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cordata</i>	Porost	460	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
5.	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cordata</i>	Porost	350	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
6.	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cor-</i>	Wojęcino,	500	Rozporządzenie Wojewody Nr

		<i>data</i>	cmentarz ewangelicki		12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
7.	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cordata</i>	Wojęcino, cmentarz ewangelicki	320	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
8.	Klon zwyczajny	<i>Acer platanoides</i>	Wojęcino, cmentarz ewangelicki	300	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
9.	3 lipy drobnolistne, buk zwyczajny odm. czerwolistna, dąb szypułkowy	Skupisko 4 drzew	Głodowa, cmentarz ewangelicki	Lipy 220 – 250, buk 210, dąb 320	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
10.	3 dęby szypułkowe	Skupisko 3 drzew	Glinki, cmentarz ewangelicki	250 – 280	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
11.	17 dębów szypułkowych, 1 topola biała	Grupa 18 drzew	Świelino, cmentarz ewangelicki	Dęby – 120-360; topola – 320	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
12.	Aleja klonowa - klon zwyczajny	150 m	Kłanino	120-180	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r
13.	Aleja lipowa – 48 lip drobnolistnych, 2 świerki pospolite, 1 modrzew europejski	70 m	Ubiedrze, cmentarz ewangelicki	Lipy 110-150, świerki 210 i 210, modrzew 200	Rozporządzenie Wojewody Nr 12/95 z dnia 28 grudnia 1995r

Na terenie gminy znajdują się 4 pomnikowe głązy narzutowe, chronione na podstawie Rozporządzenie Wojewody Koszalińskiego z dnia 08.09.1992r. Nr 7/92 (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 15 poz. 109 z dn. 30.09.1992r.). Ich wykaz przedstawiono poniżej w tabeli.

Tabela 3. Wykaz istniejących pomników przyrody (głązy narzutowe) na terenie gminy Bobolice

Lp.	Opis obiektu	Lokalizacja	Dane o statusie ochronnym
1	Obw. 7,6 m., dł. 3,0 m., szer. 2,0 m., wys. nad ziemią 1,6 m	Dobrociechy, przy drodze na Bobolice - Tychowo	Rozporządzenie Wojewody Koszalińskiego z dnia 08.09.1992r. Nr 7/92 (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 15 poz. 109 z dn. 30.09.1992 r.
2	Obw. 9,3 m., dł. 2,9 m., wys. nad ziemią 1,1 m	Przy drodze polnej w odległości 300 m. w kierunku zachodnim od wsi Stare Łozice	Rozporządzenie Wojewody Koszalińskiego z dnia 08.09.1992r. Nr 7/92 (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 15 poz. 109 z dn. 30.09.1992 r.
3	Obw. 15 m., dł. 5,6 m, szer. 3,6 m, wys. nad ziemią 2,2 m	Stare Łozice, na terenie zabudowań Genowefy Pialik	Rozporządzenie Wojewody Koszalińskiego z dnia 08.09.1992r. Nr 7/92 (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 15 poz. 109 z dn. 30.09.1992 r.

4	Obw. 9,3 m, dł. 3,3 m, szer. 2,6 m, wys. nad ziemią 1,2 m	Oddz. 238b, Leśnictwo Kurowo, Nadleśnictwo Bobolice	Rozporządzenie Wojewody Koszalińskiego z dnia 08.09.1992r. Nr 7/92 (Dz. Urz. Woj. Kosz. Nr 15 poz. 109 z dn. 30.09.1992 r.
---	--	---	--

3.1.3. Walory kulturowe

Obok przedstawionych wcześniej walorów naturalnych, przyrodniczych dużą wartość poznawczą i dydaktyczną mają walory kulturowe.

a) zabytki archeologiczne

Miejscowość Bobolice	Adres (lokalizacja) ul. Mickiewicza
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Grodzisko Słowiańskie w Bobolicach	
<i>Informacje o obiekcie (data odświeżenia, autor itp.)</i>	
<p>Grodzisko pochodzące z pierwszych wieków naszej ery. Jego wielkość świadczy o tym, że w okresie średniowiecza odgrywało ważną rolę obronną i osadniczą w tym regionie Pomorza. Grodzisko z wklęsłym majdanem, fosą, zewnętrznym i wewnętrznym wałem. Na obiekcie występuje warstwa kulturowa i materiał archeologiczny z okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza. Obiekt położony na południowo – zachodnim skraju miasta, bezpośrednio na zachód od nieużytkowanego żydowskiego cmentarza. Adaptowany współcześnie do celów rekreacyjnych, co spowodowało częściową jego deformację. Dziś znajduje się tu park miejski i stadion sportowy. Pozostały ruiny. Położone w u wylotu ul. A. Mickiewicza w parku miejskim.</p> <p>Nr rej. 658 z dn. 03.12.1968 r.</p>	
Dane zebrzał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

b) obiekty sakralne,

Miejscowość Chmielno	Adres (lokalizacja) CHMIELNO
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół rzymsko-katolicki p.w. Jana Chrzciciela w Chmielnie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Neogotycki, zbudowany od podstaw w 1925 r. z głazów narzutowych i pustaków cementowych naśladujących ciosy kamieniem. Zbudowany na planie prostokąta z prostokątnym prezbiterium i zakrystią oraz kwadratową wieżą z prostokątnymi kruchtami po bokach, wewnątrz jednonawowe. Budowla unikatowa w skali regionu z uwagi na rodzaj materiału użytego do budowy murów. Użytkowany	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Głódowa	Adres (lokalizacja) Głódowa
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół rzymsko-katolicki p.w. M.B Częstochowskiej w Głódowej	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Jest przykładem świątyni przebudowywanej od czasu średniowiecza. W XVII w. gotycka świątynia z XV w. została rozbudowana o barokową część wschodnią, pełniącą dziś funkcję prezbiterium, z kryptą grobową. W XIX w. rozebrano średniowieczną nawę i na jej miejsce postawiono w 1870 r. nową z nieregularnych kamieni granitowych w stylu neoromańskim. Kościół o zachowanej bryle i detalu architektonicznym stanowi przykład łączenia różnych epok stylowych i jako element kulturowego krajobrazu jest świadectwem ciągłości lokalnej historii. W latach 1945-79 należał do gminy prawosławnej. Użytkowany.	
Nr rej. 1264 z dn. 31.12.1998 r. OW PSOZ/5340/23/98	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 417	

Miejscowość Gozd	Adres (lokalizacja) Gozd
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół rzymsko-katolicki p.w. Świętego Jakuba Apostoła w Goździe	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Neogotycki, zbudowany w II połowie XIX wieku na miejscu starej budowli średniowiecznej z nieregularnych gazów narzutowych i cegły na planie wydłużonego prostokąta z pięciobocznym prezbiterium, prostokątną zakrystią i kwadratową wieżą. Wnętrze jednonawowe. Architektura obiektu typowa dla XIX- wiecznego nurtu neostylów w budownictwie sakralnym Pomorza. Użytkowany	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Kurowo	Adres (lokalizacja) Kurowo
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół rzymsko-katolicki p.w. Bożego Ciała w Kurowie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Neogotycki, zbudowany z kamieni graniowych, obrobionych bloków i cegły. Na planie prostokąta z pięciobocznym prezbiterium, kwadratową zakrystią i wieżą, do której przylegają trójboczne klatki schodowe, wewnątrz jednonawowe. Obiekt należy do grupy wczesno-neogotyckich świątyń budowanych od połowy do końca XIX w. na terenie powiatu koszalińskiego	
Nr rej. A-179 z dn. 30.09.2004 r. L.dz. DZ-4200/32/O/02/2004	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Porost	Adres (lokalizacja) Porost
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół rzymsko-katolicki p.w.M.B. Szkaplerznej w Poroście	

Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)

Neogotycki zbudowany w 1867 r. z gazów granitowych, obrobionych bloków i cegły. Na planie prostokąta z pięcioboczną apsydą, bezwieżowy, z sygnaturką. Wnętrze jednonawowe. Użytkowany.

Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)

Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429

Miejscowość

Bobolice

Adres (lokalizacja)

ul. Kościelna 1

Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz

Kościół Rzymsko-Katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP w Bobolicach

Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)

Istniejący obecnie kościół został zbudowany w latach 1865 – 1886 na miejscu wcześniejszej świątyni. Budowla ta jest wykonana w stylu neogotyckim.

Kościół usytuowany jest w północno – zachodniej części miasta, na zachód od położonego centralnie rynku. Prezbiterium zwrócone ma w kierunku zachodnim. Po stronie południowo – zachodniej kościoła w niewielkiej odległości znajdują się dwa budynki ustawione u podnóża skarpy kościelnej, które mieszczą plebanię i kaplicę greko – katolicką.

Kościół założony na planie wydłużonego prostokąta z pięciobocznie zakończonym prezbiterium przy elewacji zachodniej i kwadratową w rzucie wieżą na osi elewacji wschodniej.

Do południowej elewacji prezbiterium przylega prostokątna zakrystia, do bocznych ścian wieży przylegają trójboczne klatki schodowe. Na osiach pierwszego od zachodu przęsła korpusu usytuowane są niewielkie, prostokątne kruchty poprzedzone schodami. Wnętrze trzynawowe z niewielkimi aneksami przy ścianie wschodniej – wieżowej.

Cała bryła kościoła masywna o zabudowie zwartej, opięta płaskimi przyporami. Korpus przykryty został dachem dwuspadowym, zwieńczony od wschodu i od zachodu schodkowymi szczytami. Prezbiterium jest tej samej wysokości co korpus, przykryte dachem pięciospadowym. Pod posadzką prezbiterium umieszczona jest krypta z okienkami w partii kamiennego cokołu. Zakrystia przy południowej elewacji prezbiterium, niższa od niego, przykryta dachem dwuspadowym. Kruchty przy elewacjach podłużnych o wysokości sięgającej parapetów okien drugiej kondygnacji elewacji korpusu, przykryte daszkami dwuspadowymi z trójkątnymi szczytami pod portalami. Wieża kościoła ma dwie kondygnacje prostokątne, opięte na narożach przyporami i trzecią ośmioboczną, zwieńczoną wysmukłym stożkowym hełmem.

Elewacje kościoła rozwiązane są identycznie. Sześciosiowe dwuskokowe przypory podzielone są przyporami pomiędzy, którymi znajdują się okna w układzie dwupoziomowym.

Elewacje zwieńczone są kratownicowym fryzem, przechodzącym na elewacje boczne korpusu a także wieży i prezbiterium. W elewacjach bocznych korpusu, od strony wschodniej, w przyziemiu występują ostrołukowe portale, a nad nimi ostrołukowe okna. W elewacjach, od strony zachodniej, usytuowane są maswerkowe rozety. Szczyty wieńczące korpus są przysadziste, schodkowe, wypełnione ostrołukowymi blendami, w narożach wypełnione sterczynami z odcinkami kratownicowych fryzów nad blendami.

Elewacje prezbiterium w dolnej części są bezokienne, w górnej podzielone trzema oknami ostrołukowymi.

W kondygnacji cokołowej występują po dwa odcinkowe okienka doświetlające wnętrze krypty. W zachodniej elewacji prezbiterium usytuowane są dwa okienka ostrołukowe, w południowej znajduje się odcinkowo zamknięte wejście. Kruchty przy elewacjach podłużnych mają formę portyków z portalami od strony południowej i północnej. Ostrołukowe portale o profilowanych uskokowo ościeżach zakończone są trójkątnymi szczytami i sterczykami. Kruchta przy elewacji północnej poprzedzona jest schodami ujętymi mурowaną, ażurową balustradą z dwoma dekoracyjnie opracowanymi filarkami. Elewacje wieży opracowane odmiennie na każdej kondygnacji. Na osi fasady znajduje się ostrołukowy portal z ościeżami profilowanymi półwałkami i zwieńczony wimpegrą. Nad portalem jest maswerkowa rozeta, a nad nią kratownicowy fryz. Elewacje boczne tej części wieży zasłonięte są trójbocznymi kłatkami schodowymi, których wnętrze oświetlone jest przez okna. Elewacje drugiej kondygnacji wieży podzielone są z trzech stron wysmukłymi, ostrołukowymi oknami, rozwiązanymi identycznie jak w korpusie. Nad oknami umieszczone są tarcze zegarowe. Ta część wieży zakończona jest narożnymi sterczynkami i prostokątnymi uskokami nad tarczami zegarowymi. Z kwadratowej podstawy drugiej kondygnacji wyrasta ośmioboczna, ostatnia kondygnacja wieży, której elewacje dzielą smukłe, ostrołukowe okna z drewnianymi żaluzjami. Elewacje zakończone kratownicowym fryzem i profilowanym gzymsem, na którym spoczywa stożkowy hełm zwieńczony krzyżem.

Wnętrze korpusu ma układ pseudonawowy. Na trzy nawy dzieli po pięć par smukłych, drewnianych filarków wiązkowych, utworzonych z kwadratowych trzonów, na które spływają z czterech stron półwałkowe stożki ze strefą cokołową i kapitelową. Na kapitelach wspierają się pseudoarkady, wykonane z ostrołukowych krążyn z ażurowymi czwórliściami w kach. Prezbiterium otwarte jest do nawy głównej smukłą, ostrołukową arkadą o nych półwałkowymi stożkami ościeżach. W ścianie południowej prezbiterium znajduje się wejście do zakrystii. Przy ścianie zachodniej usytuowana jest empora organowa wsparta na

czterech słupach. Pomiędzy filarami naw bocznych usytuowane są empory boczne. W grubionym murze ściany wschodniej usytuowane są wejścia do krucht przynależnych dzielonych na trzy niewielkie pomieszczenia, z których środkowe są przejściami prowadzącymi na zewnątrz (obecnie nieczynne). W bocznych ścianach kruchty podwieżowej wejścia na schody prowadzące na empory i wyżej do wnętrza wieży.

Wnętrze przyziemia pod emporami oświetlają ostrołukowe okienka. Pod nimi usytuowane są duże ostrołukowe okna, o ościeżach profilowanych półwałkami z dwudzielnym laskowaniem i rozetami w zwieńczeniu.

Kościół zbudowany jest z cegły czerwonej, na fundamencie z głazów granitowych. Wnętrze prezbiterium przykryte jest sklepieniem baldachimowym z żebrami, wnętrze kruchty podwieżowej sklepieniem krzyżowo – żebrowym. Nawy korpusu przykryte zostały stropami drewnianymi. W nawie głównej strop został zakończony trójkątnie. Belki wiążące filary zostały podwieszane do słupów więźby dachowej na nawach bocznych stropami płaskimi. Wnętrze krypty pod prezbiterium przykryto bezżebrowym sklepieniem palmowym wspartym na ośmiobocznym filarze. Więźba dachowa jest drewniana, wreszarowo – rozporowa, ze słupami ustawionymi wzdłuż osi kalenicy. Dach pierwotnie kryty był dachówką karpiońską a w latach 90 – tych pokrycie dachu zostało zmienione na pokrycie z blachy trapezowej. Stolarka drzwiowa zewnętrzna dwuskrzydłowa deskowana, wzmocniona zastrzałami od wewnątrz. Wejście do nawy głównej zabezpieczone jest kratą żeliwną. Drzwi wewnętrzne nawy głównej – płycinowe, naświetle drzwi wykonane jest z witraży oprawione w ołów. Ściany wewnętrzne kościoła są otynkowane i pomalowane na kolor szaro – błękitny. Posadzka wykonana jest z kwadratowych płytek ceramicznych. Schody z przedsionka kościoła prowadzące na górę (tzn. balkon) wykonane są z betonu. W oknach przyziemia znajduje się szkło witrażowe, oprawione w ołów, wzmocnione wiatrownicami. W oknach drugiego poziomu są ceglane laskowane szkła witrażowe. Okna prezbiterium również znajdują się witraże. Pod prezbiterium w krypcie kościoła w oknach znajdują się kraty żeliwne.

Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)

Agnieszka Siewiera, tel. (094) 34 58 429

Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429

Miejscowość Bobolice	Adres (lokalizacja) ul. Pocztowa 19
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół prawosławny p.w. Wszystkich Świętych w Bobolicach	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Wybudowany w końcu XIX wieku w stylu neogotyckim. Materiałem budowlanym jest cegła i głązy granitowe. Budowany na planie prostokąta z pięciobocznym prezbiterium, prostokątną zakrystią i portykiem przechodzącym w wieżę. Wnętrze jest jednoprzestrzenne.	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Krępa	Adres (lokalizacja) Krępa
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół rzymsko-katolicki p.w. Świętej Trójcy w Krępie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Zbudowany w II połowie XIX wieku jako kaplica grobowa rodu von Versen. W 1977 roku wyremontowana i zaadoptowana na kościół. Zbudowany w stylu neogotyckim z cegły. Dwupoziomowy na placu prostokąta z prostokątnym aneksem (prezbiterium). Wnętrze nawy jednoprzestrzenne, krypty trzynawowe, bezwieżowy. Położony w parku z II połowy XIX wieku na dawnym cmentarzu z I połowy XIX wieku.	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Kłanino	Adres (lokalizacja) Kłanino
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół rzymsko-katolicki p.w. Świętego Piotra i Pawła w Kłaninie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Kościół w Kłaninie istniał już w okresie średniowiecza, co potwierdza protokół wizytacji z 1563, 1567 i 1575 roku związany z sekularyzacją majątków kościelnych w okresie cji. Jego forma, ani lokalizacja nie są znane. Obecny kościół został wzniesiony w konstrukcji	

szkieletowej w XVIII wieku. Kościół w Kłaninie podlegał synodowi w Bobolicach, a podlegała mu wieś Karsina i Grzybница. W końcu XIX ewentualnie na początku XX wieku kościół stał przebudowany i zyskał charakter świątyni neogotyckiej. Przedłużono mu nawę w kierunku wschodnim, wzmocniono fundamenty, przebudowano fasadę. Dobudowano też dwa aneksy boczne. Po II wojnie światowej świątynia została przejęta przez kościół katolicki i poświęcona w 29 VI 1947 roku. Początkowo był kościołem filialnym parafii pw. ciał NBP w Bobolicach. Od 1970 do 1977 roku podlegał parafii w Wyszewie z siedzibą w Kłaninie. W 1977 roku dekretem biskupim utworzono w Kłaninie samodzielny wikariat, a 6 stycznia 1979 roku erygowano parafię.

Kościół parafialny w Kłaninie usytuowany jest na naturalnym wzniesieniu z osią podłużną zorientowaną w kierunku wschód – zachód. Od zachodu do nawy przylega kwadratowa wieża, od północy i południa do nawy przylegają dwie, symetrycznie usytuowane, jednokondygnacyjne przybudówki. Rzut przyziemia oparty jest na rzucie prostokąta o wymiarach 21,60 x 7,20 m. Fundamenty z kamienia i cegły ceramicznej pełnej, łączone zaprawą. Ściany nadziemne odwodowe, ryglowe z wypełnionymi cegłą ceramiczną, pełną, grubość wypełnienia ½ cegły. Elementy drewniane ścian poczernione, wypełnienie kwater od strony zewnętrznej jest otynkowane i pomalowane farbami emulsyjnymi na biało. W ścianach nawy okna krosnowe ostrołuczne, wielokwaterowe. Jest to budynek sakralny, jednokondygnacyjny. Wejście główne usytuowane przy szczycie zachodnim prowadzi pod antresolą chóru do jednonawowego wnętrza, z którego odchodzą dwa pomieszczenia boczne. W pomieszczeniu lewym (północnym) znajduje się zakrystia, pomieszczenie prawe (południowe) pełni rolę kruchty bocznej z wejściem od południa. Całą szerokość kościoła zajmuje antresola chóru dostawiona do ściany szczytowej zachodniej. Antresola wsparta jest na ścianach podłużnych i wsparta jest na szczęściu, skromnie profilowanych słupach, z których cztery, ustawione w czworobok, są jednocześnie elementami nośnymi wieży. Balustrada chóru płycinowa. Na antresole i poddasze prowadzą drewniane schody policzkowe. Strop nawy belkowy nagi z podłogą drewnianą ułożoną na belkach stropowych z fazowanymi krawędziami. Belki stropowe pełnią jednocześnie rolę ściągów krokwiowych wiązarów dachowych. Oparcie belek na oczepach ścian podłużnych. Płatwie pośrednie oparte na słupach, z których każdy stężony jest parą mieczy. Słupy ustawiono na podwalinie ułożonej wzdłuż kościoła. Ściąg wiązrów pełnych podparte od tronu nawy ukośnymi podporami wyprowadzonymi ze słupów ścian podłużnych. Pokrycie dachu wykonane dachówką ceramiczną „Creaton”, pod którą ułożono folię wstępnego krycia. W okresie przeprowadzenia inwentaryzacji (styczeń 2006) prace remontowe nie zostały zakończone.

Nr rej. 1264 z dn. 31.12.1998 r. OW PSOZ-5340/24/98

Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)

Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429

Agnieszka Siewiera, tel. (094) 34 58 429

Miejscowość Cybulino	Adres (lokalizacja) Cybulino
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kaplica grobowa rodu von Kleist w Cybulinie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Kaplica zbudowana w 1662 roku jako kaplica grobowa rodu von Kleist. Budowla w stylu barokowym, jako budulec użyto kamienie polne i granitowe. Szachulec, rygle wypełnione cegłą. Zbudowana na planie regularnego ośmioboku, o długości jednego boku 3,6m; wewnątrz jednoprzestrzenne z niewielką kryptą. Kaplica nie jest użytkowana. Budowla należy do nielicznych zachowanych obiektów z tego okresu.</p>	
Nr. rej. 385 z dn. 14.04.1964	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Wojęcino	Adres (lokalizacja) Wojęcino
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kaplica grobowa rodziny von Holtz w Wojęcinie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Zbudowana na przełomie XIX-XX w. jako kaplica grobowa rodu von Holtz z gładkich narzutowych nieregularnych i cegły. Zbudowana na planie prostokąta, nawa o wymiarze 8,7x4,3 m pokrywa się ze środkową nawą krypty o wymiarze 8,7x12m; wewnątrz nawy jednoprzestrzenne, krypty są trzynawowe, bezwieżowa. Nieużytkowana, ruina. Położona na dawnym cmentarzu rodowym z przełomu XIX-XX wieku.</p>	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Drzewiany	Adres (lokalizacja) Drzewiany
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół filialny pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Został wybudowany w 1818 r. w drewnianej konstrukcji szkieletowej na miejscu średniowiecznej świątyni. W 1903 r. kościół przedłużono o jedno murowane przęsło z neoromańską, 3- kondygnacyjną wieżą. Jako jedna z nielicznych już drewnianych świątyń wiejskich na Pomorzu jest objęty ochroną. Kościół jest przykładem budowli umiejętnie łączącej cechy różnych okresów stylowych, świadczy o ciągłości miejscowej historii oraz stanowi charakterystyczny i bezcenny element wiejskiego kulturowego krajobrazu Żądolana Żądolana z kamienia, szachulec – rygle wypełnione cegłą, przęsło zachodnie i wieża zbudowana z cegły. Kościół zbudowany na planie prostokąta bez prezbiterium i zakrystii z kwadratową wieżą wbudowaną częściowo w przęsło. Wnętrze jednoprzestrzenne.</p> <p>W kościele znajdują się organy z drewna monochromowanego z początku XX wieku wykonane w stylu neogotyckiego o wym. 270x190x210 cm.</p> <p>Zwieńczenie wieży składa się z żelaznego owalu, krzyża i wietrznika w kształcie chorągiewki. Owal stanowi podstawę wysmukłego krzyża łacińskiego o ramionach zakończonych wielobocznymi grotami. Do długiego, pionowego ramienia krzyża przymocowany jest zawiasami ruchomy wietrznik. Ma on formę dekoracyjnej, ruchomej chorągiewki, przypominającej prostokąt o rozwidlonych i ozdobnie zawiniętych końcach – trzech z lewej i czterech z prawej strony. W polu chorągiewki ażurowy monogram: C A.v.L i poniżej w dwóch rzędach daty: 1818 i 1903. Czas powstania 1903 r, wymiary 70x40</p> <p>Ławy ustawione we wnętrzu nawy kościoła, w dwóch rzędach po prawej i po lewej stronie, siedzisko ławy w postaci długiej deski, bez podziałów, policzki wysokie, pełne, wąskie u góry i ukośnie ścięte, o krawędzi tylnej łagodnie wybrzuszonej i frontalnej profilowanej trzema łukowatymi liniami. Czas powstania – ok. 1920 roku, wymiary 100x 280/ 130 x 35, ilość – 24 szt.</p> <p>Nr rej. 1265z z dn. 31.12.1998 r.</p>	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	
Agnieszka Siewiera, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Świelino	Adres (lokalizacja) Świelino
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Kościół filialny pw. św. Piotra i Pawła Apostoła	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Kościół w Świelinie został zbudowany ok. 1500 roku, wieża trójkondygnacyjna z pierwszej połowy XVI w. W 1840 roku został rozbudowany - przedłużona została nawa w kierunku wschodnim i dobudowane po bokach dwie kruchty. Kubatura kościoła wynosi 1100 m³, powierzchnia użytkowa 260 m². Jest orientowany, późnogotycki, murowany z cegły i gładów narzutowych, jednonawowy na rzucie prostokąta, oszarpowany, z prezbiterium wyodrębnionym zamkniętym trójbocznie. W 1979 r. prezbiterium zostało oddzielone od nawy ścianą i zamienione na zakrystię i salkę katechetyczną. Od strony zachodniej trójkondygnacyjna wieża o rzucie kwadratu o charakterze obronnym, zwieńczona dachem, kryta blachą. Drzwi i okna ostrołukowe, strop drewniany. Dach dwuspadowy nad prezbiterium wielopłociowy, kryty dachówką. Obecnie prowadzony jest remont generalny</p> <p>W kościele znajduje się spiżowy krucyfiks z XIX wieku wykonany w stylu eklektycznym o wymiarach 70x32</p> <p>Nr rej. 964z z dn. 25.03.1977 r.</p>	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Agnieszka Siewiera, tel. (094) 34 58 429	

c) *pomniki, miejsca pamięci*

Miejscowość Bobolice	Adres (lokalizacja) ul. Jedności Narodowej, cmentarz komunalny
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Panteon Pamięci II wojny światowej	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Jest zespołem epitafijno – nagrobkowym usytuowanym na cmentarzu komunalnym, wany z myślą o uczczeniu pamięci wszystkich poległych i cierpiących wskutek działań jennych w imię wzajemnego pojednania i przebaczenia. Wykute w piaskowcu napisy miętniają tych, którzy byli więzieni i ginęli w oflagach i stalagach: Grossborn, Arnswalde, Luft-4, Gross Tychow, Woldenberg Stargard, Hammerstein. Mają tu swoją kwaterę żołnierze</p>	

Armii Krajowej z batalionów "Odra" i "Gryf", którzy w czasie wojny walczyli na Pomorzu. Są tablice poświęcone Sybirakom, nauczycielom Pomorza i Kaszub, księżom i siostronom, Łemkom. Autorem tego dzieła jest rzeźbiarz Zygmunt Wujek.

Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)

Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429

Miejscowość Bobolice	Adres (lokalizacja) Obrzeża Bobolice (płn. – zach.)
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Bobolicki Krzyż Pamięci	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Dla upamiętnienia ofiar, staraniem Towarzystwa Ekologiczno – Kulturalnego, w 50 rocznicę zakończenia II wojny światowej na obrzeżach Bobolic został wzniesiony Monumentalny Krzyż. Po wsze czasy upamiętnia wielkie wojenne i powojenne przesiedlenia ludności, cierpienie pokolenia naszych ojców i dziadów, którzy wbrew własnej woli zostali po wojnie wyrwani ze swych ojczystych stron. Pomnik został wzniesiony w 1995 roku, projekt plastyczny wykonał artysta plastyk – Jan Wagin.</p>	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Kurowo	Adres (lokalizacja) Obok kościoła
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Obelisk w hołdzie ofiarom pracy niewolniczej	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Obelisk został postawiony w hołdzie ofiarom pracy niewolniczej w Kurowie i okolicach w latach 1939 – 45 oraz przesiedlonym ze swych ojczyzn. Była to inicjatywa Koła Historyków ze Szkoły Podstawowej w Kurowie i Towarzystwa Ekologiczno – Kulturalnego. Pomnik powstał dzięki wsparciu władz gminnych oraz sponsorów. Uroczystego odsłonięcia w dniu 12 listopada dokonała Pani Wera Załaszczyk, która mieszka w Kurowie od 1947 r.</p>	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Stare Borne	Adres (lokalizacja) Stare Borne, przy drodze Drzewiany – Górawino - Mostowo
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Pomnik Belgijskich Jeńców Wojennych	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Pomnik został wzniesiony staraniem Towarzystwa Ekologiczno – Kulturalnego w Bobolicach oraz Josee i Augusta Mastbooms-Vangenechten z Belgii. Jest poświęcony pamięci jeńców belgijskich, przebywających w latach 1941 – 1945 w majątku Hohenborn Stare Borne i męczeńskiej śmierci ST. sierż. Augusta Vangenechta, rozstrzelanego w tym miejscu przez żołnierzy Armii Czerwonej.</p> <p>Składa się ze skromnego żołnierskiego krzyża, kratownicy symbolizującej niewolnicze życie jeńców, kamiennej tablicy z barwami narodowymi Belgii oraz inskrypcją w języku polskim i flamandzkim. Data 1902 – 1945 umieszczona obok stopnia na kwiaty oznacza lata narodzin i śmierci A.Vangenechta. Pomnik został z honorami wojskowymi odsłonięty i poświęcony 10 maja 2000 roku w 60tą rocznicę napaści Niemiec na Belgię. Projektantem pomnika jest Bronisław Malinowski. Pomnik wykonała w Contema w Bobolicach. Pomnik jest pod opieką nauczycieli i dzieci Szkoły Podstawowej w Drzewianach.</p>	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Bobolice	Adres (lokalizacja) Cmentarz komunalny, ul. Jedności Narodowej
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Obelisk „Den Toten Bublizern”	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Obelisk poświęcony jest zmarłym Niemcom mieszkającym w Bobolicach. Obelisk został odsłonięty w 1990 r.</p>	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Bobolice	Adres (lokalizacja) ul. Ratuszowa
--------------------------------	---

Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz

Tablica i Krzyż upamiętniający pontyfikat Jana Pawła II

Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)

Powstał jako wotum dziękczynne za ponad ćwierćwieczy pontyfikat. 20 października 2005 r. został odsłonięty i poświęcony krzyż i tablica upamiętniająca pontyfikat Jana Pawła II. W skład Komitetu Upamiętnienia Pontyfikatu Jana Pawła II weszli: ks. Ryszard Baran, Sylwester Sobański, Mieczysława Brzoza, Bronisława Kucharska, Anita Jasińska, Krzysztof Rewkowski. Autorem pomnika jest Zygmunt Wujek – artysta plastyk. Poświęcenia dokonał ksiądz biskup ordynariusz Kazimierz Nycz.

Pomnik powstał dzięki zbiórce społecznej i sponsorom.

Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)

Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429

d) parki dworskie

Miejscowość Boboliczki	Adres (lokalizacja) Boboliczki
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Dawny park dworski w Boboliczkach	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
<p>Mały park dworski na krawędzi doliny Chocieli, pow. ok. 0,7 ha bardzo zaniedbany i praktycznie zarośnięty bzem czarnym. W parku zachowała się jeszcze stare świerki pospolite, modrzewie europejskie, klony pospolite i jesiony wyniosłe. Z drzew obcego pochodzenia na uwagę zasługuje jedlica zielona oraz liczne robinie akacjowe o okazałych wymiarach. Na terenie parku rośnie bluszcz pospolity. Park w posiadaniu prywatnym, obecnie porządkowany.</p>	
Nr 1030 z, data 78-06-13	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Krępa	Adres (lokalizacja) Krępa
-----------------------------	-------------------------------------

Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz

Dawny park pałacowy

Informacje o obiekcie (data odświeżenia, autor itp.)

Duży park podworski pow. ok. 4,2 ha, do którego prowadzi zabytkowa brama zbudowana z czerwonej cegły. Na terenie parku znajduje się szereg okazałych drzew pomnikowych: graby, modrzewie, świerki, klony. Na uwagę zasługuje piękna lipa drobnolistna, zrosnięta z trzech konarów. W runie masowo rośnie konwalia majowa i okazy bluszczu. Przez teren parku przepływa strumyk, po jego drugiej stronie park ma charakter leśny – kwaśna buczyna. Park zaniedbany, praktycznie zarośnięty (las), zabytkowa brama prowadząca do parku jest rozbierana (dewastowana) na materiał budowlany.

Nr 1033 z, data 78-06-13

Dane zebrzał (imię, nazwisko, telefon)

Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429

e) *cmentarze*

Miejscowość Bobolice	Adres (lokalizacja) płn. część miasta
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Cmentarz ewangelicki w BOBOLICACH	
<i>Informacje o obiekcie (data odświeżenia, autor itp.)</i>	
<p>Cmentarz ewangelicki położony jest w północnej części miasta, w odległości ok. 300 m od centrum miasta. Wejście główne od strony ul. Koszalińskiej. Cmentarz ewangelicki o powierzchni 2 ha został założony w II połowie XIX wieku. Rozplanowany jest na rzucie trapezu, podzielony alejami lipowymi. Wewnątrz kwater wydzielonych alejami zachowały się fragmenty nagrobków oraz żeliwne kraty ogradzające je wykonane w stylu eklektycznym. Od strony północno-zachodniej zachował się ceglany mur ze słupkami bramnymi. Na uwagę zasługują starodrzewa, aleje lipowe, buk odmiany czerwonej i inne.</p>	
Nr rej. 1211 z dn. 30.12.1987 r.	
Dane zebrzał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Cybulino	Adres (lokalizacja) Cybulino
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Cmentarz rodowy w Cybulinie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Cmentarz ewangelicki rodziny von Kleist pochodzący z początku XIX w. Grobowiec zdewastowany, kaplica grobowa jest w ruinie, aleja kasztanowa prowadząca do kaplicy jest przerzedzona, nieczynny. Położony jest w parku ok. 70 m. na wschód od dziedzica.	
Nr rejestru: Kaplica- 385 park i pałac – 963	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Drzewiany	Adres (lokalizacja) Drzewiany
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Cmentarz przykościelny w Drzewianach	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Powstał w 1799 r., dawniej ewangelicki, pojedyncze nagrobki w stanie dobrym, brak drzewostanu, nieczynny. Położony w środku wsi przy kościele, po lewej stronie drogi do Starego Bornego	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon)	
Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

Miejscowość Gozd	Adres (lokalizacja) Gozd
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Cmentarz ewangelicki Goździe	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Powstał na przełomie XIX-XX w., otoczony jest polami uprawnymi. Na jego terenie znajdują się nagrobki pochodzące z przełomu XIX i XX wieku, a także żeliwne ogrodzenia grobów wykonane w stylu secesyjnym i eklektycznym, zdewastowany, nieczynny od 1945 r. ga do cmentarza katolickiego, ok. 500m na południe od zabudowań wsi po lewej stronie	

drogi do Bobolic
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429

Miejscowość Krępa	Adres (lokalizacja) Krępa
Określenie obiektu NAZWA – pomnik, płyta, obelisk, tablica kościelna, grób pojedynczy, cmentarz	
Cmentarz ewangelicki w Krępie	
<i>Informacje o obiekcie (data odsłonięcia, autor itp.)</i>	
Mały cmentarz obecnie zagospodarowany na cmentarz katolicki z zabytkową kaplicą. Powstał w I połowie XIX w. Praktycznie cmentarza już nie ma, w 1985 r. usunięto groby i posadzono las, brak roślinności cmentarnej, miejsce porasta las, w części północno - wschodniej starodrzew świerkowy, stanowisko barwnika, bluszcza pospolitego i konwalii majowej, nieczynny od 1945 r. Położony we wschodniej części wsi, po prawej stronie polnej drogi do Dargini, stanowi część parku. Nr rejestru: Park i kościół -1033	
Dane zebrał (imię, nazwisko, telefon) Halina Michalak, tel. (094) 34 58 429	

3.1.4. Działalność kulturalno – rekreacyjna. Stowarzyszenia.

W gminie Bobolice działa jedna instytucja kultury – Miejsko–Gminny Ośrodek Kultury w Bobolicach. W strukturach ośrodka wyodrębnione są: Biblioteka z filią w Dargini oraz Miejska Izba Muzealna. W ramach Ośrodka działa również Galeria „Po schodach”. Podstawową działalnością Ośrodka jest działalność z zakresu kultury i bibliotek. Natomiast do pozostałej należy działalność z zakresu kultury fizycznej i turystyki. Z uwagi na coraz większe oczekiwania społeczne stawiane kulturze i tym samym instytucjom prowadzącym tego typu działalność – od 2004 roku Ośrodek stara się o dofinansowanie zadań z innych funduszy i środków niż tylko od organizatora. Poziom oferty jest zależny w dużej mierze od pozyskania środków z innych źródeł. W latach 2005-2006 Ośrodek realizował zadania w następujących formach:

Z zakresu bibliotek:

W obecnym czasie biblioteka publiczna spełnia wiele funkcji społecznych w lokalnych środowiskach dla czytelnika. Dlatego też w roku 2005 poszerzono ofertę o możliwość korzystania bezpłatnie z Internetu w czasie funkcjonowania biblioteki. Stworzono 3 stanowiska komputerowe. Ponadto zajmuje się organizowaniem akcji w zakresie promocji czytelnictwa, konkursów, wieczorków z literaturą.

Przy bibliotece funkcjonuje Miejska Izba Muzealna. Ekspozycje są zbierane jedynie od osób prywatnych, w formie darowizn. Izba prowadzi zajęcia w formie lekcji muzealnych i prelekcji zbiorowych, konsultacji indywidualnych dla studentów, gości zagranicznych oraz współpracuje z różnymi amatorami artystami, np. organizuje wystawy i prace więźniów z zakładu karnego w gminie Bobolice.

Z zakresu kultury:

Koordinacja i organizacja życia kulturalnego na terenie miasta i gminy:

W M-GOK odbywały się następujące zajęcia artystyczne dla dzieci, młodzieży i dorosłych:

1. formy tańca ludowego;
2. małe formy taneczne;
3. formy wokalne – taneczne;
4. zajęcia plastyczne – manualne;
5. zajęcia muzyczne; instrumentalno – wokalne dla dorosłych z zespołami ludowymi.

W latach 2005-2006 M- GOK kontynuował zajęcia w ramach amatorskiego ruchu artystycznego, który stanowi ważny element działalności Ośrodka. Funkcjonują następujące zespoły:

- § zespół taneczny *Mała Thalia* (16 dzieci, zajęcia raz w tygodniu, w wymiarze 2 godzin);
- § zespół taneczny *Thalia* (12 dzieci, zajęcia odbywają się trzy razy w tygodniu po 2 godziny);
- § zespół taneczny *ENERGIE* (5 osób, zajęcia odbywają się dwa razy w tygodniu po 2 godziny);
- § zespół taneczny *Jagódki* (16 dziewcząt, zajęcia 2 razy w tygodniu, po 2 godziny);
- § *Kapela Ludowa* (12 osób, zajęcia dwa razy w tygodniu, po 2 godziny);
- § zespół taneczny *FCB - Freestyle Crew Bart* (taniec nowoczesny, zajęcia odbywają się trzy razy w tygodniu)
- § *zespół Starościny* (16 osób, zajęcia 2 razy w tygodniu, po 2 godziny).

Ponadto odbywają się zajęcia:

- nauka gry na gitarze dla początkujących (zajęcia odbywają się w trzech grupach, po 1 godzinie tygodniowo dla każdej z grup; uczestniczy w nich 12 dzieci);
- nauka gry na akordeonie
- zajęcia zespołu tanecznego **Iskierki** (zajęcia odbywają się w świetlicy w Kurowie 2 razy w tygodniu, po 2 godziny, uczestniczy w nich 25 dzieci);
- zajęcia zespołów rockowych
- zespół wokalny – **Sonore** (4 osoby, zajęcia dwa razy w tygodniu po 1 godzinie);

M-GOK zajmuje się również prowadzeniem codziennych zajęć – organizowaniem imprez kulturalno- rekreacyjnych i turystycznych.

Organizacja życia kulturalnego - to także funkcjonowanie **świetlic środowiskowych** i prowadzenie w nich zajęć dla dzieci. M-GOK zajmuje się nadzorowaniem merytorycznym 7 świetlic: w Głodowej, Goździe, Kurowie, Chmielnie, Poroście, Krępie, i w Dargini (z powodu złego stanu technicznego budynku, w roku 2005 świetlica nie funkcjonowała. Rolę świetlicy przejęła Filia w Dargini Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Bobolicach).

Z zakresu rekreacji i sportu:

Organizacja zajęć i imprez rekreacyjno – sportowych.

Zajęcia rekreacyjno – sportowe organizowane przez M-GOK prowadzone są przede wszystkim w środowisku szkolnym przez wykwalifikowaną kadrę, w 6 kategoriach sekcji na terenie całej gminy:

- Ø **Bobolice:** piłka nożna, piłka koszykowa, lekkoatletyka, tenis stołowy, rekreacja ruchowa i piłka siatkowa;
- Ø **Drzewiany:** piłka siatkowa, tenis stołowy, piłka nożna, piłka koszykowa i rekreacja ruchowa;
- Ø **Dargiń:** piłka koszykowa, piłka siatkowa, piłka nożna, lekkoatletyka i rekreacja ruchowa
- Ø **Klanino:** piłka nożna, tenis stołowy, piłka koszykowa, lekka atletyka, piłka siatkowa i rekreacja ruchowa;
- Ø **Kurowo:** sekcja rekreacji ruchowej, lekkoatletyka, piłka nożna, piłka siatkowa, piłka koszykowa;

Z zakresu promocji i turystyki:

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Bobolicach w sferze swej działalności realizuje również zadania w zakresie turystyki i promocji, poprzez :

I. **zespoły** promujące gminę Bobolice w czasie imprez organizowanych poza jej terenem

II. **Centrum Informacji Turystycznej w Bobolicach**

Centrum Informacji Turystycznej w Bobolicach funkcjonujące przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury rozpoczęło swoją działalność 25 czerwca 2005 roku.

CIT realizując swoje założenia odpowiada na problemy wynikające ze strategii gminy Bobolice oraz województwa zachodniopomorskiego. Celem utworzenia CIT było opracowanie wspólnej polsko-niemieckiej (Bobolice-Demmin) strategii marketingowej w zakresie promocji gminy Bobolice oraz stworzenie zintegrowanego systemu informacji o zasobach i usługach turystycznych, poprawę sfer działalności w zakresie turystyki (w szczególności sfery promocji i monitoringu ruchu turystycznego), ponadto pośrednictwa przez Centrum w sprawie poprawy warunków współpracy funkcjonujących firm turystycznych i gospodarstw agroturystycznych w naszej gminie.

Do najważniejszych imprez organizowanych przez Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury należą:

- a coroczny finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy organizowany w styczniu
- a Majówka organizowana w dniach 1 – 3 maja
- a Dni Bobolic, w ramach których organizowany jest Festiwal Piosenki Biesiadnej, Mistrzostwa Gminy w Grillowaniu, wyścig rowerowy, bieg uliczny, gonitwy konne oraz wiele innych atrakcji
- a Dożynki Gminne
- a Parafiada wraz z Turniejem Koszykówki o Puchar Proboszcza
- a Festyn odpustowy.

Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury organizuje wiele spotkań z poezją, promując tym samym lokalnych twórców. Organizowane są wystawy sztuki ludowej oraz dzieł artystów ludowych. W zakresie działalności sportowo – rekreacyjnej odbywa się wiele turniejów, m.in. spartakiady OSP, rajdy piesze i rowerowe, turniej koszykówki, turniej tenisa stołowego.

Na terenie gminy Bobolice działają następujące stowarzyszenia:

1. **Ludowy Klub Sportowy „Radew” Kurowo**, którego zadaniem jest krzewienie kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych na terenie działania Klubu oraz wychowywanie dzieci i młodzieży przez kulturę fizyczną i sport również w środowisku osób niepełnosprawnych
2. **Ognisko Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej „RUN-42” w Kurowie**, który ma następujące cele statutowe:
 - § prowadzenie działalności w sferze kultury fizycznej
 - § rozwój kultury fizycznej, upowszechnianie rekreacji ruchowej oraz innych form aktywnego wypoczynku wśród osób starszych, dorosłych, młodzieży i dzieci
3. **Miejsko-Gminny Ludowy Klub Sportowy „Mechanik” w Bobolicach** – cele statutowe:

- § szerzenie kultury fizycznej wśród mieszkańców miasta i gminy uczestniczenie w imprezach sportowych i masowych organizowanych na obszarze działania samorządu terytorialnego i poza nim
 - § organizowanie zajęć i imprez sportowych w celu wszechstronnego rozwoju sprawności fizycznej
 - § gromadzenie funduszy na finansowanie tych zadań
4. **Ludowy Klub Sportowy Iskra” w Kłaninie**, którego zadaniem jest krzewienie kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych na terenie działania Klubu oraz wychowywanie dzieci i młodzieży przez kulturę fizyczną i sport.
 5. **Ludowy Klub Sportowy GROM Świelino** – głównym założeniem Klubu jest powszechne uprawianie sportu przez młodzież i dzieci, jest to najskuteczniejsza forma walki z zagrożeniami dla młodzieży i dzieci takimi jak alkoholizm czy narkomania.
 6. **Koło Miejskie Ligi Obrony Kraju w Bobolicach** - cele statutowe Koło osiąga poprzez patriotyczno-obronne oddziaływanie wychowawcze na swych członków i uczestników imprez, organizowanych przez stowarzyszenie, organizowanie oraz współorganizowanie okolicznościowych imprez masowych, popularyzowanie, organizowanie oraz stwarzanie warunków do masowego uprawiania, przede wszystkim przez młodzież, sportów obronnych, strzelectwa kulowego i pneumatycznego a także popularyzowanie wiedzy ekologicznej i współuczestniczenie w działaniach mających na celu ochronę przyrody i środowiska naturalnego.
 7. **Uczniowski Klub Sportowy Olimpia” w Bobolicach** – cele statutowe:
 - § planowanie i organizowanie pozalekcyjnego życia sportowego uczniów w oparciu o możliwości obiektowe i sprzętowe szkoły oraz o pomoc organizacyjną i materialną rodziców i sympatyków Klubu
 - § organizowanie uczniom wszystkich klas różnorodnych form współzawodnictwa sportowego
 - § kształtowanie pozytywnych cech charakteru i osobowości poprzez uczestnictwo w realizacji zadań sportowych Klubu
 8. **Ognisko Krzewienia Kultury Fizycznej „BICYKL” w Bobolicach**, którego zadaniem jest:
 - § prowadzenie działalności w sferze kultury fizycznej
 - § rozwój kultury fizycznej, upowszechnianie rekreacji ruchowej oraz innych form aktywnego wypoczynku wśród osób starszych, dorosłych, młodzieży i dzieci
 9. **Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Przymierze” w Bobolicach** – cele statutowe:

- § kształtowanie u swoich członków trwałych dążeń do całkowitego powstrzymania się od używania napojów alkoholowych i idei życia wolnego od jakichkolwiek uzależnień
 - § działalność profilaktyczna
 - § budowanie systemów przeciwdziałania przejawom uzależnień i patologii społecznej
- 10. Stowarzyszenie Solidarni „Plus” Darzewo – zadania:**
- § przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się AIDS
 - § podejmowanie działań w kierunku złagodzenia urazów w sferze psychicznej, moralnej i społecznej wśród osób zakażonych i ich otoczenia
 - § dostarczanie społeczeństwu rzetelnej wiedzy na temat AIDS
 - § przeciwdziałanie narkomanii, rehabilitacja i opieka nad osobami chorymi
- 11. Towarzystwo Ekologiczno – Kulturalne w Bobolicach – cele statutowe**
- § działalność na rzecz rozwoju kultury, oświaty i ochrony środowiska człowieka i zasobów naturalnych
 - § upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy historycznej, przyrodniczej oraz o procesach społeczno- ekonomicznych zachodzących w regionie zachodniopomorskim
 - § popieranie rozwoju amatorskiego ruchu kulturalnego
- 12. Ochotnicza Straż Pożarna. Jednostki: Kłanino, Gozd, Porost, Bobolice, Drzewiany – zadania:**
- § prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorząd. i innymi podmiotami
 - § branie udziału w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych oraz innych klęsk i zdarzeń
- 13. Krajowe Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich Oddział Terenowy Głodowa – zadania:**
- § aktywizacja i promowanie kobiet w życiu społecznym, gospodarczym, kulturalnym
 - § podejmowanie działań na rzecz aktywizacji gospodarczej wsi, tworzenie miejsc pracy i przeciwdziałanie bezrobociu
 - § podejmowanie i wspieranie działań promujących profilaktykę zdrowotną na terenach wiejskich
 - § reprezentowanie interesów kobiet i podejmowanie działań na rzecz poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej i zawodowej kobiet wiejskich i ich rodzin
- 14. Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społecznych w Bobolicach – cele statutowe:**
- a) aktywizacja mieszkańców Miasta i Gminy Bobolice do działań społecznych na rzecz środowiska lokalnego.
 - b) tworzenie forum dla współpracy inicjatyw obywatelskich z samorządem, administracją rządową, organizacjami krajowymi i zagranicznymi.

- c) rozwijanie i popularyzowanie postaw filantropijnych w społeczności lokalnej.
- d) merytoryczne i finansowe wspieranie osób fizycznych i prawnych.
- e) gromadzenie i pomnażanie środków w formie utworzenia i prowadzenia funduszu lokalnego.
- f) prowadzenie własnych programów grantowych, edukacyjnych, filantropijnych, programów integrujących różne grupy społeczne mieszkańców oraz programów specjalistycznych w zakresie:
 - 1. profilaktyki społecznej,
 - 2. filantropii lokalnej,
 - 3. pracy z dziećmi i młodzieżą zagrożoną patologią społeczną,
 - 4. przeciwdziałania przemocy,
 - 5. wyrównania szans osób niepełnosprawnych,
 - 6. pracy z osobami starszymi, bezdomnymi, uzależnionymi, bezrobotnymi

15. Stowarzyszenie Aktywności Społeczno – Artystycznej „Po Drodze” w Bobolicach - celem działalności Stowarzyszenia jest:

- 1) prowadzenie działalności społecznej i prospołecznej ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, młodzieży, grup defaworyzowanych społecznie, niepełnosprawnych, bezdomnych, bezrobotnych, seniorów oraz grup zagrożonych patologią społeczną;
- 2) wspieranie i organizacja dobroczynności oraz działań humanitarnych;
- 3) prowadzenie działalności kulturalnej na rzecz mieszkańców, z wykorzystaniem możliwości jakie daje współpraca ogólnopolska i międzynarodowa;
- 4) propagowanie i rozwój twórczości artystycznej, malarstwa, rzeźby, muzyki, teatru, fotografii, pisarstwa, filmu, rękodzieła ludowego oraz pozostałych sztuk pięknych i innych dziedzin aktywności artystycznej;
- 5) organizacja współpracy twórców ze środowiska lokalnego na arenie ogólnopolskiej i międzynarodowej;
- 6) gromadzenie i udostępnianie informacji turystycznej;
- 7) promocja regionu poprzez organizowanie stoisk kulturalnych, targów i wystaw sztuki ludowej i rzemiosła artystycznego;
- 8) promowanie wymian międzykulturowych;
- 9) działalność proekologiczna;
- 10) realizowanie wszelkich innych, w granicach dozwolonych prawem wniosków i postulatów członków Stowarzyszenia;
- 11) wszechstronna współpraca z organami, instytucjami i osobami prawnymi, krajowymi i zagranicznymi szczególnie w dziedzinie podtrzymywania, odtwarzania i rozpo-

wszechniana dziedzictwa kulturowego- rękodzielnictwa, folkloru oraz dawnych tradycji.

3.1.5. Dostępność komunikacyjna

Dostępność komunikacyjna wpływa bezpośrednio na stopień ruchu turystycznego obszaru, a możliwość skorzystania z różnych rodzajów transportu ułatwia turystom zaplanowanie podróży i staje się istotnym kryterium przy jej planowaniu.

Na dostępność komunikacyjną składa się przede wszystkim sieć dróg kolejowych i kołowych, częstotliwość połączeń kolejowych i autobusowych PKS utrzymywanych z innymi miastami oraz bliskość lotnisk. Istotną rolę pod względem turystycznym odgrywają również parkingi. Dostępność komunikacyjna jest elementem kluczowym z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki. Oczywistym jest, że turystom zależy na jak najszybszym i bezpiecznym dotarciu do miejsca przeznaczenia.

Atrakcyjność turystyczna danego obszaru warunkowana jest w znacznym stopniu dostępnością komunikacyjną rozumianą zarówno jako możliwość dotarcia do danego miejsca recepcji, jak też uwarunkowaniem poruszania się po danym terenie.

W układzie drogowym gminy Bobolice funkcjonuje czterostopniowa hierarchia dróg:

- § drogi krajowe
- § drogi wojewódzkie
- § drogi powiatowe
- § drogi gminne.

Drogami krajowymi są drogi:

- nr 11 relacji Poznań-Kołobrzeg
- nr 25 relacji Bydgosz-Bobolice.

Długość dróg krajowych na terenie gminy wynosi 27 km.

Drogi wojewódzkie to odcinki:

- Bobolice-Drzewiany-St. Borne-Mostowo – nr 168
- Bobolice-Borwice-Czaplinek – nr 171
- Bobolice-Drzewiany-Sławno-Darłowo – nr 205
- Głódowa-Tychowo – nr 169.

Długość dróg wojewódzkich na terenie gminy wynosi 49 km.

Drogi powiatowe to 12 odcinków dróg o łącznej długości 79,1 km, z czego 1,7 km stanowią drogi gruntowe.

Na terenie gminy jest 84 km dróg gminnych, z czego 18 km to drogi gruntowe.

Stan dróg na terenie gminy nie jest najlepszy. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim dróg powiatowych i gminnych oraz odcinka drogi wojewódzkiej Głódowa-Dobrociechy.

Inne problemy, dotyczące drogownictwa na terenie gminy to:

- § braki sygnalizacji świetlnych
- § zbyt mała liczba chodników
- § braki oświetlenia, potrzeba jego modernizacji.

Jedyną formą transportu publicznego na terenie gminy jest transport autobusowy, realizowany przez PKS i prywatnych przedsiębiorców. W latach 1998-2001 PKS obsługiwał 81 linii. W 2002 roku liczba linii została zmniejszona do 68. W sezonie uruchamiane są dodatkowe połączenia do innych większych miast w Polsce (Warszawa, Turek, Ostrów Wielkopolski, Łódź, Kraków, Katowice).

3.2. Infrastruktura turystyczna

Infrastruktura turystyczna i jej ocena to istotny element w badaniu zarówno regionalnego jak i lokalnego rozwoju turystyki. W kontekście rozwoju turystyki należy oceniać elementy podstawowej bazy turystycznej (baza noclegowa i gastronomiczna) oraz szeroko rozumianą infrastrukturę uzupełniającą. W skład infrastruktury uzupełniającej wchodzi zazwyczaj: kąpieliska, pływalnie, korty tenisowe, ośrodki jeździeckie itp. Dynamiczny rozwój nowych form turystyki a tym samym rozbudowa infrastruktury silnie związanej z lokalnymi warunkami sprawia, że lista obiektów takich może być stopniowo uzupełniana i analizowana w czasie.

Infrastruktura turystyczna i jej ocena to istotny element w badaniu możliwości rozwoju turystyki. Odpowiednie pod względem jakości i ilości zagospodarowanie turystyczne regionu jest niezbędnym elementem umożliwiającym wykorzystanie posiadanych walorów turystycznych.

3.2.1. Baza noclegowa.

Baza noclegowa jest to ogół obiektów świadczących usługi noclegowe, przez które rozumiemy krótkotrwałe, ogólnodostępne wynajmowanie domów, mieszkań, pokoi, miejsc noclegowych, a także miejsc na postawienie namiotów lub przyczep samochodowych oraz świadczenie w obrębie obiektu usług z tym związanych.

Poziom zagospodarowania bazą noclegową powinien zostać oceniony w dwóch aspektach. Podstawowym elementem jest liczba obiektów noclegowych oraz liczba oferowanych przez nie miejsc noclegowych. Dla oceny atrakcyjności turystycznej obszaru konieczne jest jednak również określenie stopnia zróżnicowania oferty. Istotne jest, aby możliwe było skorzystanie z noclegu w obiektach o standardzie podstawowym i ekonomicznym, jak i o wyższym poziomie świadczeń.

Na terenie gminy Bobolice znajdują się 26 obiektów świadczących usługi noclegowe. Są to w przeważającej części gospodarstwa agroturystyczne. W gminnej ewidencji innych obiektów świadczących usługi hotelarskie wpisanych jest 14 obiektów świadczących usługi noclegowe. Część gospodarstw agroturystycznych nie jest zgłoszona do ewidencji. Prawdopodobnie wynika to z fobii przed ciągle zmieniającymi się uwarunkowaniami prawnymi.

Na terenie gminy znajdują się następujący świadczeniodawcy:

- 1) „Aleksandrówka”, OSTRÓWEK 3, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3167017
- 2) Motel - Restauracja „Łania”, Chociwle 27, 76 – 020 Bobolice
- 3) Gospodarstwo agroturystyczne „Żubrowo”, Żubrowo (koło Porostu), 76 – 020 Bobolice, tel. (094)3187777
- 4) „Dwór na końcu drogi”, Kępsko 6, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3287822,
- 5) „Dolina stawów”, Chociwle Kol. 22, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187657
- 6) Firma Turystyczno - Usługowa EDEN, Porost 79, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187542, 607667878,
- 7) „Gajland”, Gajek Władysław, Drzewiany 71, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187806, tel. kom. 504401862
- 8) Gospodarstwo agroturystyczne „Trzy stawy”, Drzewiany 7, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187 816
- 9) Dwór Boboliczki, Boboliczki 1/2 i 1/3, 76 – 020 Bobolice, tel. 604092441
- 10) Leśny Domek, Różewo 1, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3167787
- 11) Macierzanka, Dagmara Macierzanka, ul. Poprzeczna 9b/1, 75 – 950 Koszalin, Glinka 3, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 345 82 55, 888 690 739,
- 12) Noclegi, Polanowska 7, 76 – 020 Bobolice, tel. (094)3187582

- 13) Stary Młyn, Kępsko 7, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3167862,
 - 14) Stara Szkoła, Górawino 15, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187897
 - 15) Nebel, Gozd 19, Anna Solska, Krzysztof Zieliński, 76 – 020 Bobolice, tel. 691119445
 - 16) Motelik „U Kawalca”, Głodowa, 76 – 020 Bobolice, Tel. (094) 3167365
 - 17) Leśniczówka ŁANKI, Porost 68, 76 – 020 Bobolice, tel. (094)3187484
 - 18) Gospodarstwo Agroturystyczne LUBOWO, Lubowo 1, Emilia Potocka, ul. Łąkowa 3, 766 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187675
 - 19) Leśniczówka ŁOZICE, Łozice 14, tel. (094) 3187681
 - 20) Gospodarstwo agroturystyczne Helena i Michał Bubień, Chociwle 7/5, 76 – 020 Bobolice, Tel. (094) 3187903
 - 21) Gospodarstwo Agroturystyczne KAJA, Chociwle 32, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187747
 - 22) Łosiówka, Porost 1, 76 – 020 Bobolice, Tel. kom. 603398784, 601220617
 - 23) „Bobolickie Zagrodzie”, Chociwle 30, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187653
 - 24) Gospodarstwo Agroturystyczne Chociwle, Chociwle 21, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187658
 - 25) Pensjonat Feriense „Landvogt” , Drzewiany 73, 76-020 Bobolice, Tel. (094) 3187 818
 - 26) Domek letniskowy, Drzewiany 51, 76-020 Bobolice, Ewa i Marek Surówka
- Dokładne zestawienie przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 4. Uaktualnienie bazy noclegowej – Urząd Miejski w Bobolicach, styczeń 2007

Lp.	Cechy obiektu	Dane											
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1.	Nazwa własna obiektu	Firma Turystyczna - Usługowa EDEN	Dwór Boboliczki	Motel Restauracja „Łania”	Pensjonat Feriënhause „Landvogt”	„Dwór na końcu drogi”	Leśny Domek	Nebel	Gospodarstwo Agroturystyczne Chociwle	Noclegi	Stary Młyn	„Aleksandrówka”	Motelik „U Kawalca”
2.	Adres, dane kontaktowe	Porost 79, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187542, 607667878	Boboliczki 1/2 i 1/3, 76 – 020 Bobolice, tel. kom. 60409244, 602293003 tel. (094)31692 95, email: info@bobolice-tur.com.pl www.bobolice-tur.com.pl	Chociwle 27, 76 – 020 Bobolice Tel. (094) 3187 818	Drzwiany 73, 76-020 Bobolice, Tel. (094) 3187 818	Kępsko 6, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3167787, www.rozewko.net , tel. kom. 603797641	Różewko 1, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3167787, www.rozewko.net , tel. kom. 603797641	Gozd 19, Anna Solska, Krzysztof Zieliński, 76 – 020 Bobolice, tel. 691119445	Chociwle 21, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187658, tel. kom. 605312236	Polanowska 7, 76 – 020 Bobolice, tel. (094)31875 82	Kępsko 7, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3167862	OSTRÓWEK 3, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3167017, tel. kom. 501399366, www.aleksandrówka-magnus.pl	Głodowa, 76 – 020 Bobolice, Tel. (094) 3167365
3.	Rodzaj zakwaterowania	Pensjonat, domki letniskowe drewniane	gospodarstwo agroturystyczne	Pokoje gościnne	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne	Pokoje gościnne	gospodarstwo agroturystyczne	Pokoje gościnne	Pokoje gościnne
4.	Kategorie oraz posiadane certyfikaty	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Kategoria standard, Rekomendacja Polskiej Federacji Agroturystyki Wiejskiej	-
5.	Krótki opis	Domki letniskowe drewniane z łazienkami i kuchniami położone	-	Organizacja przyjęć okolicznościowych, wesel, bankietów,	-	Dworek usytuowany na terenie polodowcowym, krajobraz po	-	Warunki sprzyjające wypoczynkowi, jeziora, lasy, oko-	-	Pokoje 1, 2, 3 osobowe z łazienkami	b.d	Gospodarstwo posiada własny zarybiony staw (tuz przy domu),	-

		nad jeziorem, teren ogrodzony,		pieczenie prosiaka z ogniskiem, dansingi w sezonie		morenie czołowej przypominający Bieszczady. Przydworski park łączy się z lasem bukowym. Gospodarstwo specjalizuje się w produkcji mleka, nowoczesna obora spełnia wymogi UE		liczne zabytki, w pobliżu łowiska rybne, 1 km do kąpieliska				pełnowymiarowy kort tenisowy, ekologiczny ogród warzywny i sad, Malownicze położenie wśród wzgórz i 100 m od lasu.	
6.	Liczba pokoi / liczba miejsc noclegowych	Domki 6 i 4-osobowe, budynek z pokojami gościnnymi / 100 miejsc noclegowych	16 pokoi / 40 miejsc noclegowych	12 pokoi / 24 miejsca noclegowe	5 pokoi/ 15 miejsc noclegowych	5 pokoi / 12 miejsc noclegowych	12 miejsc noclegowych	3 pokoje z łazienkami / 12 miejsc noclegowych	5 pokoi / 10 miejsc noclegowych	4 pokoje/ 10 miejsc noclegowych	8 pokoi / 10 miejsc noclegowych	3 pokoje / 9 miejsc noclegowych	4 pokoje / 8 miejsc pokojowych
7.	Cena noclegu za dobę w PLN* *z wyżywieniem/ bez wyżywienia	Cena uzależniona od terminu	Łóżko – 40 zł, pełne wyżywienie – 40 zł, dzieci 50%, godz. jazdy konnej z instruktorem – 25 zł, jazda konna w terenie – 15 zł, Sauna – 20 zł/h* *dane z MGOK	65 zł za osobę	b.d	30 zł z wyżywieniem	30 zł (nocleg + śniadanie), 60 zł (nocleg + wyżywienie)	30 zł ze śniadaniem, 50 zł z pełnym wyżywieniem	b.d	2-osobowe – 80 zł, 3-osobowe – 100 zł	Do negocjacji (40 – 70 zł)	80 zł z wyżywieniem	50 zł za dobę bez wyżywienia
8.	Wyżywienie	-	b.d	Tradycyjna kuchnia polska	b.d	Dania z dziczyzny, drobiu, warzywa z własnego ogródka	b.d	Kuchnia regionalna, dania kuchni chińskiej, włoskiej,	b.d	-	stołówka	Pełne trzy posiłki, zdrowe, domowe	W pobliżu Restauracja „U Kawalca”, specjalność - ryby

						ekologiczna żywność,		naryczenie kuchnia wegetariańska, specjalność pani domu – włoska pizza					
9.	Oferowane usługi	Strzeżony plac zabaw, miejsce na ognisko, bufet, bilard, ping – pong, piłkarzyki, bosko do siatkówki oraz piłki nożnej, wypożyczalnia sprzętu wodnego	Usługi gastronomiczne, kawiarnia, drink – bar, sala wielofunkcyjna, tenis stołowy, sauna, ognisko, grill, plac zabaw	-	Wypożyczalnia sprzętu pływającego	Możliwość uczestniczenia w pracach w gospodarstwie, biesiady przy ognisku, grill, uczestnictwo w polowaniach, obserwacja dzikich zwierząt	Usługi gastronomiczne, sala wielofunkcyjna, tenis stołowy, basen, ognisko, grill, plac zabaw, boisko	Grill, ognisko, kuchnia dla gości, boisko, plac zabaw, możliwość kupna rzeźb wykonanych przez panią domu	Pokój zabaw dla dzieci, sala konferencyjna	-	Boisko, sauna, wypożyczalnia sprzętu pływającego, ścieżka zdrowia, ognisko, plac zabaw, sploty kajakowy, bilard	Polów ryb, gra w tenisa ziemnego, off golf, terenowe wyprawy jeepem, ognisko, grill, wędzarnia	-
10.	Znajomość języków obcych	niemiecki	Angielski, niemiecki	Niemiecki, angielski	b.d	Niemiecki, angielski	angielski	niemiecki	niemiecki	niemiecki	Niemiecki, angielski	podstawowy angielski, niemiecki, rosyjski	Angielski, niemiecki
11.	Dojazd	Własny, PKS	b.d	Droga krajowa nr 22, 880 m od centrum Bobolic w kierunku Białego Boru	Z Bobolic w kierunku Sławna	Trasa Bobolice – Sławno	-	5 km od Bobolic	b.d	PKS	b.d	Własnym środkiem transportu	Przy drodze krajowej nr 11 Kołobrzeg – Poznań
12.	Dostępność* * sezonowo / cały rok / weekendy	Sezonowo – domki, pokoje gościnne cały rok	Cały rok	Cały rok	Cały rok	Cały rok	Cały rok	Sezonowo	Cały rok	Cały rok	sezonowo	Sezonowo (lub po uzgodnieniu terminu)	Cały rok
13.	Parking	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
14.	Możliwość płacenia kartą	-	-	-	b.d	b.d	b.d	-	b.d	b.d	b.d	-	b.d
15.	Możliwość korzystania z	-	tak	-	b.d	tak	tak	-	b.d	b.d	tak	tak	-

	<i>Internetu</i>												
16.	<i>Możliwość jazdy konnej</i>	-	tak	-	tak	b.d	tak	-	tak	b.d	tak	-	-
17.	<i>Możliwość wędkowania</i>	tak	tak	-	tak	tak	b.d	-	b.d	b.d	tak	tak	-
18.	<i>Wypożyczalnia rowerów</i>	-	-	-	tak	tak	tak	-	b.d	b.d	tak	tak	-
19.	<i>Możliwość przyjazdu ze zwierzętami</i>	b.d	b.d	-	b.d	b.d	b.d	-	b.d	b.d	b.d	tak	-
20.	<i>Dostęp do TV / telefonu</i>	tak	tak	-	b.d	tak	b.d	-	b.d	b.d	tak	tak	-

Tabela 5. Uaktualnienie bazy noclegowej – Urząd Miejski w Bobolicach, styczeń 2007 (c.d)

Lp.	Cechy obiektu	Dane											
		13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
1.	<i>Nazwa własna obiektu</i>	„Bobolickie Zagrodzie”	Macierzanka	Gospodarstwo agroturystyczne Helena i Michał Bubień	Domek letniskowy	„Dolina stawów”	Gospodarstwo agroturystyczne „Trzy stawy”	Gospodarstwo agroturystyczne „Żubrowo	Gospodarstwo Agroturystyczne KAJA	Leśniczówka ŁOZICE	„Gajland”	Gospodarstwo Agroturystyczne LUBOWO	Stara Szkoła
2.	<i>Adres, dane kontaktowe</i>	Chociwle 30, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187653	ul. Poprzeczna 9b/1, 75 – 950 Koszalin, Glinka 3, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 345 82 55, 888 690 739	Chociwle 7/5, 76 – 020 Bobolice, Tel. (094) 3187903	Drzewiany 51, 76-020 Bobolice, Ewa i Marek Surówka, tel. (Chociwle Kol. 22, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187657	Drzewiany 7, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187 816	Żubrowo (koło Porostu), 76 – 020 Bobolice, tel. (094)31877 77	Chociwle 32, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187747	Łozice 14, tel. (094) 3187681	Gajek Władysław, Drzewiany 71, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187806, tel. kom. 504401862	Lubowo 1, Emilia Potocka, ul.Łąkowa 3, 766 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187675	Górawino 15, 76 – 020 Bobolice, tel. (094) 3187897
3.	<i>Rodzaj zakwaterowania</i>	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne	Kwatery agroturystyczne	-	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne	kwatery agroturystyczne	Kwatery agroturystyczne	Urlopy noclegi	gospodarstwo agroturystyczne	gospodarstwo agroturystyczne
4.	<i>Kategorie oraz posiadane certyfikaty</i>	-	-	-	-	Druga Kategoria w Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej	-	-	-	-	-	-	-
5.	<i>Krótki opis</i>	Dom w formie z dworku	Gospodarstwo położone jest na	b.d	Domek z tarasem w centrum	Do dyspozycji gości wygodnie,	-	-	-	-	Obiekt znajduje się w pięknej	-	-

		dużym ogrodem, stawami rybnymi, blisko lasu	skraju wioski w otoczeniu lasu i pól. Cały teren jest ogrodzony i zagospodarowany. Jest dużo miejsca na organizowanie imprez na wolnym powietrzu, można wynająć zespół do grania.		wsi, możliwości korzystania z kuchni, łazienki, lodówki	osobne mieszkanie z tarasem - pokoje z kuchnią i łazienką, przestrzenny ogród, plac zabaw dla dzieci, kominek ogrodowy					okolice z dostępem do jeziora		
6.	Liczba pokoi / liczba miejsc noclegowych	4 pokoje / 8 miejsc noclegowych	4 pokoje / 8 miejsc noclegowych	3 pokoje / 8 miejsc	1 pokój/ 8 miejsc noclegowych	2 pokoje / 6 miejsc noclegowych	5 miejsc noclegowych	4 pokoje / 6 miejsc noclegowych	4 pokoje / 6 miejsc noclegowych	5 miejsc noclegowych	2 pokoje/ 5 miejsc noclegowych + duża kuchnia	2 pokoje / 4 miejsca noclegowe	5 pokoi / b.d
7.	Cena noclegu za dobę w PLN* *z wyżywieniem/ bez wyżywienia	60 zł / osobę* dane z dn. 30.08.06	Kontakt telefoniczny	Kontakt telefoniczny	35 zł z wyżywieniem, 20 zł bez wyżywienia	średnio 20 zł od osoby (w zależności od terminu, ilości osób, ilości dni)	25 zł / osobę	25 zł od osoby	Kontakt telefoniczny	50 zł od osoby dorosłej, 20 zł od dzieci	Ceny do negocjacji: Lato – 25 zł/osobę Zima – 20 zł/osobę Bez wyżywienia	b.d	40 euro (z wyżywieniem, dodatkowe atrakcje: sauna, grill, wędkowanie, itp.)
8.	Wyżywienie	Tradycyjna kuchnia polska	b.d b.d	Stółwka	-	b.d	Kuchnia przyjazna gościom	-	Jest stoółwka	-	Możliwość skorzystania z kuchni, która jest w pełni wyposażona	b.d	
9.	Oferowane usługi	Ognisko, grill, sauna, bilard	Kuligi, jazda Kon, zarybiony staw, grill, ognisko, boisko	Pokój zabaw dla dzieci, ścieżka zdrowia	-	Grill, boisko, pokój zabaw dla dzieci	Plac zabaw, ognisko, grill, przejażdżki bryczką, rower	-	Sauna, ścieżka zdrowia, pokój zabaw dla dzieci,	-	Wędkowanie, grillowanie, lasy - grzybobranie, jazda rowe-	Boisko do siatkówki	Ognisko, grill, rower wodny, staw, sala wielofunkcyjna,

10.	Znajomość języków obcych	niemiecki, angielski, rosyjski	Niemiecki, angielski	b.d	-	niemiecki	wodny	Rosyjski, podstawowy angielski	b.d	niemiecki	rowa niemiecki	b.d	boisko Niemiecki
11.	Dojazd	PKS	b.d	b.d	Z Bobolic w kierunku Sławna	2,5 km od Bobolic, transport własny bądź „na telefon”	Droga Bobolice - Sławno	b.d	b.d	samochód	Z Bobolic w kierunku Sławna	b.d	b.d
12.	Dostępność* * sezonowo / cały rok / weekendy	Sezon letni	Cały rok	Sezonowo	Sezonowo (V-X)	Cały rok	Cały rok	Sezonowo	Cały rok	Cały rok	Cały rok	sezonowo	Cały rok
13.	Parking	tak	tak	-	jest	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
14.	Możliwość płacenia kartą	b.d	b.d	-	Nie	tak	-	-	b.d	-	-	b.d	tak
15.	Możliwość korzystania z Internetu	b.d	b.d	-	nie	tak	-	-	b.d	-	-	b.d	tak
16.	Możliwość jazdy konnej	tak	tak	-	Tak	tak	tak	-	tak	tak	Tak – w oddalonym o 18 km obiekcie	b.d	b.d
17.	Możliwość wędkowania	b.d	tak	-	Tak		tak	-	b.d	tak	tak	b.d	tak
18.	Wypożyczalnia rowerów	tak	tak	-	Tak	tak	-	-	tak	tak	tak	tak	tak
19.	Możliwość przyjazdu ze zwierzętami	b.d	b.d	-	Tak	b.d	b.d	-	b.d	tak	tak	b.d	b.d
20.	Dostęp do TV / telefonu	b.d	tak	-	Dostęp do TV	b.d	tak	-	b.d	tak	tak	b.d	b.d

* właściwe podkreślić

OZNACZENIA:

kolor – dane aktualne

kolor – dane z lat 2005 - 2006

kolor – brak danych

b.d – brak danych

Podsumowanie:

§ 331 miejsc noclegowych ogółem

§ 165 miejsc noclegowych dostępnych w sezonie

§ 166 miejsc dostępnych poza sezonem

§ z dwóch miejsc świadczących usługi wynajmowania pokoi gościnnych nie posiadamy danych

§ z jednego miejsca brak danych o ilości miejsc noclegowych

Chłonność turystyczna miasta i gminy Bobolice wynosi około 6000 osób. Wraz ze wzrostem gospodarczym i wzrostem zamożności społeczeństwa, rośnie zapotrzebowanie na tereny pod budownictwo jednorodzinne czy rekreacji i wypoczynku. W związku z powyższym plany zagospodarowania przestrzennego straciły w pewnym stopniu na aktualności. Dlatego wyżej omawiana koncepcja rozwoju wymaga poszerzenia oferty dla budownictwa jednorodzinne wraz z infrastrukturą turystyczną, tj. działki rekreacyjne, hotele czy usługi gastronomiczne. Łącznie w mieście i gminie Bobolice przewiduje się powstanie około 1000 działek pod budownictwo jednorodzinne czy rekreacji i wypoczynku, powstanie obiektów hotelowych (m. in. obok hali widowiskowo – sportowej w Bobolicach, w Poroście nad Jeziorem Chlewo) i obiektów gastronomicznych, etc.⁴

⁴ Opinia Referatu Infrastruktury, Gospodarki Przestrzennej, Nieruchomości i Ochrony Środowiska

3.2.2. Baza gastronomiczna

Baza gastronomiczna jest drugim, oprócz bazy noclegowej, podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego. Jej znaczenie w procesie kształtowania produktu turystycznego oraz planowania intensyfikacji ruchu turystycznego jest pierwszorzędne. Dobry standard i smaczne menu obiektów gastronomicznych bezpośrednio wpływają na zadowolenie turystów i opinię na temat odwiedzanego obszaru. Mogą być także kolejnym powodem przyjazdu lub argumentem za wyborem innego miejsca wypoczynku.

W skład bazy gastronomicznej wchodziły obiekty świadczące usługi żywieniowe. Są to zarówno zakłady gastronomiczne (restauracje, kawiarnie, cukiernie, jadalnie) jak i punkty gastronomiczne budki Fast – food, smażalnie, wędzarnie).

Na terenie gminy Bobolice znajduje się 4 obiekty świadczące usługi żywieniowe. Są to 2 restauracje i 2 bary. Jeden z barów zlokalizowany jest w restauracji (osobne wejście). Wszystkie restauracje oferują swoim klientom menu bazujące na typowych potrawach polskiej kuchni (jedna z nich dodatkowo posiada ofertę wzbogaconą o dania z ryb). Szczegółowe zestawienie pokazano w tabeli 7.

Tabela 7. Szczegółowe informacje dotyczące obiektów świadczące usługi gastronomiczne

<i>Nazwa własna obiektu</i>	BAR	Restauracja u Kawalca	„Gospoda Wiejska”	„Restauracja pod winogronami”
<i>Cechy obiektu</i>				
<i>Adres, kontakt</i>	Kłanino 35a/6, 76 – 020 Bobolice,	Głodowa Tel. (094) 3167365	Drzewiany 24, tel. (094) 3187 802	Plac Zwycięstwa 6, 76 – 020 Bobolice
<i>Rodzaj obiektu</i>	bar	restauracja	restauracja	restauracja
<i>Kategorie oraz posiadane certyfikaty</i>	-	-	-	-
<i>Krótki opis</i>	Bar wolnostojący obok sklepu z artykułami spożywczo - przemysłowymi	Restauracja położona przy drodze krajowej nr 22, w pobliżu minizoo i kawiarenka na statku	-	Restauracja w centrum miasta + minibar
<i>Przykładowe dania serwowane</i>	Flaczki, fasolka, bigos, golonka, pierś z kurczaka, bigos, zupa krzepka, napoje zimne i ciepłe	Ryby	Kuchnia polska	Żur staropolski, pierogi
<i>Dodatkowe imprezy organizowane w obiekcie</i>	-	Bale, wesela, bankiety, przyjęcia okolicznościowe	Imprezy okolicznościowe	Wesela, przyjęcia, dyskoteki, obsługa wszelkich spotkań, bale dla dorosłych, bale dla dzieci, obsługa imprez plene-

				rowych
<i>Znajomość języków obcych</i>	Słabo niemiecki	brak danych	niemiecki	-
<i>Dojazd</i>	Przy trasie Koszalin - Poznań - Warszawa	Przy trasie Koszalin - Poznań - Warszawa	-	-
<i>Dostępność</i>	cały rok	cały rok	cały rok	cały rok

3.2.3. Szlaki rowerowe

Na terenie gminy Bobolice jdobrze oznakowany est szlak – *Greenway Naszyjnik Północy*. Oznakowanie i wyposażenie szlaku w małą architekturę było możliwe dzięki realizacji projektu dofinansowanego ze środków Phare. W projekt były zaangażowane trzy gminy: Bobolice, Polanów i Biały Bór. W ramach projektu na terenie gminy Bobolice wykonano prawie 19 km trasy rowerowej z miejscami postojowymi. Udział własny każdej gminy wynosił po 10 tys zł. Projekt pilotowała gmina Polanów.

Tabela 8. Opis trasy „Greenway – Naszyjnik Północy”

<i>Dystans</i>	<i>Miejsce</i>	<i>Kierunek</i>
0,0 km	Skrzyżowanie leśnych dróg. Początek terenu należącego do gminy Bobolice.	Prosto.
0,35 km	Przejazd przez most w Górawinie. Miejsce postojowe koło rzeki Radew.	Prosto.
0,80 km	Skrzyżowanie leśnych dróg. Po lewej stronie strzelnica policyjna oraz parking.	Prosto drogą leśną.
0,90 km	Droga gruntowa wśród pól i drzew.	Prosto wzdłuż szerokiej drogi leśnej.
2,0 km	Skrzyżowanie dróg.	Na lewo w szeroką asfaltową drogę.
2,0 km - 2,6 km	Droga asfaltowa przez miejscowość Górawino.	Wzdłuż drogi.
3,1 km	Skrzyżowanie drogi asfaltowej z gruntową. Przejazd koło budynku „ Starej szkoły”	Na prawo w wąską ścieżkę gruntową pod górę.
3,2 km	Skrzyżowanie drogi gruntowej wśród drzew i pól. W oddali widać miejscowość Drzewiany.	Na lewo i prosto starym nasypem kolejowym.
4,8 km	Turystyczne miejsce odpoczynku na początku lasu.	Prosto w stronę lasu wzdłuż drogi leśnej.
4,9 km	Rozwidlenie drogi.	Prosto, potem na rozwidleniu na lewo dołem.
5,3 km	Skrzyżowanie dróg leśnych.	Na lewo.
5,9 km	Po kilkudziesięciu metrach zmiana nawierzchni drogi z leśnej na brukową.	Wzdłuż drogi.
6,5 km	Skrzyżowanie drogi brukowej z drogą asfaltową.	Prosto i na Porost.
7,2 km	Miejsce postojowe koło jeziora Trzebień Wielki.	Wzdłuż drogi asfaltowej.
7,8 km	Po lewej stronie „ Rezerwat Buczyna”.	Prosto.
9,2 km	Skrzyżowanie drogi leśnej i asfaltowej.	Na prawo drogą leśną w dół a następnie pod górę.
10,8 km	Plaża, sklep, pole namiotowe. Turystyczne	Prosto drogą asfaltową.

	miejsce odpoczynku.	
12 km	Skrzyżowanie dróg.	Prosto.
16,1 km	Po prawej jezioro Kiełpino.	Prosto.
18,2 km	Rozgałęzienie dróg.	Koniec trasy na terenie gminy Bobolice.

Szlak rowerowy „Naszynik Północy” o dł. 870 km obejmuje swym zasięgiem obszar czterech województw (Zachodniopomorskie, Kujawskopomorskie, Pomorskie i Wielkopolskie). Na terenie gminy Bobolice liczy 18 km. Na trasie spotykamy różne rodzaje podłoża: asfaltowe, kamieniste, miękkie- piaszczyste.

Przebiega przez piękne tereny przyległe do miasta Bobolice i wsie Górawino, Stare Borne, Drzewiany, Porost. Trasa ciągnie się lasem i jego skrajem, wzdłuż pól uprawnych i bezpośrednio przez wsie. Trasa jest bezpieczna, ponieważ tylko jej część biegnie drogami, po których poruszają się auta, ale są to drogi niezbyt ruchliwe. Na trasie każdy może znaleźć coś dla siebie. Uczestnicy spragnieni ciszy i spokoju znajdą tu raj i ukojenie. Czynny wypoczynek można połączyć z poznaniem walorów historyczno – przyrodniczych regionu. Na szlaku tym możemy zobaczyć zabytkowy most w Górawinie, kościół rzymsko – katolicki p.w. M.B. Szkaplerznej w Poroście z 1867 r., kościół rzymsko – katolicki p. w . św. Teresy w Drzewianach z ok. 1800 roku. Biolodzy – hobbisci mogą dokonać szereg ciekawych obserwacji przyrodniczych, biwakować, łowić itp.

Od głównego szlaku planowane są lokalne ścieżki rowerowe, które w założeniach mają się łączyć z trasami rowerowymi gminy Biały Bór, Polanów, Grzmiąca.

1. **Szlak rowerowy „Rezerwat Buczyna”** rozpoczyna się od torowiska w miejscowości Buszynko i biegnie drogą gminną asfaltową przez rezerwat buczyny wzdłuż jezior Trzebień Mały, Średni i Wielki do jeziora Chlewie Wielkie w Poroście. Jezioro to jest kąpieliskiem z zapleczem sanitarnym, bazą turystyczną i gastronomiczną. Następnie drogą polną między jeziorami Szare (rezerwat przyrody) i Nafta w kierunku Białego Boru.
2. **Szlak Bobolice – Chociwle – Porost** rozpoczyna się na ul. Polanowskiej w Bobolicach i biegnie drogą śródpolną w kierunku Porostu (łączy się ze szlakiem jak wyżej). Trasa szlaku przebiega obok gospodarstw agroturystycznych oraz bazy noclegowej „Hotelik” w Bobolicach.
3. **Szlak Bobolice – Radwanki – Chociwle – Porost.** Początek trasy – droga powiatowa 71504 w kierunku Gozdu następnie skrzyżowanie z drogą gminną do miejscowości Radwanki (cały odcinek asfaltem) i dalej do miejscowości Chociwle, Porost drogą polną.

4. **Szlak Bobolice – Chlebowo – Łozice – Łozice Stare – Opatówek – Porost.** Trasa szlaku biegnie drogami śródpolnymi i kończy się w Poroście.

Są to szlaki nieoznakowane, planowane jest oznakowanie w przyszłości w miarę dostępnych środków. Szlak zaplanowano również wzdłuż dawnej linii kolejowej normalnotorowej jako szlak rowerowy ponad lokalny łączący gminy Polanów, Bobolice, Grzmiąca, Szczecinek. Długość tej linii w obrębie miasta i gminy Bobolice wynosi 23 km. Byłe torowisko przeznacza się pod funkcję turystyczną – wielofunkcyjny szlak turystyczny (ścieżka rowerowa, szlak pieszy, trasa biegowa). Zakłada się, że szlak będzie miejscem edukacji przyrodniczych, na odcinkach leśnych występuje duża różnorodność ekologiczna. Odcinek szlaku pomiędzy wsiami Stare Łozice, Ostrówek stanowi wspaniały poligon poznawczy przyrody dla młodzieży i dorosłych (wąwozy, mokradła, strumienie, różne typy siedlisk leśnych itp.). Planowane jest oznakowanie i wyposażenie w małą architekturę w miarę dostępnych środków.

Na terenie gminy Bobolice w 2007 r. został wyznaczony i oznakowany kolejny szlak rowerowy – *Szlak pełnika europejskiego*. Szlak powstał dzięki realizacji projektu „Szlakiem pełnika europejskiego – edukacja ekologiczna poprzez aktywne formy wypoczynku” dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach programu „Środki Przejściowe” 2004 „Zwiększenie świadomości społecznej oraz wzmocnienie roli organizacji pozarządowych w zakresie rzecznictwa i monitoringu„ KOMPONENT 1 – Podniesienie świadomości społecznej w obszarach związanych ze środowiskiem i ochroną zdrowia oraz poprawa poziomu aktywności jednostek i grup społecznych w życiu publicznym. Całkowite koszty kwalifikowalne Projektu wyniosły 17.592 EUR, kwota dotacji przyznana przez Fundację "Fundusz Współpracy" Jednostki Finansująco-Kontraktującej wyniosła 13.934,62 EUR.

OPIS – Szlak pełnika europejskiego

Bobolice, łąki pełnikowe (0,0 km) – Bobolice ul. Polna (0,9 km) – Bobolice ul. Dworcowa (1,45 km) – Bobolice ul. Zielona (2 km) – Bobolice – ul. Lipowa (2,15 km) – Bobolice Plac Chrobrego (2,30 km) – Ubierze (10,3 km) – Kępiste (14,8 km) – zakole Radwi (16,8 km) – zwalona ambona (18,4 km) – Szkółka Leśna Wrzosowiec (20,8 km) – Kamienne Kręgi (24 km)

Bobolickie łąki pełnikowe (0,0 km) wyjazd starym nasypem koło łąk do drogi w kierunku Białego Boru (0,25 km), dalej jadąc prosto nasypem skręcamy w lewo na ul. Polną (0,9 km) i wjeżdżamy na drogę asfaltową.

Na skrzyżowaniu kierujemy się w prawo na ulicę Polanowską (1,3 km). Dojeżdżamy do kolejnego skrzyżowania i skręcamy w lewo na ulicę Dworcową (1,45 km). Po przejechaniu około 200 m wjeżdżamy na drogę brukową (1,65 km). Po 250 m skręcamy w prawo (1,9 km) i po

przejechaniu dalszych 100 m skręcamy w prawo na ulicę Zieloną (2,00 km). Droga wiedzie przez Park na skarpie. Dalej skręcamy w lewo na ulicę Lipową (2,15 km) i później skręcając w prawo na Plac Chrobrego wjeżdżamy na drogę żużlową (2,30 km). Jadąc prosto po przejechaniu około 200 m wjeżdżamy na drogę brukowaną w kierunku Gozdu i mijamy Cmentarz Komunalny (2,7 km), gdzie znajduje się **Panteon Pamięci Narodowej** i dawny cmentarz ewangelicki z obeliskiem poświęconym Niemcom zamieszkującym dawniej Bobolice.

Jadąc prosto drogą w kierunku Gozdu dojeżdżamy do „krzyżowki” na **Radwanki** i skręcamy w lewo na drogę polną (4,1 km).

Po przejechaniu około 400 m skręcamy w drogę polną (4,5 km) w kierunku Ubiedrza. Jedziemy dalej drogą gruntową pośród pól i lasów. Droga na zmianę wznosi się i opada. Po przejechaniu ponad 2,5 km jedziemy wzdłuż skarpy i dojeżdżamy do skrzyżowania (7,45 km). Szlak dalej prowadzi prosto, ale skręcając w tym miejscu w prawo można dojechać do **Boboliczek** i dalej do **Gozdu**, gdzie bardzo ciekawym obiektem jest **kościół pw. Świętego Jakuba Apostoła**.

Droga leśna prowadzi nas wśród drzew, mijamy niewielki, malowniczy strumyk i jadąc prosto dojeżdżamy do skrzyżowania z drogą asfaltową. Kierujemy się prosto i wjeżdżamy do wsi **Ubiedrze** (10,4 km) na brukowaną drogę. Mijamy przy drodze krzyż. Mijają dwa pierwsze zabudowania dojeżdżamy do alei, która w prawo poprowadzi nas to dawnego **cmentarza ewangelickiego**, gdzie znajdziemy bardzo ciekawy okaz drzewa wrośniętego w metalowe okucie dawnego pomnika.

Jadąc prosto drogą brukowaną mijamy Różewo i kierujemy się następnie drogą na Grotniki (10,75 km). Po przejechaniu prawie 1 kilometra docieramy do miejsca postojowego (11,7 km), usytuowanego w pobliżu rzeki. Jest to bardzo malownicza okolica. Dalej kierując się lasem jedziemy wśród drzew, z jednej strony mijamy liczne źródlika i niewielkie wąwozy. Następnie kierując się tą samą drogą dojeżdżamy do Kępistego. Z Kępistego wyjeżdżamy na drogę brukowaną, mijamy dwa stylowe domy wiejskie. Po przejechaniu 1,2 km docieramy do bardzo urokliwego zakątka – zakola **Radwi**.

Po przejechaniu 1,2 km skręcamy w prawo z głównej drogi w wąską dróżkę. Dalej jadąc wśród drzew należy uważać na gałęzie. Po przejechaniu 700 m znowu skręcamy w prawo, po kolejnych 200 m skręcamy w lewo i wjeżdżamy na ścieżkę (17,9 km). Szlak kluczy pośród malowniczych polan i drzew. Jedziemy wzdłuż rzeki Radew. Po prawej stronie widać bagna i torfowiska. Po przejechaniu 200 m skręcamy w lewo i jedziemy dalej prosto, mijamy ciekawe zwalone drzewo, z którego konarów wyrastają małe drzewka (18,4 km). Na prawo widać ambonę. Dalej jedziemy prosto wśród drzew, po drodze spotykamy liczne miejsca, gdzie rosną jagody. Następnie skręcamy w lewo i jedziemy pod górkę (20 km). Po przejechaniu 400

m znowu skręcamy w lewo i dalej dojeżdżamy do **Szkółki Leśnej „Wrzosowiec”** (20,8km). W godzinach pracy można zwiedzić szkółkę, na jej terenie jest ścieżka przyrodniczo – edukacyjna. Wyjeżdżając ze szkółki skręcamy w prawo. Po przejechaniu prawie 1,5 km skręcamy w prawo. Przez kolejne 1,5 km jedziemy prosto i dojeżdżamy do skrzyżowania dróg (23,1 km). Skręcamy w prawo i pokonując 1 km dojeżdżamy do zabytku archeologicznego „Kamienne Kręgi”(24 km).

Na terenie gminy Bobolice został wytyczony jeden szlak konny. Jednak nie jest on jeszcze oznakowany. **Szlak konny imienia rotmistrza Marka Roszczyńskiego** rozpoczyna się na drodze leśnej Sępólno Wielkie – Porost. Jest to szeroki trakt wiodący przez lasy świerkowe i bukowe. Trasa prowadzi w pobliżu jeziora Piekiełko (rezerwat przyrody), dalej wzdłuż jeziora Pniewo w kierunku jeziora - kąpieliska Chlewo Wielkie. Dalej prowadzi drogą polną między jeziorami Chlewieńko i Chlewo Wielkie w kierunku miejscowości Chociwle. Szlak przecina drogę wojewódzką Nr 205 prowadząc drogą gminą w kierunku Radwanek. Z miejscowości Radwanek szlak prowadzi drogą gruntową a następnie wzdłuż dawnej linii kolejowej do skrzyżowania ze szlakiem rowerowym Greenway – Naszyjnik Północy. Trasa konna przebiega drogą leśną do miejscowości Górawino. Dalej przez zabytkowy most na Radwi nieczynnym torem kolejki do gminy Polanów.

3.2.4. Baza towarzysząca

Baza towarzysząca jest uzupełnieniem podstawowej bazy turystycznej. Osoby wypoczywające obok noclegu i wyżywienia mogą także realizować inne formy rekreacji. Temu wszystkiemu służą urządzenia bazy towarzyszącej, do których zalicza się obiekty o charakterze usługowym, handlowym, rozrywkowym, kulturalnym, sportowym. Są one niezbędne do prawidłowego funkcjonowania turystyki.

Bazę towarzyszącą można podzielić według rodzajów urządzeń na:

- a) urządzenia rozrywkowe – kina, tnatry, kluby, obiekty sportowe, boiska, kawiarenki internetowe;
- a) urządzenia usługowe – sklepy, posterunki policji, pogotowie, apteki, placówki pocztowe, fryzjer, szewc, fotograf itp.;
- a) urządzenia ułatwiające uprawianie turystyki – punkty informacji turystycznej, biura podróży, wypożyczalnie sprzętu turystycznego.

a) *urządzenia rozrywkowe*

Tabela 9. Zestawienie danych dotyczących obiektów bazy towarzyszącej – urządzenia rozrywkowe

Lp.	Obiekty		
	Nazwa	Adres	Uwagi
1.	Kino „Jutrzenka”	ul. Polanowska 9, 76 – 020 Bobolice	zamknięte
2.	Hala widowiskowo - sportowa	ul Głowackiego , 76 – 020 Bobolice	Zarządca: ZSP Bobolie
3.	Hala sportowa	Dargiń 47 (przy Zespole Szkół Publicznych w Dargini), 76 – 020 Bobolice	
4.	Stadion sportowy	ul. Mickiewicza 10, 76 – 020 Bobolice	Zarządca: MGOK Bobolice
5.	Boisko	ul. Szkolna 1(przy Zespole Szkół Publicznych w Bobolicach), 76 – 020 Bo-	otwarte, asfaltowe, koszykówka, piłka
6.	Boisko	ul. Pocztowa 15 (przy Specjalnym Ośrodku Szkolno – Wychowawczym), 76 – 020 Bobolice	otwarte, trawiaste, piłka nożna
7.	Boisko	Kłanino 32	otwarte, trawiaste, z trybunami, piłka nożna
8.	Boisko	Kłanino 7 (przy Szkolne Podstawowej), 76 – 020 Bobolice	otwarte, trawiaste, piłka nożna, koszy-
9.	Boisko	Świelino (przy drodze wyjazdowej na Tychowo), 76 – 020 Bobolice	otwarte, trawiaste, piłka nożna
10.	Boisko	Dargiń 47 (przy Zespole Szkół Publicznych w Dargini), 76 – 020 Bobolice	asfaltowe, piłka nożna, koszykówka
11.	Kort tenisowy	ul. Polanowska, 76 – 020 Bobolice	otwarte, zniszczone, naprzeciwko nieczynnego kina Jutrzenka
12.	Kawiarenka internetowa	Plac Zwycięstwa 5, 76 – 020 Bobolice, przy Bibliotece Publicznej w Bobolicach	w ramach Programu „Ikonka” – bezpłatne

b) urządzenia usługowe

Tabela 10. Zestawienie danych dotyczących obiektów bazy towarzyszącej – urządzenia usługowe

Lp.	Obiekty		
	Nazwa	Adres	Uwagi
1.	Komisariat Policji Rewir Dzielnicowych w Bobolicach	ul. Koszalińska 8A, 76 – 020 Bobolice	policja
2.	Pogotowie Ratunkowe	ul. Plac Zwycięstwa 8 – 12, 76 – 020 Bobolice	

3.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Asklepios”	ul. Plac Zwycięstwa 8 – 12, 76 – 020 Bobolice	
4.	Stomatolog – G.Szulc	ul. Plac Zwycięstwa, 76 – 020 Bobolice	Prywatna praktyka lekarska
5.	Stomatolog – A.Wajdzik	ul. Pionierów, 76 – 020 Bobolice	Prywatna praktyka lekarska
6.	Medin	ul. Pionierów, 76 – 020 Bobolice	Prywatna praktyka lekarska
7.	Apteka	Plac Zwycięstwa 8	
8.	Ochotnicza Straż Pożarna Bobolice	ul. Warszawska 8, 76 – 020 Bobolice	
9.	Ochotnicza Straż Pożarna Gozd	Gozd 33, 76 – 020 Bobolice	
10.	Ochotnicza Straż Pożarna Kłanino	Kłanino 42, 76 – 020 Bobolice	
11.	Ochotnicza Straż Pożarna Drzewiany	Drzewiany, 76 – 020 Bobolice	
12.	Ochotnicza Straż Pożarna Porost	Porost 53, 76 – 020 Bobolice	
13.	Ochotnicza Straż Pożarna Kurowo	Kurowo, 76 – 020 Bobolice	
14.	Urząd Pocztowy wraz z punktem wymiany walut	ul. Poczтовая 9, 76 – 020 Bobolice	
15.	Agencja Poczтовая	Plac Zwycięstwa 9, 76 – 020 Bobolice	Do godz. 12 ⁰⁰
16.	Bank PKO BP	Plac Zwycięstwa 7, 76 – 020 Bobolice	
17.	Agencja Bank PKO BP	Plac Zwycięstwa 5, 76 – 020 Bobolice	
18.	Bałtycki Bank Spółdzielczy Oddział w Bobolicach wraz z punktem wymiany walut	ul. Magazynowa 2, 76 – 020 Bobolice	
19.	Punkt Kasowy BBS z bankomatem	Plac Zwycięstwa, 76 – 020 Bobolice	
20.	Totalizator LOTTO	Plac Zwycięstwa (od ulicy Warszawskiej), 76 – 020 Bobolice	
21.	Auto Naprawa	ul. Mickiewicza 2a, 76 – 020 Bobolice	warsztat samochodowy
22.	Auto Naprawa, holowanie	ul. Warszawska 6, 76 – 020 Bobolice	warsztat samochodowy
23.	Auto Mechanika	Przydargiń 1 (na drodze do Ujazdu), 76 – 020 Bobolice	warsztat samochodowy
24.	Autonaprawa	ul. Koszalińska 12, 76 – 020 Bobolice	warsztat samochodowy
25.	Autonaprawa	ul. Ogrodowa, 76 – 020 Bobolice	warsztat samochodowy
26.	Autonaprawa	ul. Fabryczna, 76 – 020 Bobolice	warsztat samochodowy
27.	„Tomsol” Stacja Paliw	ul. Polanowska 9, 76 – 020 Bobolice	
28.	ORLEN	ul. Koszalińska, 76 – 020 Bobolice	stacja benzynowa
29.	Fryzjer damski	Plac Zwycięstwa, 76 – 020 Bobolice	usługi fryzjerskie
30.	„Agnieszka” Fryzjer Damski	Plac Zwycięstwa 8 (wejście od ulicy Selingera), 76 – 020 Bobolice	usługi fryzjerskie

31.	„U Piotra”	Plac Zwycięstwa 7, 76 – 020 Bobolice	usługi fryzjerskie
32.	Salon fryzjerski i gabinet kosmetyczny	Plac Zwycięstwa 3, 76 – 020 Bobolice	usługi fryzjerskie i kosmetyczne
33.	Solarium	Plac Zwycięstwa (przy sklepie z materiałami papierniczymi „Żak”), 76 – 020 Bobolice	
34.	Usługi Foto	Plac Zwycięstwa 8, 76 – 020 Bobolice	
35.	Zakład Fotograficzny	Plac Zwycięstwa 9a, 76 – 020 Bobolice	
36.	Jazda konna	Porost 63, 76 – 020 Bobolice	
37.	Usługi Szewskie	ul. Koszalińska 4, 76 – 020 Bobolice	
38.	Lecznica dla zwierząt	ul. 1-go maja, 76 – 020 Bobolice	

c) *urządzenia ułatwiające uprawianie turystyki*

Tabela 11. Zestawienie danych dotyczących obiektów bazy towarzyszącej – urządzenia ułatwiające uprawianie turystyki

Lp.	Obiekty		
	Nazwa	Adres	Uwagi
1.	Gminne Centrum Informacji	ul. Ratuszowa 1, 76 – 020 Bobolice	czynne w godzinach urzędowania Urzędu
2.	Centrum Informacji Turystycznej	Plac Zwycięstwa 6(przy Miejsko – Gminnym Ośrodku Kultury), 76 – 020 Bobolice	w okresie wrzesień - maj otwarte jest w godzinach 8.00 do 16.00 od poniedziałku do piątku, a w okresie letnim: poniedziałek, piątek, sobota - 8.00 do 19.00 , wtorek, środa, czwartek, niedziela - od 9.00 do 17.00 .

3.3. Działania promujące walory turystyczne gminy Bobolice

Rozwój turystyki to nie tylko ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych, rozbudowa infrastruktury oraz przygotowanie produktów turystycznych, ale przede wszystkim od-

powiednia promocja i dystrybucja oferty. Szczegółowa analiza głównych form aktywności marketingowej oraz wybranych narzędzi marketingowych, najczęściej stosowanych w promocji pozwoli na dokładne zdefiniowanie i opracowanie kierunków działania w tym zakresie na omawianym terenie.

Działalność turystyczna wymaga szczególnie kompleksowego podejścia w dziedzinie promocji, która nie powinna (nawet nie może) ograniczać się tylko do reklamy (tabela 12). Działania te w głównej mierze podejmowane są przez Urząd Miejski lub przy jego współudziale. Istnieje jednak szersza lista działań, które mogą służyć promocji miasta oraz większa grupa podmiotów, które mogą uczestniczyć w przyciąganiu turystów do miasta i gminy.

Oprócz tradycyjnych instrumentów promocji⁵ niebagatelne znaczenie mają działania (mniej lub bardziej sformalizowane) podejmowane przez podmioty opiniotwórcze⁶.

Tabela 12. Wybrane działania z zakresu promocji miasta i gminy w latach 2003 - 2006

Działanie	Opis
Imprezy i wydarzenia kulturalno – sportowo - rekreacyjne	<ol style="list-style-type: none"> 1) Dni Bobolic 2) Wyścig crossowy o Puchar Burmistrza Bobolic 3) Bieg uliczny podczas dni miasta 4) Dożynki gminne i potyczki sołeckie 5) Amatorskie Gonitwy Konne 6) Rajdy rowerowe organizowane przez OTKKF Bicykl po sąsiednich gminach
Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa	<ol style="list-style-type: none"> 1) Spotkania młodzieży i władz miasta w ramach międzynarodowej wymiany z miastem partnerskim i inne w ramach pobytu oficjalnych delegacji i grup turystycznych, 2) współpraca ze związkami: Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania, Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, Śródkowopomorska Grupa Działania Leader +
Katalogi, foldery, plany i przewodniki	<ol style="list-style-type: none"> 1) folder promocyjny pt. Bobolice, 2) plan gminy z opisem w 2 wersjach językowych 3) współpraca w przygotowaniu materiałów wydawanych przez inne instytucje np. przez ZMiGDP

⁵ Przyjmuje się, że głównym zadaniem promocji jest informowanie o ofercie; do instrumentów promocji zalicza się: reklamę, *public relations*, sprzedaż osobistą, promocję sprzedaży oraz marketing bezpośredni; zobacz: Ph. Kotler, *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Gebethner&Ska, Warszawa 1994

⁶ Tradycyjnie za środowisko opiniotwórcze uznaje się dziennikarzy, a działania skierowane do tego środowiska określa się mianem PR.

Gadżety	1) torby reklamowe 2) smycze reklamowe 3) długopisy 4) widokówki 5) butony 6) ryciny
Informacja internetowa	Stąła aktualizacja strony internetowej Urzędu Miejskiego oraz innych serwisów, na których znajdują się informacja o Bobolicach
Targi	W latach 2004 -2006 tylko udział ofertowy poprzez Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty
Public Relations	Publikacja artykułów nt. Bobolic w gazetach regionalnych (Głos Koszaliński, Głos Bobolic, Kurier Szczeciński, Głos Pomorza) Wydawanie biuletynu samorządowego pt. „Bobolickie Wiadomości Samorządowe” Kronika gminy w „Gazecie Ziemskiej” Publikacja tekstu promocyjnego w dodatku do Rzeczpospolitej (dodatek rozprowadzany był na terenie województwa mazowieckiego)

Źródło: opracowanie własne

Niezbędne staje się włączanie innych grup opiniotwórczych do tworzenia pozytywnego wizerunku miasta, m.in. mieszkańców. Zadaniem wszystkich podmiotów powinno być więc edukowanie mieszkańców lub nakłanianie ich do lepszego poznania własnego miasta. Niżej przedstawiamy opis podstawowych form i narzędzi promocji stosowanych przez Urząd Miejski. Należy jednak zaznaczyć, że do współpracy w tym zakresie włączają się inne instytucje.

Podstawowe materiały promocyjno-informacyjne

Materiały promocyjne Urzędu Miejskiego w Bobolicach są dobrze przygotowane pod względem merytorycznym. Jest w nich opisana historia oraz walory naturalne gminy. Gorzej natomiast przedstawia się opis infrastruktury turystycznej, która wymaga częstej aktualizacji. Od roku 2003 zostały wydane 3 foldery promujące gminę Bobolice. W dostępnych bezpłatnych materiałach promocyjnych turysta może znaleźć przede wszystkim opisy najważniejszych atrakcji oraz spisy telefonów alarmowych i podstawowe dane teleadresowe bazy gastronomicznej i noclegowej. Dla turystów dostępne są również mapy gminy Bobolice. Atutem mate-

riałów promocyjnych jest ich tłumaczenie na język niemiecki. Brakuje jednak wersji angielskojęzycznych.

Wydawnictwa multimedialne oraz dostępne materiały w formie elektronicznej

W sprzedaży nie ma materiałów zapisanych elektronicznie. Centrum Informacji Turystycznej w Bobolicach przygotował CD-rom opisujący walory gminy i bazę turystyczną. Jest to jednak niewystarczające.

Internetowa strona miejska

Oficjalną stroną Urzędu Miejskiego w Bobolicach jest strona: www.bobolice.pl. Jest to strona poświęcona gminie Bobolice. Zawiera m.in. takie działy jak: Ogłoszenia i przetargi; O naszej gminie (Bobolice dzisiaj, historia Bobolic, turystyka, kultura, oświata, partnerzy); Ochrona środowiska; Rada Miejska i komisje; Szlakiem pełnika europejskiego (blok informacyjny dotyczący projektu realizowanego we współpracy z TKKF Bicykl Bobolice i Towarzystwem Ekologiczno – Kulturalnym, dofinansowanego ze środków UE); Turystyka (... pośród lasów, łąk i jezior..., atrakcje turystyczne, szlaki rowerowe, noclegi / baza noclegowa, gastronomia / baza gastronomiczna, komunikacja, ważne punkty, rozkład jazdy autobusów, busów, Centrum Informacji Turystycznej); Gminne Centrum Informacji (oferty pracy, abc przedsiębiorcy, ważne linki); Oświata; Obwieszczenia, Urząd Miejski (plany strategiczne, struktura); Galeria zdjęć, Mapa Bobolic; Kluby Sportowe; Gminne Rada Sportu; Organizacje pozarządowe i inne. Podstawową zaletą tej strony jest obszerna informacja o aktualnych dokonaniach władz miasta oraz o najważniejszych atrakcjach. Dużym minusem strony internetowej jest brak wersji obcojęzycznej, co może zniechęcić potencjalnego turystę. Dopracowania wymaga również galeria zdjęć na stronie internetowej. Należy również mieć świadomość, iż ciekawsza szata graficzna strony internetowej może przyciągnąć i zatrzymać dłużej odbiorcę, który wraz z rozwojem technologicznym ma większe wymagania estetyczne.

Herb miasta / logo turystyczne

W istniejących materiałach promocyjnych oraz na stronach internetowych wykorzystywany jest herb miasta. Herb przedstawia baranka na czerwonym tle. Gmina Bobolice nie posiada logo turystycznego. Należałoby stworzyć logo – wyróżnika dla gminy Bobolice (może przy okazji konkursu). Konieczne stałoby się stworzenie zasad posługiwania się symbolem - logiem, a także rekomendowanych wzorów i przykładów jego zastosowań. Logo takie nie powinno zawierać zbyt dużej ilości szczegółów, powinna być zastosowana symbolika wpływająca na zapamiętanie znaku i kojarzenie go z pożądanym przesłaniem. Logo turystyczne

oraz system identyfikacji wizualnej stanowią niezwykle ważny element w komunikacji oferty z rynkiem zewnętrznym. Opracowanie i wprowadzenie jednolitego znaku, logo turystycznego, które promowałoby obszar całego i miasta i gminy stanowiłoby dobry zabieg w kierunku uaktywnienia miasta i budowania turystycznego wizerunku miejsca. Pomogłoby to również stworzyć wspólną politykę działań marketingowych dla miasta i gminy jako całości oraz promowania wizerunku.

Oficjalne imprezy organizowane przez miasto lub przy współudziale miasta

Do najważniejszych wydarzeń w gminie zalicza się Dni Bobolic – jest to cykl 2 – 3 dniowych imprez organizowanych przez Miejsko – Gminny Ośrodek Kultur w Bobolicach. Odbývają się pod koniec czerwca. Składają się na nie: Festiwal Piosenki Biesiadnej (oddźwięk jedynie lokalny), Wyścig crosoowy, bieg uliczny, Amatorskie Gonitwy Konne.

Informacja turystyczna.

Informacja turystyczna to niezbędny element rozwoju turystycznego miejsca. Służy nie tylko indywidualnym turystom, ale również organizatorom wycieczek grupowych. Profesjonalna informacja turystyczna nie stanowi jedynie zbioru niezbędnych danych, informacji, ale tworzy system, w którym przyjętym normom podlegają podstawowe zakresy informacji, tryb poszukiwania, gromadzenia, aktualizacji i udostępniania. Na system informacji turystycznej składa się:

- i system drogowskazów kierunkowych
- i system tablic informacyjnych z mapą przestrzenną, szlakami, zaznaczonymi miejscami atrakcyjnymi turystycznie, punktem it
- i punkty it posiadające aktualną i rzetelną informację oraz kioski internetowe
- i oznakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie (tablice informacyjne).

W mieście Bobolice jest Centrum Informacji Turystycznej. W okresie **wrzesień - maj** otwarte jest w godzinach **8.00 do 16.00** od poniedziałku do piątku, a **w okresie letnim**: poniedziałek, piątek, sobota - **8.00 do 19.00**, wtorek, środa, czwartek, niedziela - od **9.00 do 17.00**. Dodatkowo w Urzędzie Miejskim w Bobolicach potencjalni turyści również mogą uzyskać szczegółowe informacje.

Promocja bezpośrednia

Miasta partnerskie

W aktywności marketingowej miasta i gminy Bobolice, szczególną uwagę zwraca współpraca z różnymi jednostkami samorządu terytorialnego w innych krajach:

- Demmin w Niemczech
- Jaszuny na Litwie

Współpraca z powyższymi miastami partnerskimi obejmuje między innymi wymianę w zakresie – kultury, sportu, oświaty, amatorskich zespołów artystycznych, działalności organizacji społecznych i zawodowych.

Institucje partnerskie

Obecnie miasto i gmina Bobolice jest członkiem następujących związków i stowarzyszeń:

- Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty
- Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania
- Fundacja Środkowopomorska Grupa Działania

Przedstawione działania mogły być realizowane dzięki wydzieleniu w budżecie miasta środków finansowych na turystykę i promocję turystyki (tabela 13).

Tabela 13. Wydatki na turystykę i promocję turystyki

Rok	Wartość wydatków (w zł)
2004	15.836,07
2005	21.975,85
2006	16.427,00
2007 (zaplanowane)	105.000

Źródło: opracowanie własne

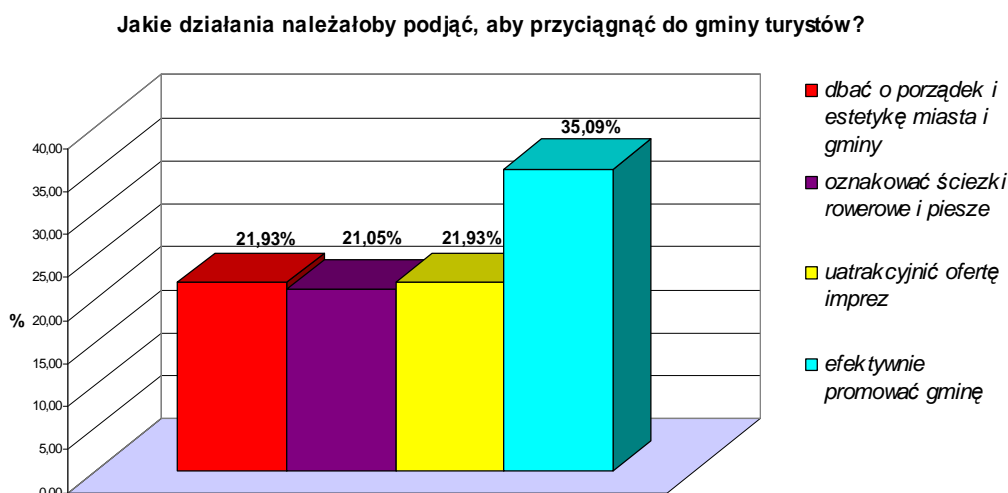
Należy zauważyć, że wydatki związane z promocją turystyki cyklicznie rosły. Spadek zanotowano jedynie w roku 2006. W 2005 roku i 2007 były realizowane projekty współfinansowane ze środków UE.

Na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Bobolicach – www.bobolice.pl – została umieszczona ankieta. Zadano w niej następujące pytanie: „Jakie działania należałoby podjąć, aby przyciągnąć do gminy turystów?”. Internauci mieli do wyboru następujące odpowiedzi:

- dbać o porządek i estetykę miasta i gminy
- oznakować ścieżki rowerowe i piesze
- uatrakcyjnić ofertę imprez
- efektywnie promować gminę.

Do dnia 27 września 2007 w ankiecie wzięło udział 114 internautów. Ilość odpowiedzi obrazuje poniższy wykres.

Rysunek 3. Odpowiedzi internautów na pytanie: „Jakie działania należałoby podjąć, aby przyciągnąć do gminy turystów?”.

Najwięcej internautów stwierdziło, że należy efektywnie promować gminę Bobolice. Pozostałe odpowiedzi oscylują na podobnym poziomie – od 21,05% do 21,93%. Należy stwierdzić, że oczekiwania internautów są bardzo zbliżone, Wszyscy wskazują na konieczność: dbania o porządek i estetykę miasta i gminy; oznakować ścieżki rowerowe i piesze, uatrakcyjnić ofertę imprez.

Do najważniejszych wniosków dotyczących działalności marketingowej należy zaliczyć:

- niedostateczną współpracę pomiędzy instytucjami i organizacjami działającymi w obszarze kulturalno-turystycznym a Urzędem Miejskim, co wyraźnie obniża efektywność działań promocyjnych
- brak jednolitych materiałów promocyjnych, obejmujących ofertę wszystkich podmiotów i organizacji działających w obszarze kulturalno-turystycznym. Jest to warunek efektywnej promocji i budowania wizerunku miejsca
- brak logo turystycznego Bobolic oraz systemu identyfikacji wizualnej zintegrowanego dla całego obszaru miasta i gminy.
- niedostateczny system informacji turystycznej w mieście
- jako wsparcie rozwoju systemu informacji turystycznej sugeruje się utworzenie interaktywnego punktu informacji (kiosku internetowego) nadzorowanego przez ZROT, dobrze oznakowanego i łatwo dostępnego dla potencjalnego odbiorcy.

3.4. Uwarunkowania i stan rozwoju turystyki na obszarach wiejskich (agroturystyka).

Agroturystyka, w odróżnieniu od turystyki wiejskiej, nie oznacza każdej formy turystyki odbywającej się w środowisku wiejskim. Jest ściśle związana z funkcjonowaniem gospodarstwa rolnego, będącego główną atrakcją turystyczną. Agroturystyka adresowana jest głównie do turystów indywidualnych, rodzin lub małych grup. Nie wymaga rozbudowanej bazy noclegowej i żywieniowej, może bowiem z powodzeniem rozwijać się wykorzystując istniejące zasoby mieszkaniowe gospodarstw rolnych oraz przestrzeń rekreacyjną w obrębie gospodarstwa.

Organizacja i prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego wymaga odpowiednich predyspozycji zarówno ze strony przestrzeni gospodarczej, jak i samego rolnika i jego rodziny nastawionych na świadczenie usług dla turystów. Osoba decydująca się spędzić wolny czas w gospodarstwie wiejskim oczekuje od niego czystości, dostępu do świeżej, zdrowej żywności oraz czystej i smacznej wody.

Przemiany zachodzące w rolnictwie stwarzają zapotrzebowanie na alternatywne bądź uzupełniające źródła dochodu dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie. Pożądanym jest, aby dochody te pochodziły z innej działalności gospodarczej, niż produkcja rolna. Istotnym elementem różnicowania i wzbogacania działalności gospodarczej na terenach wiejskich, tworzącym m.in. nowe miejsca pracy poza produkcją rolną i nowe źródła dochodów, mogą być przedsięwzięcia gospodarcze w zakresie szeroko rozumianej **agroturystyki**, związanej zarówno z funkcjonującym gospodarstwem rolnym jak i z jego otoczeniem (lokalne walory przyrodniczo – ekologiczne, zabytki kultury materialnej, baza rekreacyjno – wypoczynkowa, itp.), przyciągających coraz więcej turystów krajowych i zagranicznych. W Polsce zarówno warunki demograficzno-ekonomiczne, jak i walory przyrodniczo-krajobrazowe na wsi, a także ukierunkowane, planowane działania rządu (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013) powodują, że obszary wiejskie stanowią dobrą bazę dla rozwoju agroturystyki.

Od 2007 roku wsparcie rozwoju obszarów wiejskich jest finansowane w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Dla agroturystyki i turystyki wiejskiej najważniejsza w tym programie będzie Oś priorytetowa 3, gdzie wyodrębniono następujące działania:

- 1) Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej – wsparcie inwestycji związanych z podejmowaniem lub rozwojem działalności pozarolniczej przez rolników i członków ich rodzin m.in. w dziedzinie usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem;

- 2) Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – realizacja projektów inwestycyjnych w zakresie zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej, tworzenia systemu zbioru, segregacji, wywozu odpadów komunalnych, wytwarzania, przesyłania i dystrybucji energii elektrycznej oraz energii wytworzonej ze źródeł odnawialnych;
- 3) Odnowa i rozwój wsi – projekty związane z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej;
- 4) Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – realizacja działania tworzy warunki dla dywersyfikacji działalności gospodarczej i poprawy możliwości zatrudnienia. Pomocy udziela się z tytułu inwestycji związanych z tworzeniem lub rozwojem mikroprzedsiębiorstw działających w zakresie m.in. usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem.

Agroturystyka z definicji jest związana z funkcjonującym gospodarstwem rolnym i pozwala na pełniejsze wykorzystanie różnorodnych walorów środowiska wiejskiego, ma niebagatelne i nie dość jeszcze doceniane aspekty edukacyjne i integrujące ludzi z odległych środowisk. Świadczenie przez rolników usług związanych z uprawianiem agroturystyki powinno być nierozzerwalnie związane z produkcyjną działalnością gospodarstwa.

W gminie Bobolice funkcjonuje 14 obiektów wpisanych do ewidencji innych obiektów świadczących usługi hotelarskie. W tym jest 12 gospodarstw agroturystycznych. Największa koncentracja tego typu gospodarstw znajduje się w części północno – zachodniej gminy, co uwarunkowane jest obecnością wielu jezior i obszarów cennych przyrodniczo. Gospodarstwa agroturystyczne proponują aktywny wypoczynek w naturalnym środowisku wiejskim. Rolnicy oprócz bazy noclegowej – pokoi gościnnych, samodzielnych mieszkań wczasowych, pól namiotowych i kempingowych, oferują również wyżywienie z produktów pochodzących z gospodarstwa, wycieczki piesze i rowerowe, jazdę konną, przejażdżki bryczką, wędkowanie, możliwość zbierania runa leśnego i wiele innych atrakcji. Obecnie dość popularne staje się wytwarzanie tzw. produktów regionalnych, które tworzą wizerunek danego regionu i jednocześnie promują go. Agroturystyka jest również okazją do pokazania sztuki ludowej. Podjęcie działalności gospodarczej, polegającej na świadczeniu usług turystycznych wymaga jednak posiadania odpowiedniej wiedzy i przełamania pewnego rodzaju bariery psychologicznej przy podejmowaniu ryzyka. Może być też utrudnione ze względu na czynniki związane z lokalizacją gospodarstwa, stanem sanitarnym gospodarstwa i najbliższej okolicy, zasobami finansowymi gospodarstwa, obowiązującymi przepisami budowlanymi, sanitarnymi i finansowymi. Agroturystyka może zostać tak zorganizowana i wypromowana, że z czasem stanie się ona konkurencją dla tradycyjnej bazy hotelowej.

Tabela 14. Zarejestrowane inne obiekty świadczące usługi hotelarskie

Lp.	Nazwa gospodarstwa – dane kontaktowe	Data wpisu i nr w ewidencji	Rodzaj / typ obiektu
1.	Motelik „U Kawalca”, Głodowa	02.02.2000 1/2000	zajazd
2.	„Noclegi”, ul. Polanowska 7, Bobolice	6.04.2000 2/2000	pokoje gościnne
3.	EDEN, Porost 79	2.02.2002 3/2002	ośrodek wczasowy
4.	Dolina Stawów, Chociwle 22	5.11.20002 4/2002	kwatery agroturystyczne
5.	„Stary Młyn” – Gospodarstwo Rolne, Kępsko 7	26.03.2003 5/2003	kwatery agroturystyczne
6.	„Macierzanka” Gospodarstwo Rolne, Glinka 3	6.01.2004 6/2004	kwatery agroturystyczne
7.	Leśniczówka Łozice, Łozice 14	24.02.2004 7/2004	kwatery agroturystyczne
8.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Heleny”, Chociwle 7/5	28.04.2004 8/2004	kwatery agroturystyczne
9.	Gospodarstwo Agroturystyczne „KAJA”, Chociwle 32	29.04.2004 9/2004	kwatery agroturystyczne
10.	Aleksandrówka, Ostrówek 3	29.04.2004 10/2004	kwatery agroturystyczne
11.	Gospodarstwo Agroturystyczne LUBOWO Emilia Potocka, Lubowo 1	1.07.2004 11/2004	kwatery agroturystyczne
12.	Haus Landvogt, Drzewiany 73	05.09.2005 12/2005	kwatery agroturystyczne
13.	Bobolickie Zagrodzie, Chociwle 30	12.09.2005 13/2005	kwatery agroturystyczne
14.	Gospodarstwo Agroturystyczne Chociwle, Chociwle 21	19.12.2006 14/2006	kwatery agroturystyczne

Źródło: opracowanie własne

Adresatami oferty agroturystycznej są szczególnie mieszkańcy miast, którym na co dzień brakuje kontaktu z przyrodą, zwierzętami domowymi, a także krajobrazem, kulturą lokalną i pracą w gospodarstwie. Zaangażowanie gospodarstw rolnych w obsługę ruchu turystycznego prowadzi do wzrostu ich dochodowości, a także do swoistej specjalizacji gospodarstw, poszerzaniu oferty produkowanych artykułów spożywczych oraz powiększenie i modernizację majątku produkcyjnego i nieprodukcyjnego. Z punktu widzenia regionalnego rozwój turystyki na obszarach wiejskich przyczyni się do zwiększenia bazy noclegowej, podniesienia jakości oferowanych usług w regionie, a także będzie szansą dla poprawienia regionalnej infrastruktury technicznej (zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, stanu dróg). Agroturystyka musi być jednak tak zorganizowana, żeby jej skutki nie niszczyły środowiska, działalność gospodarcza była dostosowana do wymogów ochrony przyrody. Intensywne zagospodarowanie najcenniejszych przyrodniczo obszarów powoduje bowiem obniżenie ich walorów krajobrazowych i wypoczynkowych.

Propozycje działań:

- § Bezpośrednia pomoc władz gminy w tworzeniu gospodarstw agroturystycznych (doradztwo, szkolenia, promocja);
- § Włącznie istniejącej bazy noclegowej w gospodarstwach agroturystycznych do sieci szlaków i atrakcji turystycznych.

3.5. Wnioski z diagnozy stanu turystyki w gminie Bobolice.

Analiza walorów naturalnych, infrastruktury turystycznej i paraturystycznej gminy Bobolice pozwala na wysunięcie wniosków, co do stopnia i możliwości ich wykorzystania dla rozwoju turystyki. Niewątpliwie gmina ma ogromne predyspozycje do rozwijania funkcji turystycznej. Jednak w porównaniu do ogromnego potencjału oferta jest bardzo uboga i mało zróżnicowana. Piękno przyrody oraz otwartość i gościnność mieszkańców nie wystarczą by przyciągnąć turystów. Stan zagospodarowania gminy jest niewystarczający i nierównomierny. Problem stanowi także brak zintegrowanego systemu informacji i promocji turystycznej.

Wnioski, do których doszli autorzy po przeanalizowaniu wszystkich elementów audytu przedstawiają się następująco:

- Gmina Bobolice to obszar z dużą ilością gruntów leśnych i wieloma jeziorami. Odpowiednio wykorzystane i przystosowane do uprawiania turystyki aktywnej mogą stać się podstawą generowania ruchu turystycznego na obszarze.
- Odpowiednie zagospodarowanie parków podworskich i wiejskich może stać się atrakcją gminy. Wzbogacają one i urozmaicają środowisko przyrodnicze. Jednak w większości są zaniedbane i zdewastowane.
- Baza noclegowa opiera się przede wszystkim na ofercie gospodarstw agroturystycznych. Brak jest oferty ośrodków, które mogłyby przyjąć więcej niż 30 osób jednocześnie. Przede wszystkim dotyczy to miasta Bobolice. Jest to ogromny problem w obliczu możliwości wykorzystania potencjału hali widowiskowo – sportowej,
- Podstawowym atutem przy tworzeniu produktu turystycznego, powinno być wykorzystanie walorów naturalnych, które przy dobrym zagospodarowaniu i promocji mogą stać się bardzo atrakcyjnymi miejscami turystycznymi,
- Imprezy, które w gminie organizowane są dość często, nie są w stanie same generować ruchu turystycznego. Mają one zasięg lokalny lub regionalny. Jednak dla potencjalnego turysty należy stworzyć bogatszy kalendarz imprez, który zachęcałby do częstszego odwiedzenia gminy,

- Atrakcją gminy są zabytki sakralne i dworsko-pałacowe, niestety zabytki te nie są oznakowane, a gmina nie posiada żadnych materiałów promocyjnych, co jest jednak niezbędne do ich dobrej prezentacji.
- Jedną z najsilniejszych stron Bobolic jest aktywność mieszkańców. Istniejące na terenie gminy organizacje i stowarzyszenia, jak również działający artyści mogą stanowić o sile produktu turystycznego i być magnesem przyciągającym przybyszów.
- Sposobem na połączenie atrakcji w całej gminie jest rozbudowa tras rowerowych z zapleczem infrastrukturalnym. Powinny one przebiegać przez najciekawsze miejsca.
- Rozwój produktów turystycznych obszaru miasta i gminy powinien opierać się o jego walory naturalne. Będą one miały dużo większe znaczenie niż zachowane obiekty zabytkowe.
- Dobrze funkcjonujące gospodarstwa agroturystyczne umożliwiają turystom ciekawe spędzenie wolnego czasu. Dalszy rozwój tej bazy noclegowej i gastronomicznej ściąganie w te rejony turystów głównie z dużych miast.
- Rosnąca popularność aktywnej formy spędzenia czasu pozwala gminie skupić się nad rozwojem turystyki kwalifikowanej. Należy w pełni wykorzystać potencjał walorów naturalnych gminy.

Zadania, jakie stoją przed gminą Bobolice to:

- porządkowanie i znakowanie szlaków turystycznych i sprzątanie lasów;
- zagospodarowanie turystyczne lasów i terenów przy zbiornikach wodnych (Rajska Plaża)
- edukacja ekologiczna dzieci – system zielonych szkół, imprezy, propagowanie zdrowego stylu życia.
- zintegrowana promocja,
- rozbudowa informacji turystycznej,
- promocja zabytków i atrakcji turystycznych,
- koordynacja działań kulturalnych.
- wielokierunkowy i wielofunkcyjny rozwój wsi; rolnictwo z silnie zaznaczonym udziałem produktów ekologicznych,
- przygotowanie kadr do obsługi ruchu turystycznego,
- przygotowanie kadr w celu pozyskiwania środków unijnych,
- rozbudowa sektora usług, zaspokajającego potrzeby mieszkańców i gości (w tym budowa sceny, na której mogłyby się odbywać imprezy o zasięgu powiatowym, odbudowa kina),
- kategoryzacja obiektów turystycznych, również gospodarstw agroturystycznych.

4. PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE

4.1. Analiza możliwości i problemów rozwojowych – SWOT

Planując podjęcie działań mających na celu rozwój turystyki w gminie, należy rozpocząć od pogłębionej diagnozy czynników na nią wpływających. Jedną z metod służących określeniu tych czynników jest stosowana szeroko w naukach ekonomicznych i społecznych, analiza SWOT. Polega ona na określeniu słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń (w przyszłości) dla obszaru stanowiącego przedmiot analizy – w tym przypadku gminy Bobolice. Mocne (ang. *strengths*) oraz słabe strony (ang. *weaknesses*) turystyki w gminie określa się jako elementy związane z jej aktualnym stanem. Natomiast szanse i zagrożenia (ang. *opportunities* i *threats*) powinno się identyfikować jako te elementy, które mogą wystąpić w przyszłości.

Tabela 15. Analiza SWOT w zakresie rozwoju turystyki w gminie Bobolice.

<u>Mocne strony</u>	<u>Słabe strony</u>
J malowniczość krajobrazu leśno – rzeczno - jeziornego	L niewystarczająca współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie spójności rozwoju turystyki
J brak przemysłu zanieczyszczającego powietrze	L brak współpracy funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych
J położenie na skrzyżowaniu dwóch dróg krajowych	L niewykorzystany potencjał twórców ludowych
J duża liczba twórców lokalnych (ludowych)	L nieoznakowane trasy ścieżek rowerowych, pieszych i konnych
J korzystne, urozmaicone warunki przyrodnicze	L brak markowego produktu turystycznego
J unikatowa roślinność	L nierozwinięta baza turystyczna
J potencjalnie dobre warunki dla uprawiania wędkarstwa	L brak tablic informacyjnych
J stare nasypy kolejowe, które można wykorzystać do przeprowadzenia szlaków pieszych i rowerowych	L niedostateczna ilość i różnorodność folderów promocyjnych i broszur
J wyznaczony i oznakowany szlak rowerowy „Naszyjnik Północy”	L brak środków finansowych na rozwój turystyki
	L zły stan techniczny dróg, szczególnie na

<p>J potencjał dla rozwoju agroturystyki i produkcji zdrowej żywności</p> <p>J doskonałe warunki do uprawiania turystyki aktywnej i specjalistycznej</p> <p>J działalność TKKF „RUN24” i „Bicykl” w zakresie promowania aktywnych form wypoczynku</p> <p>J Rzeka Radew i Dolina Chocieli – jedne z najcenniejszych rzek Pomorza</p> <p>J Jeziora lobeliowe jako osobliwości przyrodnicze („Bobolickie Jeziora Lobeliowe” – NATURA 2000)</p> <p>J Duża liczba gospodarstw agroturystycznych</p>	<p>terenach wiejskich</p> <p>L niewystarczająco rozwinięta ogólnodostępna infrastruktura paraturystyczna (nieoznakowane szlaki turystyczne, mała ilość kąpielisk, brak wypożyczalni sprzętu wodnego)</p> <p>L ograniczony kapitał własny na rozwój i poprawę infrastruktury oraz na ochronę środowiska</p> <p>L wskaźnik bezrobocia i niski poziom możliwości lokalnej społeczności</p> <p>L zbyt niska świadomość dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w społeczności lokalnej</p> <p>L brak miejsca do organizacji imprez kulturalnych i rekreacyjnych</p> <p>L brak oznakowania miejsc atrakcyjnych</p> <p>L niewykorzystanie potencjału turystyki sentymentalnej (brak oferty turystycznej dla turystów z Niemiec związanej z pobytem i odwiedzaniem dawnych rodzinnych miejsc)</p> <p>L brak w mieście obiektu świadczącego całonocne usługi noclegowe i gastronomiczne dla większej ilości osób</p> <p>L estetyzacja miasta Bobolice</p> <p>L brak na tablicach poglądowych i informacyjnych tłumaczeń z jęz. polskiego na jęz. niemiecki i angielski</p>
<p style="text-align: center;"><u>Szanse</u></p> <p>J dostępność funduszy pomocowych z UE</p> <p>J rosnąca potrzeba turystów przebywania w czystym środowisku i „zdrowym” otocze-</p>	<p style="text-align: center;"><u>Zagrożenia</u></p> <p>L braki w infrastrukturze technicznej</p> <p>L brak kompleksowego katalogu usług turystycznych</p>

<p>niu</p> <p>J tendencje w turystyce - rosnąca aktywność turystyczna, zainteresowanie turystyką aktywną, wzmożony popyt na wyjazdy weekendowej, rozwój turystyki rodzinnej,</p> <p>J możliwość włączenia się w kompleksowe rozwiązania w zakresie ścieżek rowerowych</p> <p>J edukacja proekologiczna</p> <p>J wzrastające zainteresowanie społeczne walorami przyrodniczymi</p> <p>J możliwość rozwoju turystyki przyrodniczej</p> <p>J współpraca z sąsiednimi gminami w dziedzinie turystyki</p> <p>J turystyka sentymentalna (turyści niemieccy niegdyś zamieszkujący te tereny lub ich rodziny)</p> <p>J pojawia się chęć współpracy pomiędzy różnymi instytucjami i zaangażowanie różnych instytucji, podmiotów, osób prywatnych w rozwój turystyki</p>	<p>L dziedziczne bezrobocie, szczególnie na terenach wsi popegerowskich stanowi zagrożenie pogłębienia się marginalizacji i pasywności społecznej na obszarach wiejskich</p> <p>L niedostateczna promocja gminy</p>
--	---

4.2. Wizja i misja rozwoju turystyki w gminie Bobolice

Podstawowym elementem strategii jest sformułowanie wizji. Wizja definiuje najbardziej zasadnicze dążenia, formułuje zrozumiałe, możliwe do osiągnięcia obraz przyszłości.

Z wizji wynika misja. Określenie misji ma za zadanie nazwać wspólne cele, budować wspólnotę wartości, ukierunkować indywidualne działania na osiągnięcie sformułowanych celów i budowanie wartości akceptowanych przez otoczenie. Misja powinna być sformułowana zwięźle, koncentrować się na wybranych najważniejszych celach, powinna być czytelna i motywująca do działania.

Wizja

„Bobolice to społeczność otwarta na turystów, która dąży do zaspokojenia szerokich potrzeb mieszkańców, z jednoczesnym poszanowaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego. Jej walory zostały wzbogacone o nowoczesną infrastrukturę i nowe obiekty.”

Misja

„Misją społeczności gminy Bobolice jest wzmocnienie zintegrowania lokalnego w zakresie rozwoju oferty produktów i usług turystycznych w oparciu o walory przyrodnicze i dziedzictwa kulturowego.”

4.3. Kierunki rozwoju turystyki

Na bazie wcześniej wypracowanej analizy SWOT i na bazie diagnozy zespół wyłonił cztery najważniejsze problemy dla rozwoju turystyki gminie Bobolice:

1. Niewystarczająca infrastruktura turystyczna
2. Brak koordynacji działań
3. Brak dostatecznej informacji na temat walorów gminy
4. Niedostateczna promocja gminy Bobolice

Wyłonione problemy stały się podstawą do opracowania **priorytetów (celów strategicznych)** rozwoju turystyki w gminie Bobolice:

- I. Wysoka jakość informacji turystycznej
- II. Współpraca podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki
- III. Nowoczesna infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna
- IV. Wzmocnienie pozycji gminy Bobolice na rynku turystycznym

PRIORYTET I. Wysoka jakość informacji turystycznej

Wysoka jakość informacji turystycznej jest niezbędna, jeśli chcemy by gmina Bobolice się rozwijała. To nie tylko wysokiej jakości materiały promocyjne ale również informacje o walorach merytorycznych.

Cel szczegółowy I.1. Rozwój informacji turystycznej

Celem jest rozwój informacji turystycznej bogatej pod względem merytorycznym i spójnej

Zadanie. I.1.1. Stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach naturalnych

Zadanie to obejmuje stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach naturalnych gminy Bobolice. W początkowej fazie uaktualnienie i zebranie tych informacji odbędzie się za pomocą opracowanej ankiety. Informacje te będą udostępnione w formie elektronicznej w postaci prezentacji oraz na stronie internetowej.

Zadanie. I.1.2. Stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach kulturowych

Zadanie to obejmuje stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach kulturowych gminy Bobolice. W początkowej fazie uaktualnienie i zebranie tych informacji odbędzie się za pomocą opracowanej ankiety. Informacje te będą udostępnione w formie elektronicznej w postaci prezentacji oraz na stronie internetowej.

Zadanie. I.1.3. Punkt IT („multimedialne okienko” przy Centrum Informacji Turystycznej)

Zadanie to zostanie zrealizowane poprzez ustawienie centrum multimedialnego w postaci ogólnodostępnego urządzenia elektronicznego, zawierającego informacje o gminie, jej walorach, atrakcjach, bazie noclegowej i gastronomicznej.

Zadanie. I.1.4. Wydanie kompleksowych i tematycznych folderów i map promujących atrakcje gminy Bobolice

Zadanie to przewiduje wydanie kompleksowych i tematycznych publikacji i map promujących atrakcje turystyczne gminy Bobolice. Zawartość merytoryczna publikacji powinna być konsultowana przez ekspertów w celu zapewnienia wysokiej jakości informacji.

PRIORYTET I. Wysoka jakość informacji turystycznej

CELE SZCZEGÓŁOWE	ZADANIA
I.1. Rozwój informacji turystycznej	I.1.1. Stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach naturalnych
	I.1.2. Stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach kulturowych
	I.1.3. Punkt IT („multimedialne okienko” przy Centrum Informacji Turystycznej)
	I.1.4. Wydanie kompleksowych i tematycznych folderów i map promujących atrakcje gminy Bobolice

PRIORYTET II. Współpraca podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki

Nawiązanie współpracy w zakresie rozwoju turystyki przyczyni się do wzmocnienia pozycji gminy Bobolice. Da to efekt synergii – „2+2=5”. Wspólne podejmowanie działań z przedstawicielami organizacji pozarządowych i przedstawicielami branży turystycznej jest niezwykle cenne.

Cel szczegółowy II.1. 1. Rozwój współpracy podmiotów zaangażowanych w turystykę

Celem jest rozwój współpracy między wszystkimi podmiotami działającymi w sferze turystyki.

Zadanie. II.1.1. Utworzenie Rady Turystyki w gminie składającej się z przedstawicieli samorządu, organizacji pozarządowych, nadleśnictw i instytucji w zakresie uzyskania spójności rozwoju turystyki

W tym zadaniu przewiduje się utworzenie Rady Turystyki, która będzie organem doradczym. Jej celem będzie dbanie o spójny rozwój turystyki. Poprawa atrakcyjności turystycznej miasta i gminy wymaga stałej współpracy, wymiany informacji i wzajemnego wsparcia.

Zadanie. II.1.2. Nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami w zakresie turystyki

Zadanie to będzie realizowane poprzez nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami w zakresie rozwoju turystyki i ewentualna wspólna realizacja projektów.

PRIORYTET II. Współpraca podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki

CELE SZCZEGÓŁOWE	ZADANIA
II.1. 1. Rozwój współpracy podmiotów zaangażowanych w turystykę	II.1.1. Utworzenie Rady Turystyki w gminie składającej się z przedstawicieli samorządu, organizacji pozarządowych, nadleśnictw i instytucji w zakresie uzyskania spójności rozwoju turystyki
	II.1.2. Nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami w zakresie turystyki

PRIORYTET III. Nowoczesna infrastruktura turystyczna i około turystyczna

Odpowiedni standard infrastruktury turystycznej, uwzględniający innowacyjne, nowoczesne technologie – to dzisiaj niezbędna podstawa funkcjonowania na rynku turystycznym.

Postęp technologiczny powoduje coraz wyższe wymagania klientów co do jakości obiektów. Bardzo ważnym elementem jest zwrócenie uwagi na rozwój infrastruktury uwzględniający równowagę przyrodniczą, społeczną.

Cel szczegółowy III.1. – Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej

Budowa i modernizacja systemu komunikacyjnego, remont dróg rozwój oferty turystycznej to elementy niezbędne w rozwoju turystycznym gminy Bobolice. Realizacja proponowanych zadań wpłynie znacząco na rozwój infrastruktury turystycznej.

Zadanie. III.1.1. Wyznaczanie i budowanie tras turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych i in.)

Rozbudowa sieci rekreacyjnych tras rowerowych wpłynie na poprawę infrastruktury, poprawę dostępności do miejsc cennych przyrodniczo i kulturowo. Gmina Bobolice stanie się atrakcyjnym miejscem.

Zadanie. III.1.2. Budowa ogólnodostępnego ośrodka edukacyjno – ekologicznego pełniącego funkcję kongresowo – hotelarską

Celem zadania jest zwiększenie pojemności noclegowej miasta Bobolice. Wpłynie to znacząco na lepsze wykorzystanie potencjału gminy.

Zadanie. III.1.3. Utworzenie miejsca – placu sportowo – rekreacyjnego w Bobolicach

Zadanie to znacząco wpłynie na rozwój oferty kulturalno – rekreacyjnej Bobolic. Plac sportowo rekreacyjny będzie wykorzystywany dla organizacji imprez plenerowych.

Zadanie. III.1.4. Rewitalizacja parku miejskiego przy ul. Mickiewicza na cele edukacyjno – rekreacyjne

Park miejski przedstawia wspaniałe walory przyrodnicze. Jego rewitalizacja wpłynie na rozwój atrakcji Bobolic. Przez to stworzy się wyjątkowy klimat tego miejsca pod funkcje rekreacyjną. Zakłada się przede wszystkim remont ścieżek i schodów, uporządkowanie i oznaczenie zieleni i stworzenie możliwości sanitarnych i dla małych imprez plenerowych.

Zadanie. III.1.5. Rewitalizacja rynku miejskiego

Rynek miejski jest sercem Bobolic. Jego rewitalizacja wpłynie na wzrost atrakcyjności Bobolic.

Zadanie. III.1.6. Zagospodarowanie kąpieliska miejskiego – Rajska Plaża

Kąpielisko miejskie Rajska Plaża jest jedynym kąpieliskiem z szeroką plażą i polem namiotowym. Odpowiednie jego zagospodarowanie

Zadanie. III.1.7. Estetyzacja miasta i gminy Bobolice

Estetyzacja miasta i gminy Bobolice polegać będzie na trosce o prawidłową gospodarkę w zakresie usuwania śmieci. Niezbędne będzie zakupienie koszy na śmieci i na selektywną zbiórkę odpadów. Dodatkowo zostaną zagospodarowane „zieleńce” w mieście i gminie.

Zadanie. III.1.8. Oznakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie

To zadania przewiduje ustawienie tablic informacyjnych w miejscach zabytkowych i cennych przyrodniczo. Zostanie również stworzony przewodnik wraz z mapą po takich miejscach.

Zadanie. III.1.9. Remont dróg dojazdowych do atrakcji turystycznych

Modernizacja sieci dróg do atrakcji turystycznych jest niezbędna. Wpłynie to na zwiększenie dostępności do takich miejsc.

PRIORYTET III. Nowoczesna infrastruktura turystyczna i około turystyczna

CELE SZCZEGÓŁOWE	ZADANIA
III.1. Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej	III.1.1. Wyznaczanie i budowanie tras turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych i in.)
	III.1.2. Budowa ogólnodostępnego ośrodka edukacyjno – ekologicznego pełniącego funkcję kongresowo – hotelarską
	III.1.3. Utworzenie miejsca – placu sportowo – rekreacyjnego w Bobolicach
	III.1.4. Rewitalizacja parku miejskiego przy ul. Mickiewicza na cele edukacyjno – rekreacyjne
	III.1.5. Rewitalizacja rynku miejskiego
	III.1.6. Zagospodarowanie kąpieliska miejskiego – Rajska Plaża
	III.1.7. Estetyzacja miasta i gminy Bobolice
	III.1.8. Oznakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie
	III.1.9. Remont dróg dojazdowych do atrakcji turystycznych

PRIORYTET IV. Wzmocnienie pozycji gminy Bobolice na rynku turystycznym

Skoordynowany, kompleksowy marketing turystyczny, wspierający rozwój produktów turystycznych – to szansa gminy Bobolice (zarówno samorządu, organizacji pozarządowych jak i prywatnych przedsiębiorców) na wejście nawet na rynek międzynarodowy. Warunkiem osiągnięcia zakładanych tu celów jest ścisła współpraca wszystkich podmiotów.

Cel szczegółowy IV.1. Podniesienie konkurencyjności istniejących produktów turystycznych

Rozwój konkurencyjnych produktów turystycznych jest zasadniczym elementem tego Programu.

Zadanie. IV.1.1. Organizacja rekreacyjno – kulturalnych imprez masowych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym

Celem zadania jest poszerzenie oferty imprez kulturalnych gminy Bobolice o wydarzenia o randze ponadregionalnej i międzynarodowej dostępnych dla szerokiego grona odbiorców.

Zadanie. IV.1.2. Wzbogacenie oferty Bobolic w zakresie turystyki kwalifikowanej

Celem tego zadania jest wzbogacenie i poszerzenie oferty imprez rekreacyjno – sportowych w oparciu o szlaki rowerowej i halę widowiskowo – sportową w Bobolicach.

Cel szczegółowy IV.2. Wykreowanie nowych produktów turystycznych

Podniesienie konkurencyjności gminy Bobolice nastąpi poprzez wzmocnienie istniejącej oferty miasta oraz uzupełnienie jej o nowe formy aktywności turystycznej.

Zadanie. IV.2.1. Przygotowanie oferty turystycznej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe gminy Bobolice

Gmina Bobolice charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi i kulturowymi. Wykorzystanie tych walorów przyczyni się do wzmocnienia pozycji Bobolic na rynku turystycznym.

Zadanie. IV.2.2. Budowa oferty rekreacyjno – kulturowej skierowanej do dzieci i młodzieży oraz rodzin z dziećmi

Celem jest powstanie atrakcyjnej oferty edukacyjnej i rekreacyjnej tworzonej z Myśla o dzieciach i młodzieży oraz o rodzinach, dostosowanej do ich potrzeb i możliwości. Realizacja zadania będzie wspomagać proces wychowania oraz kształtowania zachowań turystycznych. W tym zadaniu przewiduje się m.in. stworzenie sieci placów zabaw dla dzieci z uwzględnieniem możliwości korzystania z nich przez młodzież. Dodatkowo rozwój oferty imprez kulturalno – rekreacyjnych skierowanych konkretnie do dzieci i młodzieży wzmocni atrakcyjność gminy.

Zadanie. IV.2.3. Stworzenie trasy rowerowej „Szlakiem jezior lobeliowych”

Jeziora lobeliowe, które występują na terenie gminy są unikatowe w skali europejskiej. Przewiduje się stworzenie szlaku rowerowego wyposażonego w tablice edukacyjne, tablice kierunkowe, małą architekturę, wiaty i wieże widokowe.

Zadanie. IV.2.4. Budowa parku kulturowego (skansenu)

Zadanie to przewiduje stworzenie na terenie Gminy Bobolice wczesnośredniowiecznego skansenu archeologicznego mającego stać się w przyszłości atrakcją turystyczną i poznawczą regionu. Skansen będzie rekonstrukcją wczesnośredniowiecznej słowiańskiej osady otwartej typu przyrodowego i zintegrowanego z nią cmentarzyska wczesnośredniowiecznego.

go cmentarzyska kurhanowego. Skansen ma służyć celom edukacyjnym, kulturalnym i rekreacyjnym.⁷

Cel szczegółowy IV.3. Promocja produktów oraz walorów turystycznych

Podejmowanie działań promocyjnych na rynku krajowym i międzynarodowym jest niezbędne. Szczególny nacisk musi zostać położony na nowoczesne instrumenty i narzędzia marketingowe – w tym formy interaktywnej komunikacji.

Zadanie. IV.3.1. Różnorodna, ukierunkowana działalność promocyjna na rynek zewnętrzny i wewnętrzny

Celem podejmowanych przedsięwzięć promocyjnych powinno być rozszerzenie zakresu i stopnia znajomości oferowanych atrakcji i produktów turystycznych w kraju i za granicą. Ważne jest stymulowanie społeczności lokalnych do aktywnego włączenia się w tworzenie i organizację imprez o charakterze kulturalnym, sportowym i turystycznym.

Zadanie. IV.3.2. Nawiązanie szerszej współpracy z gminami ościennymi i zaprzyjaźnionymi w celu wymiany doświadczeń i wzajemnej promocji produktów turystycznych

Celem tego projektu jest dokonanie szczegółowej analizy współpracy Gminy Bobolice z ościennymi gminami i gminami zaprzyjaźnionymi. Po drugie ważne jest nawiązanie wielokierunkowej współpracy w zakresie wymiany doświadczeń bądź realizacji wspólnych projektów.

Zadanie. IV.3.3. Współpraca z gospodarstwami agroturystycznymi, właścicielami hoteli i pensjonatów w zakresie promocji ich ofert

Celem zadania jest promocja oferty bobolickiej branży turystycznej. Przewiduje się przeprowadzenie cyklicznego konkursu na opracowanie nowych produktów charakterystycznych dla regionu.

Zadanie. IV.3.4. Monitoring skuteczności działań promocyjnych podejmowanych przez gminę

Skuteczność działań marketingowych podejmowanych przez miasto powinna być okresowo weryfikowana. Pozwoli to na stałą kontrolę zasadności stosowanych narzędzi i technik promocyjnych.

PRIORYTET IV. Wzmocnienie pozycji gminy Bobolice na rynku turystycznym

CELE SZCZEGÓŁOWE	ZADANIA
IV.1. Podniesienie kurencyjności	IV.1.1. Organizacja rekreacyjno – kulturalnych imprez masowych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym

⁷ Na podstawie opracowania programu „Srebrne strzechy”, mgr Damian Piłaszewicz

cych produktów turystycznych	IV.1.2. Wzbogacenie oferty Bobolic w zakresie turystyki kwalifikowanej
IV.2. Wykreowanie nowych produktów turystycznych	IV.2.1. Przygotowanie oferty turystycznej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe gminy Bobolice
	IV.2.2. Budowa oferty rekreacyjno – kulturowej skierowanej do dzieci i młodzieży oraz rodzin z dziećmi
	IV.2.3. Stworzenie trasy rowerowej „Szlakiem jezior lobeliowych”
	IV.2.4. Budowa parku kulturowego (skansenu)
IV.3. Promocja produktów oraz walorów turystycznych	IV.3.1. Różnorodna, ukierunkowana działalność promocyjna na rynek zewnętrzny i wewnętrzny
	IV.3.2. Nawiązanie szerszej współpracy z gminami ościennymi i zaprzyjaźnionymi w celu wymiany doświadczeń i wzajemnej promocji produktów turystycznych
	IV.3.3. Współpraca z gospodarstwami agroturystycznymi, właścicielami hoteli i pensjonatów w zakresie promocji ich ofert
	IV.3.4. Monitoring skuteczności działań promocyjnych podejmowanych przez gminę

4.4. Promocja rozwoju turystyki

Celem programu jest określenie zadań promocyjnych w gminie Bobolice planowanych do realizacji do roku 2015. Podstawowym efektem tych działań będzie wzrost liczby turystów odwiedzających gminę, wzrost dochodów związanych z turystyczną działalnością gospodarczą, zmniejszenie bezrobocia i zwiększenie aktywności lokalnych podmiotów. Program określa kierunki strategiczne działań oraz instrumenty realizacji założonych celów. Niżej przedstawiono poszczególne instrumenty.

Tworzenie pozytywnego wizerunku

Wypracowanie i odpowiednia prezentacja pozytywnego wizerunku danego obszaru np. w mass mediach z pewnością przyciągać będzie znacznie większą liczbę odwiedzających. Turyści z pewnością wybiorą ten obszar, o którym więcej wiedzą, szczególnie o możliwościach i bogactwie ofert, umożliwiających interesujące spędzanie czasu. Poprzez stworzenie wyrazistego wizerunku gminy, odróżniającego ją od innych, w efekcie kształtujemy

oryginalną przestrzeń turystyczną. Działania te mają doprowadzić do powstania związku emocjonalnego turysty z terenem, na którym wypoczywa.

Oryginalna przestrzeń turystyczna powstawać powinna nie tylko w wyniku jej odpowiedniego kształtowania, ale dzięki wprowadzeniu elementów estetyzujących m.in. takich jak:

- § Umieszczanie w materiałach promocyjnych herbu gminy oraz loga.
- § Estetyczny wygląd miasta m.in. poprzez ukwiecenie okien na zewnątrz budynków mieszkalnych, dbanie o skwery i czystość miasta

Z tworzeniem pozytywnego wizerunku gminy wiąże się również **PR (public relations)**.

W ramach public relations na terenie gminy powinny być organizowane study tours dla dziennikarzy. Organizowanie wizyt dziennikarzy i przedstawicieli touroperatorów sprzyja kreowaniu wizerunku regionu i jest jedną z najtańszych i najbardziej efektywnych form promocji. Wizyty dziennikarzy wymagają każdorazowo profesjonalnego przygotowania we współpracy z przedstawicielami branży turystycznej. Ważną rolę promocyjną pełnią także notatki prasowe – wysyłane przynajmniej raz na kwartał - do kilku ważnych dzienników i czasopism. Przewiduje się również szeroko zakrojoną promocję w dziennikach na skalę krajową poprzez umieszczanie w ich dodatkach turystycznych artykułów na temat gminy Bobolice. Obecnie bardzo ważną rolę promocyjną pełni internet. Gmina posiada stronę internetową, która powinna być systematycznie aktualizowana o nowe informacje związane ze sferą turystyki.

Materiały promocyjne

Przygotowując wydawnictwa należy pamiętać, że aby odniosły one zamierzony cel muszą być adresowane do odpowiedniej grupy klientów. Działania promocyjne adresowane „do wszystkich” nie przynoszą zamierzonego efektu, są mało użyteczne. Bardzo ważnym narzędziem promocyjnym są wysokiej jakości wydawnictwa promocyjne. Powinny to być:

- wydawnictwa własne – typu folder (o charakterze ogólnym bądź specjalistycznym), do dystrybucji w punktach informacji turystycznej, hotelach, restauracjach, stacjach benzynowych, itd.
- informatory własne,
- udział w wydawnictwach obcych: kalendarzach imprez.

Poprawa turystycznej informacji wizualnej

Dla uprawiania turystyki w jakimś regionie, konieczne jest czytelne i estetyczne oznakowanie atrakcji, walorów, szlaków i dróg turystycznych. Wskazane jest ujednoczenie oznakowania dla miast, gmin czy parków. Pozwoli to na ich łatwiejszą identyfikację. W przypadku atrakcji przyrodniczych takich jak parki krajobrazowe, rezerваты i pomniki przyrody – należy je oznakować tablicami zawierającymi opis miejsca, rygorów jego ochrony oraz zasad udostępnienia i zwiedzania. Te objaśnienia powinny zostać umieszczone przy wszystkich wjazdach i wejściach na teren chroniony. Zabytki, miejsca historyczne należy wyposażyć w tablice ze związłą informacją omawiającą historię, styl, twórców obiektu czy dzieła sztuki.

Propozycja działania:

- § oznakowanie atrakcji turystycznych, ważnych walorów przyrodniczych, zabytków
- § oznakowanie proponowanych tras turystycznych
- § aktualizacja tablic informacyjnych.

Targi i giełdy turystyczne

Udział w targach jest jednym z podstawowych narzędzi promocji. Targi odrywają dużą rolę w kształtowaniu wizerunku regionu, miast i gmin. Wśród krajowych imprez targowych największą liczbę wystawców i zwiedzających posiadają: Międzynarodowy Salon Turystyczny TOUR SALON, warszawski TT Warsaw Tour and Travel i katowicki GLOB. Decyzje o wyborze imprez targowych należy warunkować szansą dostępu do głównych potencjalnych rynków. Uczestnictwo w ww. imprezach krajowych jest uzasadnione analizą danych dotyczących przyjazdów turystów do gminy. Powinna być również rozważona możliwość zakupienia stałej, modułowej zabudowy stoiska, która byłaby wykorzystywana na wszystkich imprezach targowych. W przyszłości pozwoli to na obniżenie kosztów uczestnictwa w imprezach targowych.

Inne formy promocji (imprezy promocyjne).

Skuteczną formą promocji jest organizacja lub wsparcie finansowe organizacji imprez turystyczno-promocyjnych.

Najlepszym pomysłem marketingowym promującym dany teren są imprezy i atrakcyjne wydarzenia odbywające się na jego terenie. Szczególnie skuteczne jest cykliczne organizowanie tych imprez, co stanowi istotny element przyciągający turystów. Ważne jest, aby turyści mogli czynnie w nich uczestniczyć. Chodzi o taką aranżację imprez, aby istniała możliwość uczestnictwa: w śpiewie, zawodach (np. zawodach wędkarskich, rowerowych, konnych). Istotne jest, aby turyści mogli kupować wyroby związane z daną imprezą i aby nawiązywały one do specyfiki gminy, na terenie której się odbywa. W czasie trwania tych imprez

turysta musi mieć okazję przeżycia czegoś wyjątkowego, o czym będzie długo pamiętał i kojarzył z tym terenem. Mogą to być np. przeżycia związane z przejażdżką koniem, udział w wyścigach konnych lub rowerowych, uczestnictwem w regionalnym tańcu, wspólnym śpiewie, ewentualnie spożyciem potraw kuchni regionalnej w czasie uroczystego spotkania rodzinnego np. uczytu weselnej.

Istnieje wiele możliwości organizacji imprez związanych ze specjalistycznymi warunkowaniami występującymi w gminie, szczególnie uwagę należy zwrócić jednak na:

- imprezy okolicznościowe i cykliczne związane z terenem: lokalne święta, ekspozycja miejscowych zwyczajów, imprezy okazjonalne np. rajdy ogólnopolskie kończące się na terenie danej gminy, imprezy muzyczne, spływy kajakowe.
- imprezy popularno-naukowe dotyczące historii gminy i jej mieszkańców, bądź też walorami przyrodniczymi. Organizacja imprez popularno-naukowych nie jest zwykle przedsięwzięciem zbyt kosztownym, tym bardziej jeśli imprezy te odbywają się poza sezonem turystycznym.
- plenery malarskie związane z terenem gminy a w dalszej kolejności organizację imprez wystawowych. Można także zorganizować aukcję malarską, na którą przy odpowiednich działaniach informacyjno-promocyjnych może przyjechać wiele osób. Omawiane plenery i aukcje powinny mieć charakter cykliczny,
- konkursy fotograficzne na temat walorów turystycznych i przyrodniczych z prezentacją wyników w formie wystaw.

Bardzo istotną rolę promocyjną spełniają **pamiątki promocyjne** związane z gminą. Każdy przedmiot (ceramika, pocztówki, breloczki, plakaty itp.) z umieszczoną nazwą miejscowości, zdjęciem lub rysunkiem ciekawego obiektu zabytkowego lub przyrodniczego stanowiący pamiątkę turystyczną jest doskonałym elementem promocyjnym. Coraz popularniejszą pamiątką turystyczną, bardzo chętnie nabywaną przez turystów są plakaty. Ważne są również wszelkiego rodzaju gadżety, które turyści odwiedzający gminę, bądź uczestniczący w imprezach mogliby otrzymywać bezpłatnie.

Plan działań promocyjnych na lata 2007 – 2015:

1. Materiały promocyjne

1.1. Wydawnictwa

- Informator turystyczny gminy Bobolice
- Kalendarz imprez kulturalnych i rekreacyjno – sportowych
- foldery tematyczne dotyczące gminy Bobolice

- mapy turystyczne
- katalog ofert noclegowych i tras turystycznych (we współpracy z przedstawicielami branży turystycznej)
- katalog ofert agroturystycznych we współpracy z właścicielami gospodarstw agroturystycznych
- Bobolickie Wiadomości Samorządowe
- Kronika gminy w Gazecie Ziemskiej

1.2. Filmy i CD-roomy

- film promujący najważniejsze walory turystyczne gminy Bobolice (do rozpowszechniania w szkołach, CIT, podczas targów itp.)
- Informator Turystyczny Gminy Bobolice na płycie CD

2. Targi i wystawy

- GLOB Katowice
- Targi Turystyki i Wypoczynku LATO
- Gdańskie Targi Turystyczne
- Tour Salon Poznań
- Międzynarodowe Targi - Regiony Turystyczne, Łódź
- Świętokrzyskie Targi Turystyki VOYAGER, Kielce
- Międzynarodowe Targi Turystyczne TT Warsaw Tour & Travel

3. Promocja w mediach

- Rynek turystyczny maj Turystyka aktywna i uzdrowiskowa
- Rzeczpospolita
- Gazeta Wyborcza

4. Public relation

- Podróż studyjna (study Press) dla dziennikarzy turystycznych krajowych
- Konkurs medialny na LOGO turystyczne gminy Bobolice
- Organizacja we współpracy z mediami konkursu na najlepszą ofertę turystyczną, najlepszy obiekt noclegowych itp.

5. PRODUKT TURYSTYCZNY GMINY BOBOLICE

Produkt turystyczny to szansa polskiej turystyki. Punktem wyjścia dla każdej promocji jest wykreowanie produktu. Poprzez rozwój produktu turystycznego można doprowadzić do wszechstronnego rozwoju regionów. Atrakcyjność turystyczna każdego regionu może być oceniana w kontekście wielu elementów, odgrywających istotną rolę w rozwoju turystyki. Do czynników tych należą walory turystyczne, na które składają się m.in. rzeki i jeziora, obszary chronione, zabytki oraz muzea. Zestawienie tych elementów pozwala określić atrakcyjność turystyczną danego regionu. Należy jednak pamiętać, że ocena taka jest ściśle związana z oferowanym produktem turystycznym oraz segmentem turystów, którzy mają być odbiorcami danej oferty. Z jednej strony mogą występować regiony o bogatej historii oraz rozbudowanej infrastrukturze turystycznej, z drugiej miejsca o bogatych walorach przyrodniczych, dysponujące podstawowym zapleczem. Każde z tych miejsc, pomimo posiadania odmiennych i częściowych walorów, może być atrakcyjne turystycznie dla wybranych grup odbiorców.

5.1. Istota produktu turystycznego

W gospodarce rynkowej za produkt powszechnie uważa się wszystko to, co można zaoferować nabywcy do konsumpcji, użytkowania lub dalszego przerobu. Produkt jest też pewnym zbiorem korzyści (użyteczności, przyjemności) dla nabywcy, a każdy z kupujących postrzega go przymów korzyści, jakie mogą wynikać z jego zakupu. Zgodnie z koncepcją marketingową, produktem jest wszystko co stanowi przedmiot wymiany rynkowej. Jest definiowany jako oferta i może mieć charakter dobra rzeczowego (towaru), usługi czy idei.

Terminowi „produkt turystyczny” przypisuje się dwojakie znaczenie. Szerokie znaczenie jest kompozycją tego, co turysta czyni w czasie podróży turystycznej i w miejscu docelowego pobytu dołączając do tego walory, urządzenia i usługi turystyczne, z których korzysta. W nieco innym ujęciu produkt turystyczny jest definiowany jako wszystkie dobra i usługi tworzone i kupowane w związku z wyjazdem poza miejsce stałego zamieszkania, zarówno przed rozpoczęciem podróży, w jej trakcie, jak i w czasie pobytu poza stałym miejscem zamieszkania. Produktem turystycznym nazywamy wszystko to, co turysta kupuje (np. usługi transportowe, noclegowe, gastronomiczne, kulturalne). Znaczenie to odpowiada bezpośrednio marketingowemu rozumieniu produktu.

Produkt turystyczny tworzą zatem:

a) dobra i urządzenia turystyczne:

- § podstawowe – naturalne i kulturowe (antropogeniczne) walory turystyczne,
- § komplementarne – dobra materialne i usługi świadczone turystom (transport, baza noclegowa i gastronomiczna), czyli infrastruktura turystyczna,

b) usługi turystyczne:

- § podstawowe – umożliwiające dojazd do miejsca czasowego pobytu, pobyt w nim i powrót do miejsca zamieszkania (świadczone są przez komplementarne dobra i urządzenia turystyczne),
- § komplementarne – świadczone w powiązaniu z walorami turystycznymi (pilotaż, przewodnictwo, imprezy rekreacyjne, wypożyczalnie sprzętu do turystyki aktywnej, imprezy kulturalne).

Produkt turystyczny stanowi najczęściej kompozycję składników zaspokajających różne komplementarne potrzeby turystów, których realizacja ma zaspokoić potrzebę główną – cel wyjazdu. Jak każdy produkt w ujęciu marketingowym, także i produkt turystyczny posiada swoją wewnętrzną strukturę, która przejawia się w trzech poziomach:

- § rdzenia produktu,
- § produktu rzeczywistego
- § produktu poszerzonego .

Istota rdzenia produktu tkwi w motywacjach do uprawiania turystyki, może być nią zatem: wypoczynek, rekreacja, leczenie, poznanie, motywacja. O zakresie produktu rzeczywistego stanowią główne czynniki decydujące o zamożności społeczeństwa, rozwój kulturalny oraz warunki rynkowe. Kategoria ta nie jest zatem stała, a do elementów ją tworzących można zaliczyć: przejazdy, noclegi, posiłki, wycieczki. Produkt poszerzony pozwala na wyróżnienie oferty na rynku poprzez dodatkowe elementy, które wpływają na możliwość zbliżenia się do turysty.

Atrakcyjność oferty (produktu turystycznego) pobudza rozwój ruchu turystycznego w gminie oraz wzmaga rozwój gospodarczy. Wysoka jakość produktu turystycznego decyduje o pełnym zaspokojeniu potrzeb potencjalnego turysty, o spełnieniu jego marzeń. Różnorodność oferty, jej unikatowość na rynku oraz ponadsezonowość sprawiają, że produkt turystyczny ma większe szanse na konsumpcję przez większą grupę potencjalnych nabywców.

Produkt turystyczny, ze względu na swoją specyfikę posiada wiele cech charakterystycznych, wśród których do najważniejszych cech zalicza się:⁸

- § konsumpcja produktu turystycznego jest zawsze aktem jednorazowym (nawet jeśli korzysta się z identycznego pakietu w tym samym miejscu i czasie),

⁸ „Markowe produkty turystyczne Pomorza Środkowego wraz z koncepcją usieciowienia”, Fundacja Nauka dla Środowiska, Koszalin, styczeń 2004, str. 10

- § różnorodność produktu turystycznego – każde świadczenie usługi jest niepowtarzalne zarówno dla jej producenta, jak i klienta, usługę świadczy człowiek, dlatego też jej jakość zależy od dyspozycji psychofizycznej świadczącego,
- § nabywanie produktu turystycznego opiera się często na wyobrażeniu, idei nie tyle o samym produkcie, ile o miejscu czasowego pobytu,
- § produkt turystyczny jest nietrwały.

Zintegrowany produkt turystyczny jest wynikiem procesu analizy walorów naturalnych i antropogenicznych, możliwości rynkowych oraz preferencji konsumentów. Produkt turystyczny to główna myśl dla wiązki dóbr i usług turystycznych spajająca je w jeden, zrozumiały i atrakcyjny dla turysty produkt. Atrakcyjny produkt turystyczny dodaje wartość do walorów turystycznych oraz usług świadczonych w regionie, przez ich zintegrowanie, wyeksponowanie wartości dla klienta i lepszą ich sprzedaż (m.in. przez możliwość zbudowania marki).

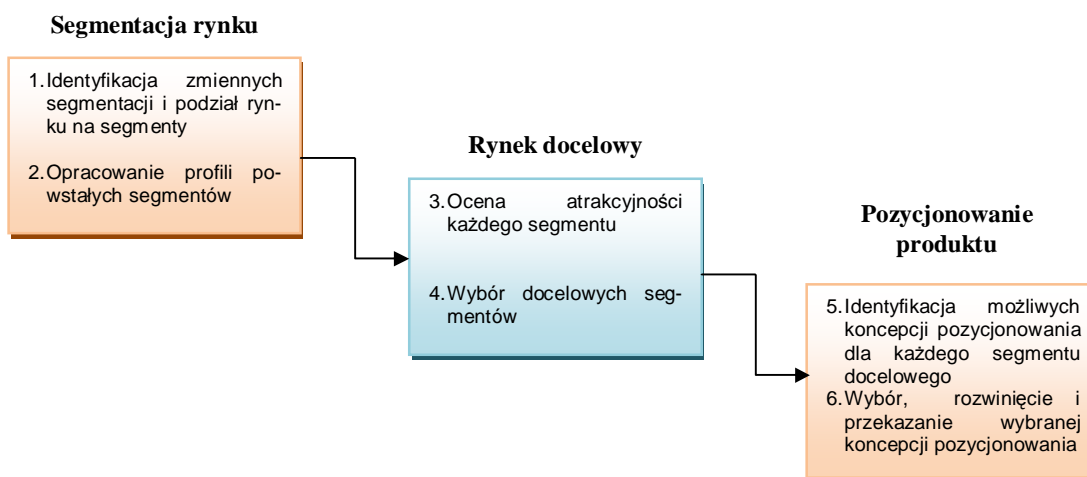
Budowanie produktu turystycznego przebiega w następujących etapach:

1. Identyfikacja zmiennych segmentacji i podział rynku na segmenty. Etap polegający na określeniu, które z punktu widzenia rynku i produktu zmienne (spośród zmiennych geograficznych, demograficznych, psychograficznych czy behawioralnych) najlepiej charakteryzują homogeniczne grupy klientów.
2. Opracowanie profili powstałych segmentów – określenie w segmentach dominujących, wyróżniających daną grupę postaw, zachowań, cech demograficznych. Każdy segment zostaje nazwany na podstawie dominującej cechy charakterystycznej.
3. Ocena atrakcyjności każdego segmentu – określenie wielkości (wartościowo i ilościowo) i potencjału (możliwości wzrostu) każdego z segmentów.
4. Wybór docelowych segmentów – wybranie segmentów, dla których będzie budowana oferta. Wybór ten powinien być oparty na kryteriach wielkości rynku, istniejącej i możliwej konkurencji oraz potencjału rozwojowego. Kryterium stanowi także atrakcyjność możliwej do zaprezentowania oferty dla danego segmentu.
5. Identyfikacja możliwych koncepcji pozycjonowania dla każdego segmentu docelowego. Etap ten polega na takim określeniu produktu, aby był on: atrakcyjny dla odbiorcy (zaspokajał jego potrzeby), a jednocześnie różny od produktów konkurencji. Różnica ta w przypadku produktu turystycznego powinna być:
 - § ważna: dostarcza znaczących korzyści dla większości turystów odwiedzających lub mogących odwiedzić region,
 - § wyróżniająca: nie jest używana przez inne ośrodki turystyczne,
 - § korzystniejsza: ułatwia zaspokojenie potrzeb turysty (wypoczynku, poznania itd.) w dogodniejszy sposób,

- § komunikatywna: jest zrozumiała i widoczna dla nabywców,
- § dostępna: turysta jest w stanie za nią zapłacić,
- § zyskowna: wprowadzenie jej może być źródłem zysków.

Wybór, rozwinięcie i przekazanie wybranej koncepcji pozycjonowania – to de facto materializacja pomysłu na produkt oraz opracowanie narzędzi komunikacji marketingowej, m.in. marki, planu komunikacji itd.

Rysunek 4. Etapy opracowania produktu

Źródło: na podstawie Ph. Kotler, *Marketing ...*, s. 243

5.2. Grupy docelowe (profile segmentów)

Jednym z przejawów dynamiki rynku turystycznego jest rozszczepienie i dywersyfikacja popytu turystycznego, wymagająca zróżnicowanych reakcji oferentów produktów turystycznych. Dlatego też każdy produkt turystyczny nie może być nastawiony na przeciętnego anonimowego turystę, tylko na określoną grupę turystów. Określenie takiej grupy klientów docelowych rodzi potrzebę segmentacji rynku, czyli jego podziału na względnie jednorodne grupy konsumentów, które ze względu na podobieństwo cech ujawniają podobny popyt. Konieczność segmentacji jest naturalnym rezultatem zwiększania się liczby konsumentów, wzrostu ich dochodów, rozwoju indywidualnych preferencji oraz możliwości dokonywania wyboru. Określenie docelowych segmentów rynku pozwala na odpowiednie skonstruowanie produktu, a także wybór najbardziej efektywnych środków przekazu informacji, czyli kanałów dystrybucji oraz promocji. Dotyczy to zarówno klientów, którzy w chwili obecnej są odbiorcami oferty, jak i tych, których warto pozyskać na etapie kształtowania i rozwoju produktu.

W turystyce podstawowymi zmiennymi, według których dokonuje się segmentacji rynku są:

- § zmienne geograficzne: region, wielkość miasta, typ obszaru ze względu na gęstość zaludnienia, klimat,
- § zmienne demograficzne: wiek, płeć, liczba członków rodziny, wykształcenie, zamożność,
- § zmienne psychograficzne: styl życia, osobowość, preferencje.

Identyfikacja segmentów rynku dla gminy Bobolice oparta została na:

- § wizji lokalnej przeprowadzonej przez pracownika Urzędu Miejskiego,
- § analizie istniejącej oferty turystycznej gminy,
- § analizie źródeł wtórnych: Raportu o stanie gminy Bobolice, Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Bobolice, Studium Uwarunkowań Zagospodarowania Przestrzennego, Ramowego Programu Rozwoju Turystyki na terenie Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, folderów, ulotek, przewodników,
- § treści stron internetowych,
- § danych dotyczących trendów rozwoju turystyki w Polsce, Europie i na świecie (Światowa Organizacja Turystyki, Światowa Rada Podróży i Turystyki, Instytut Turystyki)

W Ramowym Programie Rozwoju Turystyki Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty wyszczególniono podstawy do rozwoju następujących produktów turystycznych:

1. Agroturystyka

- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, Lasy Państwowe, stowarzyszenia agroturystyczne) – zapewnienie wysokiego poziomu infrastruktury ogólnej, dbałość o środowisko; promocja oferty;
- § zadania dla podmiotów prywatnych (właściciele gospodarstw agroturystycznych) – przygotowanie kompleksowych ofert agroturystycznych z usługami uzupełniającymi; promocja ofert;
- § grupa odbiorców – turyści krajowi i zagraniczni (głównie Niemcy) – pobyty średnio-okresowe.

2. Produkty dla turystyki tranzytowej

- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, powiatu i województwa, GDDKiA) – utrzymanie dróg oraz publiczna infrastruktura „okołodrogowa”;
- § zadania dla podmiotów prywatnych – oferta gastronomiczna i handlowa, stacje benzynowe i serwisowe;
- § grupa odbiorców – podróżujący po drogach krajowych nr 11 i 25 i drogach wojewódzkich przebiegających przez teren gminy.

3. Produkty dla turystyki aktywnej i specjalistycznej

a) produkty dla turystyki rowerowej,

- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, stowarzyszenia lokalne, Lasy Państwowe) – utworzenie i utrzymanie tras rowerowych, w tym specjalistycznych tras terenowych, dostosowanie dróg publicznych do ruchu rowerowego, utworzenie i utrzymanie infrastruktury towarzyszącej – np. parkingi, oznakowanie samych tras, miejsca wypoczynku; promocja oferty;
 - § zadania dla podmiotów prywatnych – serwis i wypożyczalnie rowerów, usługi towarzyszące np. mała gastronomia, parkingi;
 - § grupa odbiorców – turyści krajowi i zagraniczni, w tym korzystający z kwater agroturystycznych;
- b) obserwacje i fotografia przyrody,
- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, lokalne stowarzyszenie ekologiczne, Lasy Państwowe) – przygotowanie punktów obserwacyjnych, ochrona miejscowej fauny i flory; promocja oferty;
 - § zadania dla podmiotów prywatnych – „bezkrwawe łowy” w ofercie agroturystycznej i hotelowej; promocja oferty;
 - § grupa odbiorców – turyści krajowi i zagraniczni, w tym korzystający z kwater agroturystycznych;
- c) produkty dla turystyki kajakowej,
- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, Lasy Państwowe, lokalne stowarzyszenia i kluby sportowe) – utworzenie i utrzymanie szlaków kajakowych i podstawowej infrastruktury towarzyszącej; promocja oferty;
 - § zadania dla podmiotów prywatnych i wyspecjalizowanych organizacji – wypożyczalnie kajaków i sprzętu wodnego, usługi towarzyszące; promocja oferty;
 - § grupa odbiorców – turyści krajowi, w tym korzystający z kwater agroturystycznych;
- d) produkty dla turystyki łowieckiej,
- § zadania dla instytucji publicznych (koła łowieckie, ZMiGDP, Lasy Państwowe, przygotowanie i utrzymanie punktów obserwacyjnych, ochrona i dokarmianie zwierzyny, walka z kłusownictwem; promocja oferty;
 - § zadania dla podmiotów prywatnych – specjalistyczna oferta dla myśliwych, usługi uzupełniające; promocja oferty;
 - § grupa odbiorców – myśliwi – turyści krajowi i zagraniczni.
- e) produkty dla turystyki konnej,
- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, Lasy Państwowe, stowarzyszenia i kluby jeździeckie) – utworzenie i utrzymanie szlaków do terenowej jazdy konnej, prowadzenie stajni (kluby jeździeckie); promocja oferty;

- § zadania dla podmiotów prywatnych i wyspecjalizowanych organizacji – utworzenie stajni i klubów jeździeckich, szkółki jazdy konnej wraz z niezbędną infrastrukturą (ujeżdźalnie, pensjonaty dla ludzi i koni, jazda konna w ofercie agroturystycznej); promocja oferty;
 - § grupa odbiorców – turyści krajowi i zagraniczni – amatorzy jazdy konnej oraz turyści korzystający z oferty jeździeckiej jako oferty uzupełniającej;
- f) produkty dla turystyki pieszej,
- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, stowarzyszenia lokalne, Lasy Państwowe) – utworzenie i utrzymanie pieszych szlaków turystycznych, w tym przyrodniczych i historycznych ścieżek tematycznych, utworzenie i utrzymanie infrastruktury towarzyszącej – np. parkingi, oznakowanie samych szlaków, miejsca wypoczynku; promocja oferty;
 - § zadania dla podmiotów prywatnych – usługi towarzyszące np. mała gastronomia, parkingi;
 - § grupa odbiorców – turyści krajowi i zagraniczni, w tym korzystający z kwater agroturystycznych.
- g) produkty dla uprawiania wędkarstwa,
- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, Lasy Państwowe, koła PZW) – utworzenie i utrzymanie stanowisk wędkarskich, zarybianie jezior, walka z kłusownictwem; promocja oferty;
 - § zadania dla podmiotów prywatnych – wypożyczalnie sprzętu wodnego, sklepy wędkarskie, wędkarstwo w ofercie agroturystycznej – tworzenie prywatnych łowisk; promocja oferty;
 - § grupa odbiorców – turyści krajowi i zagraniczni, w tym korzystający z kwater agroturystycznych;
- h) żeglarsstwo i windsurfing – ze względu na brak dużych akwenów, na terenie gminy występują jedynie warunki do uprawiania windsurfingu na poziomie amatorskim,
- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, lokalne stowarzyszenia sportowe i turystyczne) – utworzenie i utrzymanie podstawowej infrastruktury towarzyszącej, np. dojazdów i parkingów w pobliżu jezior, prowadzenie szkółek windsurfingowych; promocja oferty;
 - § zadania dla podmiotów prywatnych i wyspecjalizowanych organizacji – wypożyczalnie sprzętu, usługi towarzyszące; promocja oferty;
 - § grupa odbiorców – turyści krajowi, w tym korzystający z kwater agroturystycznych.

4. Produkty dla uprawiania turystyki krajoznawczej – zarówno z wykorzystaniem walorów naturalnych, jak i antropogenicznych

- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, lokalne stowarzyszenie społeczno-ekologiczne, Lasy Państwowe,) – przygotowanie i utrzymanie szlaków turystycznych oraz ścieżek tematycznych – z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i antropogenicznych, organizacja izb muzealnych, mini skansenów; promocja oferty;
- § zadania dla podmiotów prywatnych – przygotowanie szerokiego zakresu usług podstawowych (noclegi, gastronomia) i towarzyszących (np. wypożyczalnie sprzętu turystycznego); promocja oferty;
- § grupa odbiorców – turyści krajowi i zagraniczni – pasjonaci, przyjazdy średniookresowe i krótkotrwałe.

5. Produkty dla turystyki wypoczynkowej

- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, Lasy Państwowe) – utworzenie i utrzymanie szlaków spacerowych na terenach o bogatych walorach przyrodniczych, utworzenie i utrzymanie infrastruktury towarzyszącej, w tym: oznakowanie i wyposażenie samych szlaków, budowa parkingów, placów zabaw dla dzieci itp.; zorganizowanie oferty kulturalnej w sezonie turystycznym, promocja oferty;
- § zadania dla podmiotów prywatnych – przygotowanie oferty noclegowej i gastronomicznej dla potrzeb turystyki wypoczynkowej, zapewnienie usług towarzyszących, umożliwiających przygotowanie programu krajoznawczego i rozrywkowego;
- § grupa odbiorców – turyści krajowi, również z odległych regionów.

6. Turystyka etniczna

- § zadania dla instytucji publicznych (władze gminy, ZMiGDP, lokalne stowarzyszenia) – utrzymywanie dobrych kontaktów z zaprzyjaźnionymi gminami w Niemczech; promocja gminy, przygotowanie miejscowej ludności;
- § zadania dla podmiotów prywatnych – przygotowanie atrakcyjnej oferty komercyjnej;
- § grupa odbiorców – turyści z Niemiec.

W opracowaniu „Markowe Produktu Turystyczne Pomorza Środkowego wraz z koncepcją usieciowienia” wykonanym przez Fundację Nauka dla Środowiska na zlecenie Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Pomorza Środkowego zostały przedstawione produkty turystyczne mające charakter regionalny. Wg tego dokumentu – na podstawie badań ankietowych – gmina Bobolice powinna rozwijać następujące rodzaje turystyki:

- § agroturystyka
- § turystyka konna
- § turystyka rowerowa

§ turystyka piesza

Dla gminy Bobolice najważniejsze są następujące markowe produkty: „Zielona Kraina”, „Zdrowo i Aktywnie”, „Przejazdem przez Gościnny Region”.

Segmentami rynku są duże grupy w obrębie rynku, charakteryzujące się wspólnymi cechami, mające podobne potrzeby i preferencje. Na podstawie wcześniej wymienionych prac i opracowań zidentyfikowano następujące obecnie występujące segmenty rynku⁹, które poniżej zostaną szczegółowo omówione.

Dla gminy Bobolice najważniejsze będą następujące segmenty rynku:

1. Turystyka aktywna i specjalistyczna - oparta o walory naturalne oraz możliwości ich wykorzystania za pośrednictwem infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Dotyczy osób aktywnych, żyjących w dużych aglomeracjach miejskich, prowadzących wyczerpujący psychicznie i fizycznie tryb życia (zwłaszcza pracownicy umysłowi). Na ofertę składają się m.in. szlaki piesze i rowerowe oraz stadniny koni. Segment ten obejmuje osoby lubiące aktywnie wypoczywać, są to szczególnie amatorzy turystyki rowerowej, którzy poszukują możliwości połączenia kilku rodzajów aktywności. Uprawianie turystyki rowerowej nie jest jedynym ich motywem podróżowania, choć znajduje się wysoko w rankingu. Osoby te chętnie uczestniczą w zawodach sportowych, imprezach, korzystają ponadto z oferty gastronomicznej oraz noclegowej pod warunkiem jej przystosowania do ich potrzeb.
2. Turystyka przyrodniczo – krajoznawcza – segment ten obejmuje osoby indywidualne podróżujące po Polsce. Grupa ta jest zainteresowana walorami poznawczymi Regionu, przyrodniczymi, krajoznawczymi, kulturowymi. Aby zachęcić ich do przyjazdu niezbędna jest odpowiednia infrastruktura o średnim standardzie (pensjonaty, kwatery prywatne, gospodarstwa agroturystyczne, obiekty gastronomiczne nacechowane regionalizmem). Oferta powinna się opierać o szlaki turystyczne i ścieżki edukacyjno – przyrodnicze.
3. Turystyka wiejska - segment wyodrębniony w nawiązaniu do walorów przyrodniczych, produkcji „zdrowej żywności” oraz funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych lub dysponentów kwater prywatnych na wsi. Ten sposób wypoczynku wybierają z reguły młodzież i studenci, młode małżeństwa z małymi dziećmi oraz osoby powyżej 50 roku życia. Turystyka wiejska obejmuje wszelkie rodzaje turystyki odbywające się na wsi. Jej idea polega na przeciwstawieniu z życia na wsi zanieczyszczonego, obciąż-

⁹ W podanej poniżej segmentacji rynku zastosowano różne kryteriów podziału turystyki: kryterium motywacji, podmiot turystyki (cecha). Na podstawie W.W. Gaworecki, Turystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2000, str.20-23

zonemu środowisku miejskiemu. Im kontrast jest większy tym siła przyciągania turystów jest większa. W ramach turystyki na obszarach wiejskich oferuje się różnego rodzaju formy aktywności począwszy od wędrówek górskich, jeździectwa, a skończywszy na paralotniarstwie. Ten rodzaj turystyki nie wprowadza ograniczeń co do bazy noclegowej, mogą tu występować hotele, pensjonaty, campingi itd.

4. Turystyka tranzytowa – obejmuje turystów tranzytowych. Głównym ich celem jest potrzeba noclegu po całym dniu podróży. Ważny element stanowi dla nich dobra kuchnia, zlokalizowana blisko bazy noclegowej oraz jej jasno sprecyzowany standard.
5. Turystyka wypoczynkowa - wśród licznych motywów wyjazdów turystycznych względnie wypoczynkowe odgrywają zdecydowanie najważniejszą rolę. Dotyczy to głównie turystyki uprawianej przez całe rodziny, pragnące spędzać urlopy i weekendy w terenach o dużej atrakcyjności turystycznej, przede wszystkim związanej z wysokimi walorami środowiska przyrodniczego.
6. Turystyka sentymentalna (etniczna) obejmuje popieranie turystyki sentymentalnej uprawianej przez turystów (głównie niemieckich) związanych w przeszłości z obecnymi ziemiami polskimi. Dla tej grupy turystów ogromnej ważności nabierają miejsca znane osobiście lub z przekazów rodzinnych np. kościoły, cmentarze, stara zabudowa.

5.3. Koncepcja produktu turystycznego w gminie Bobolice

Przystępując do kreowania produktów turystycznych gminy Bobolice kierowano się celem, jakim przyświeca cały projekt: aktywizacja turystyczna - szansą na tworzenie miejsc pracy. Produkty zostały pomyślane w taki sposób, aby swoją oryginalnością przyciągnęły jak największą liczbę turystów, przedłużyły ich pobyt, wydłużyły sezon turystyczny i tym samym pozwoliły na stworzenie nowych miejsc pracy i wygenerowały jak największy dochód.

Największym problemem przy projektowaniu produktu turystycznego jest odpowiednie sprofilowanie docelowych grup odbiorców. Niezbędnymi elementami do wykreowania produktu turystycznego są: określenie infrastruktury turystycznej oraz paraturystycznej, zanalizowanie walorów obszaru i jego dostępności, a także wyszczególnienie potencjalnych grup odbiorców, do których kierowana jest oferta.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy należy stwierdzić, że istotnym atutem obszaru gminy Bobolice są możliwości ukierunkowania na turystykę aktywną i kwalifikowaną

(jeździectwo, rowery, wędkarstwo, wyprawy piesze), typową rekreację. Należy zaznaczyć, że miasto i gmina Bobolice nie posiada swojej marki – wyróżnika.

Koncepcja produktu turystycznego dla gminy Bobolice była tworzona w oparciu o walory przyrodniczo – kulturowe. Składają się na nią nie tylko ogólna myśl, ale i również zbiór „luźnych” pomysłów, na podstawie których można stworzyć całą „otoczkę” produktu turystycznego. Zawarte są tu kierunki działań, a ich realizacja będzie zależała od samorządu, organizacji pozarządowych, przedstawicieli branży turystycznej i wszystkich zainteresowanych.

„W przyjaźni z przyrodą”

Bogactwo naturalnych walorów krajobrazowych i przyrodniczych gminy Bobolice. Cisza i spokój stwarzają dogodne warunki do organizacji wypoczynku zgodnie z naturą. Ciekawe położenie i walory wypoczynkowe oraz lasy bogate w runo leśne stwarzają również możliwość oparcia produktu turystycznego o skarby natury. Doskonałą bazą są gospodarstwa agroturystyczne.

Ideą tego projektu jest stworzenie miejsc ucieczki od hałasu i cywilizacji, gdzie turysta będzie się mógł wyciszyć. Dla turystów szukających kontaktu z naturą można zorganizować wyprawy po runo leśne (jagody, grzyby). Amatorzy czynnego wypoczynku znajdą dla siebie bogatą ofertę tras rowerowych przebiegających przez najpiękniejsze zakątki gminy.

Proponowane imprezy i atrakcje:

- § place zabaw dla dzieci – wyodrębnione na terenie wioski, składające się z elementów drewnianych zapewniających bezpieczeństwo i wesołą zabawę;
- § Małe ZOO – jest to propozycja dla gospodarstw agroturystycznych, ZOO z kilkoma małymi zwierzętami domowymi będzie dodatkową atrakcją dla rodzin z małymi dziećmi
- § Wyprawy po runo – biegi na orientację, szukanie skarbu itp.;
- § szlak jezior lobeliowych;
- § szlaki piesze, rowerowe i konne;
- § Koncerty muzyczne w plenerze;
- § Plenery artystyczne – spotkania artystów, malarzy, fotografów połączone z wystawami prac;
- § Wieczory poetyckie.

„Dolina wypoczynku”

Rozwój jednego z produktów turystycznych gminy Bobolice powinien opierać się o walory naturalne - głównie lasy i jeziora. Niespotykane walory krajobrazowo – przyrodnicze mogą stać się do wykreowania krainy wypoczynku aktywno – rekreacyjnego. Aktywny wypoczynek na łonie natury stał się oderwaniem od życia wśród betonu, zmechanizowanych pojazdów, a także metodą na spędzanie wolnego czasu, zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i dorosłych.

Proponowane działania i imprezy:

- § Dalsze wyznaczenie i oznakowanie tras rowerowych, pieszych i konnych na ciekawych terenach gminy wraz z infrastrukturą (ławostoły, miejsca pod ognisko, stojaki na rowery, kosze na śmieci i ewentualnie jeśli taka trasa przebiega przez wieś to boisko sportowe, na którym w przewie można grać w piłkę itp.)
- § Zagospodarowanie terenów wokół jezior (mała architektura, miejsca pod ogniska)
- § Bieg przełajowy – trasa biegu będzie prowadzić przez miejscowości na terenie gminy
- § Marsz na orientację łączący w sobie turystykę aktywną z rywalizacją sportową. Uczestnicy będą wyposażeni tylko w mapy o ograniczonej dokładności, a dodatkowe wskazówki będą stanowić znaki i ślady specjalnie pozostawione przez organizatorów na trasie marszu. Uczestnicy będą musieli się również wykazać innymi umiejętnościami, na trasie będą ich czekały różne zadania.
- § Weekendowy zjazd rowerzystów – impreza organizowana w miesiącach letnich, obejmująca różne konkursy, gry, koncerty.
- § Rajdy na wyznaczonych trasach turystycznych – uczestnicy mogliby sprawdzić się w kilku konkurencjach / kategoriach: pieszej rowerowej i kajakowej. Najlepsi zdobędą odznaki turystyczne oraz ciekawe nagrody

„Ekologiczne Bobolice”

Mając na względzie bogate walory przyrodnicze i bogatą działalność Towarzystwa Ekologiczno – Kulturalnego w Bobolicach rozpatrywane może być uruchomienie ośrodka edukacyjno – ekologicznego, które będzie miejscem gdzie będą podejmowane i koordynowane działania związane z ekologią.

Proponowane działania i imprezy:

- § Akcja „Sprzątanie świata”
- § Dzień Ziemi
- § Międzynarodowy Dzień Turystyki

- § Dzień bez papierosa – wszyscy mieszkańcy gminy tego dnia nie palą; szeroko zakrojona akcja propagowania zdrowego trybu życia i uświadamianie szkodliwości tytoniu
- § Europejski dzień bez samochodu
- § Stworzenie szlaków ekologiczno – edukacyjnych
- § Wyposażenie w kosze do selektywnej zbiórki odpadów terenu całej gminy
- § Edukacja ekologiczna w szkołach
- § Wspieranie dążeń do stworzenia rezerwatu przyrody w Dolinie Chocieli – ochrona stanowisk pełnika europejskiego
- § seminaria i konferencje o tematyce ekologicznej.

W trakcie prac zespołu ds. opracowania Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice na lata 2007 – 2015 uczestnicy stworzyli zbiór pomysłów – idei, które mogą stać się produktami turystycznymi, jeśli zostaną odpowiednio wykorzystane i wypromowane. Są to:

- utworzenie Szlaku miejsc pamięci, Szlaku rodów rycerskich
- organizowanie spływów Radwią
- biegi przełajowe
- wyścig crossowy
- weekendowe rajdy rowerowe i piesze
- oznakowanie miejsc historycznych i cennych przyrodniczo
- skansen archeologiczny
- Festiwal Piosenki Biesiadnej o statuetkę pełnika
- Święto pełnika
- wykorzystanie symbolicznych miejsc geograficznych: 54 równoleżnik – Drzewiany, Przydargiń, Gozd (stworzenie szlaku rowerowego, połączenie tematyczne tych wiosek);
- plenery malarskie
- miejsca noclegowe w hali widowiskowo – sportowej
- centrum ekologiczno – naukowe
- organizacja imprez ekologicznych
- Noc Świętojańska – nawiązanie do dawnych zwyczajów
- Gonitwy Konne

6. WDRAŻANIE I MONITOROWANIE PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE

Opracowanie „Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice na lata 2007 – 2015” to działanie władz miasta i gminy zmierzające do podniesienia atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej Bobolic. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby niniejszy program mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie jego przebiegu. Dlatego niezbędnym jest stworzenie jednolitego systemu wdrażania i monitoringu, który będzie angażował wszystkie podmioty i instytucje zaangażowane w rynek turystyczny, przy wiodącej roli Urzędu Miejskiego. Wdrażanie *Programu* jest procesem długotrwałym i nie należy oczekiwać, że samo jego posiadanie rozwiąże wszystkie problemy gminy oraz jej mieszkańców.

Dla realizacji *Programu* niezwykle istotne jest partnerstwo gminne. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym lub w wielu przypadkach determinującym procesy wdrożeniowe. Zasadnicza odpowiedzialność w tej kwestii spoczywa jednak na Burmistrzu – do którego należy realizacja polityki rozwojowej, w tym dbanie o rozwój gospodarki turystycznej.

Monitoring jest aktywnym elementem realizacji Programu Rozwoju Turystyki w gminie Bobolice. Dotyczy stałej obserwacji realizacji priorytetów rozwoju i celów strategicznych oraz realizacji programu.

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu i jego zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Monitoring wdrażania programu służy:

- § kontroli postępu realizacji programów operacyjnych i osiągniętych wyników oraz porównaniu ich zgodności z treścią wizji rozwoju i celami;
- § obserwacji i ocenie stanu zaawansowania konkretnych przedsięwzięć rozwojowych (projektów), umożliwiającej bieżącą identyfikację trudności w ich realizacji, ocenę
- § zaangażowania jednostek odpowiedzialnych za ich wdrażanie, weryfikację zgodności z założonymi celami oraz efektywność wykorzystania przeznaczonych na ich realizację środków.

Monitoring realizacji programu powinien umożliwiać:

- § korygowanie działań, jeśli nie przynoszą one zamierzonych efektów;
- § reagowanie na zmiany sytuacji regionu;
- § przedstawienie przez władze samorządowe rozliczenia środków publicznych przeznaczanych na wsparcie rozwoju regionalnego.

Ustalono, że monitorowanie, aby stać się skutecznym narzędziem w procesie wdrażania programu, powinno charakteryzować się następującymi zasadami:

Wiarygodność. Informacja musi być bardzo wiarygodna i musi opierać się na niepodważalnych danych. Niedokładne dane na temat wykonania mogą spowodować podjęcie niewłaściwych działań korygujących.

Aktualność. Informacje muszą być zbierane, przekazywane i oceniane w sposób ciągły, który umożliwi podjęcie na czas działań korygujących oraz stosownych korekt w momencie aktualizacji strategii.

Obiektywność. Monitorowanie prowadzone w oparciu o analizę wskaźników porównawczych (gromadzonych, np. w ramach systemu SAS oraz oprogramowaniu MAS) daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny nie zakłóconej subiektywnością, wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów.

Skupienie się na strategicznych punktach. Monitorowanie koncentrować się będzie na dziedzinach, w których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia największych odchyień, mogących wywoływać zahamowania w realizacji projektu lub jego zatrzymanie.

Realizm. Monitorowanie musi być zgodne z realiami projektu. Wdrażający strategię powinien dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych produktów.

Koordinacja informacji. Monitorowanie musi być skoordynowane z tokiem pracy tak, aby nie wpływało na jej zahamowanie, ani też nie przeszkadzało w realizacji podejmowanych działań. Monitorowanie każdego z etapów projektu powinno wpływać na powodzenie całego projektu. Oceny, których dokonuje się w trakcie jego realizacji powinny być znane członkom zespołu sterującego, a w przypadku ujawnienia uchybień, należy podjąć działania, których celem będzie naprawienie błędów oraz zapobieżenie powstaniu podobnych sytuacji w przyszłości. Informacje płynące z prowadzonego monitoringu powinny docierać do wszystkich członków zespołu tak, aby umożliwić im właściwe podejmowanie decyzji, dotyczących realizacji projektu.

Elastyczność monitorowania. Mechanizm i sam proces monitorowania musi być na tyle elastyczny, aby mógł szybko reagować na zachodzące zmiany. Również w

przypadku dokonywania zmian i korekt projektu należy dbać o to, aby modyfikować system oceny w sposób dostosowany do zmieniających się oczekiwań w późniejszych etapach projektu.

Normatywność i operacyjność monitorowania. Skuteczny system monitorowania w przypadku wykrycia uchybień i odchyień od przyjętych norm powinien wskazywać, jakie należy podjąć działania korygujące. W sposobie raportowania powinno być zastrzeżone, jakie działania należy podjąć w przypadku, kiedy zakładane w projekcie rezultaty nie zostają osiągnięte bądź ich jakość budzić będzie wątpliwość. W każdym projekcie należy wskazać jakie działanie może podjąć odbiorca projektu, aby wyrównać dysproporcje i doprowadzić do realizacji założonego celu.

W procesie monitorowania strategii przewidziano następujące fazy:

Kontrolę wstępną. Rozpoczęcie wchodzących w skład programu projektów poprzedzone będzie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych – wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań. Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji programów i projektów.

Monitoring sterujący. Zadaniem tego rodzaju monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyień, jakie mają miejsce w trakcie realizacji projektu.

Zakończenie projektu - kontrola końcowa - ocena efektów. Ocena końcowa będzie dokonana w celu określenia, na ile zakładane w strategii cele zostały osiągnięte oraz ustalenia przyczyny wszelkich odchyień w realizacji strategii. Ocena posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z założonymi normami. W trakcie oceny zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wyciągnięte wnioski zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości. Są one również kluczowe dla prawidłowego planowania kolejnych edycji strategii rozwoju gminy.

Narzędzia służące zbieraniu informacji zaproponowane w czasie opracowania strategii rozwoju

Do oceny realizacji projektu zostały zaprojektowane w pełni modyfikowalne narzędzia komputerowe służące do gromadzenia informacji na temat osiągniętych efektów realizowanych programów i projektów. Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych instrumentów zapewniających efektywne wdrażanie strategii. Również jej systematyczne zbie-

ranie w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace zespołu monitorującego.

Miary wykonania projektów – W celu rzetelnego monitorowania wdrażania programu potrzebne są dane ilościowe o charakterze statystycznym, które po przetworzeniu powinny zostać ujęte w serie wskaźników. Dzięki tym wskaźnikom zostanie określony poziom wyjściowy oraz stopień osiągnięcia zakładanych celów.

Dla każdego z projektów zaproponowano odpowiednie miary wykonania. Pozwolą one w przyszłości ocenić stopień zaawansowania projektu i sukces w jego realizacji. Pomiar osiąganych wyników pozwala odróżnić powodzenie od porażki. Wyniki zapisane w postaci wskaźników czy bezwzględnych informacji statystycznych mają także ważne znaczenie w procesie uzyskiwania poparcia społecznego dla prowadzonych zmian czy świadczenia usług. Dają one czytelny i jednoznaczny obraz sytuacji. Należy jednak pamiętać, że muszą być one interpretowane łącznie. Pojedynczy wskaźnik czy liczba może dawać mylne, zbyt optymistyczne lub zbyt pesymistyczne wrażenie o stopniu zaawansowania wdrażania strategii. Analiza wartości poszczególnych wskaźników pozwala ocenić na ile podejmowane działania zgodne są z zakładanymi celami. Zaproponowane miary umożliwiają bezstronną ocenę osiąganych efektów.

Porównywanie wskaźników – Jednym z podstawowych narzędzi służących do oceny efektów realizowanej strategii jest również porównanie osiąganych wyników pomiędzy gminami. Porównywanie efektów odzwierciedlanych w różnego rodzaju wskaźnikach może prowadzić do zidentyfikowania najlepszych wzorów, których wspólnym mianownikiem jest wydajność.

Zaproponowane tu projekty zostały określone w czasie i zakresie merytorycznym zgodnie z dostępnymi aktualnie danymi.

Następnym ważnym elementem jest zakres rzeczowy projektów. Na etapie planowania strategii nie da się przewidzieć zarówno okoliczności sprzyjających realizacji danego zamierzenia jak i przeszkód (zarówno finansowych, organizacyjnych jak i formalnych), które utrudnią lub uniemożliwią prawidłowe jego wdrożenie. Dlatego właśnie wszystkie projekty należy traktować jako otwarte pomysły, które powinny być modyfikowane i zmieniane w oparciu o zmieniające się okoliczności i nowe pomysły, zrodzone przy kolejnej aktualizacji tego dokumentu.

7. BIBLIOGRAFIA

- Władysław W. Gaworecki „Turystyka”, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2000*
- pr. zb. pod red. A. Gordona „Turystyka w gminie i powiecie”, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2003*
- Raport o stanie gminy Bobolice. Czerwiec 2003*
- Strategia Miasta i Gminy Bobolice na lata 2003 – 2013. Czerwiec 2003*
- Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Koszalińskiego. Koszalin 2004*
- Strategia Rozwoju Turystyki w latach 2003 – 2006*
- Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004 – 2006*
- Studium Uwarunkowań Zagospodarowania Przestrzennego gminy Bobolice*
- Ramowy Program Rozwoju Turystyki na terenie Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, Warszawa – Szczecin – Karlino, maj 2004*
- Program „Srebrne strzechy”, mgr Damian Piłaszewicz, Bobolice 2007*
- „Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza gminy Bobolice. Operat botaniczny”, Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie, 2003*
- Program Ochrony Środowiska w gminie Bobolice, 2004*
- Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku*
- „Markowe produkty turystyczne Pomorza Środkowego wraz z koncepcją usieciowienia”, Fundacja „Nauka dla środowiska”, Koszalin 2004*
- Ramowy Program Rozwoju Turystyki Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, maj 2004*
- Plan Rozwoju Lokalnego gminy Bobolice, Bobolice 2005*

ZAŁĄCZNIK NR 1. Uwarunkowanie finansowe, harmonogram realizacji programu oraz podmioty wykonawcze (karty projektów).

Priorytet I		WYSOKA JAKOŚĆ INFORMACJI TURYSTYCZNEJ	
Nazwa programu	Rozwój informacji turystycznej	Numer programu	I.1.
Cel realizacji projektu	Celem jest rozwój informacji turystycznej bogatej pod względem merytorycznym i spójnej		
Czas realizacji	2007-2015	Jednostka koordynująca	Urząd Miejski
Zadania	Czas realizacji	Źródła finansowania	Wykonawca
I.1.1. Stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach naturalnych	2009 i bieżąca aktualizacja	-	Urząd Miejski, NGO, Nadleśnictwo Bobolice, instytucje
I.1.2. Stworzenie banku multimedialnej informacji o zasobach kulturowych	2008 i bieżąca aktualizacja	-	Urząd Miejski, NGO, Nadleśnictwo Bobolice, instytucje
I.1.3. Punkt IT („multimedialne okienko” przy Centrum Informacji Turystycznej)	2011	środki UE, budżet gminy	Firma z przetargu
I.1.4. Wydanie kompleksowych i tematycznych folderów i map promujących atrakcje gminy Bobolice	2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015	Budżet gminy, środki UE	Firma wyłoniona w drodze zapytania o cenę
Miary wykonania projektu			
1) bank informacji multimedialnej i zasobach naturalnych 2) bank informacji multimedialnej o zasobach kulturowych 3) ilość ogólnych folderów 4) ilość folderów tematycznych 5) ilość map turystycznych			

Priorytet II		WSPÓŁPRACA PODMIOTÓW ZAANGAŻOWANYCH W ROZWÓJ TURYSTYKI		
Nazwa programu	Rozwój współpracy podmiotów zaangażowanych w turystykę	Numer programu	II.1.	
Cel realizacji projektu	Celem jest rozwój współpracy między wszystkimi podmiotami działającymi w sferze turystyki.			
Czas realizacji	2007-2015	Jednostka koordynująca	Urząd Miejski	
Zadania	Czas realizacji	Źródła finansowania	Wykonawca	
II.1.1. Utworzenie Rady Turystyki w gminie składającej się z przedstawicieli samorządu, organizacji pozarządowych, nadleśnictw i instytucji w zakresie uzyskania spójności rozwoju turystyki	2008	-	Urząd Miejski	
II.1.2. Nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami w zakresie turystyki	2009 i na bieżąco w miarę potrzeb	-	Urząd Miejski	
Miary wykonania projektu				
1) Rada Turystyki w gminie 2) ilość porozumień z sąsiednimi gminami 3) ilość wspólnie zrealizowanych projektów 4) ilość wspólnie podjętych działań				

Priorytet III		NOWOCZESNA INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA I OKOŁO TURYSTYCZNA		
Nazwa programu	Rozwój infrastruktury turystycznej i okolicy turystycznej	Numer programu	III.1.	
Cel realizacji projektu	Budowa i modernizacja systemu komunikacyjnego, remont dróg rozwój oferty turystycznej to elementy niezbędne w rozwoju turystycznym gminy Bobolice. Realizacja proponowanych zadań wpłynie znacząco na rozwój infrastruktury turystycznej.			
Czas realizacji	2007-2015	Jednostka koordynująca	Urząd Miejski	
Zadania	Czas realizacji	Źródła finansowania	Wykonawca	
III.1.1. Wyznaczanie i budowanie tras turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych i in.)	2008 - 2015	budżet gminy, środki UE, Urząd Marszałkowski	Urząd Miejski	
III.1.2. Budowa ogólnodostępnego ośrodka edukacyjno – ekologicznego pełniącego funkcję kongresowo – hotelarską	2015	środki UE	Firma z przetargu	
III.1.3. Utworzenie miejsca – placu sportowo – rekreacyjnego w Bobolicach	2010	budżet gminy, środki UE	Firma z przetargu	
III.1.4. Rewitalizacja parku miejskiego przy ul. Mickiewicza na cele edukacyjno – rekreacyjne	2010	budżet gminy, środki UE	Firma z przetargu	
III.1.5. Rewitalizacja rynku miejskiego	2009	budżet gminy, środki UE	Firma z przetargu	
III.1.6. Zagospodarowanie kąpieliska miejskiego – Rajska Plaża	2012	budżet gminy, środki UE	Firma z przetargu	
III.1.7. Estetyzacja miasta i gminy Bobolice	2008 i dalej co roku	budżet gminy	Urząd Miejski	
III.1.8. Oznakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie	2009 - 2012	budżet gminy, środki UE	Urząd Miejski	
III.1.9. Remont dróg dojazdowych do atrakcji turystycznych	2010 -2015	budżet gminy, środki UE	Firma z przetargu	
Miary wykonania projektu				
1) ilość km tras turystycznych 2) ośrodek edukacyjno – ekologiczny 3) plac sportowo – rekreacyjny w Bobolicach 4) odnowiony park miejski przy ul. Mickiewicza 5) odnowiony rynek miasta 6) ilość tablic informacyjno – edukacyjnych i tablic kierunkowych 7) ilość miejsc postojowych na szlakach 8) ilość wyremontowanych dróg dojazdowych do atrakcji turystycznych 9) liczba zakupionych nasadzeń				

Priorytet IV		WZMOCNIENIE POZYCJI GMINY BOBOLICE NA RYNKU TURYSTYCZNYM	
Nazwa programu	Podniesienie konkurencyjności istniejących produktów turystycznych	Numer programu	IV.1.
Cel realizacji projektu	Rozwój konkurencyjnych produktów turystycznych jest zasadniczym elementem tego Programu		
Czas realizacji	2007-2015	Jednostka koordynująca	Urząd Miejski
Zadania	Czas realizacji	Źródła finansowania	Wykonawca
IV.1.1. Organizacja rekreacyjno – kulturalnych imprez masowych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym	2010	budżet gminy, środki UE	Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury, Urząd Miejski
IV.1.2. Wzbogacenie oferty Bobolic w zakresie turystyki kwalifikowanej	2010 - 2015	budżet gminy, środki UE	Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury, Urząd Miejski, NGO
Miary wykonania projektu			
1) ilość imprez masowych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym 2) ilość ofert w zakresie turystyki kwalifikowanej			

Priorytet IV		WZMOCNIENIE POZYCJI GMINY BOBOLICE NA RYNKU TURYSTYCZNYM	
Nazwa programu	Wykreowanie nowych produktów turystycznych	Numer programu	IV.2.
Cel realizacji projektu	Podniesienie konkurencyjności gminy Bobolice nastąpi poprzez wzmocnienie istniejącej oferty miasta oraz uzupełnienie jej o nowe formy aktywności turystycznej.		
Czas realizacji	2007-2015	Jednostka koordynująca	Urząd Miejski
Zadania	Czas realizacji	Źródła finansowania	Wykonawca
IV.2.1. Przygotowanie oferty turystycznej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe gminy Bobolice	2010 - 2015	Środki UE, budżet gminy	Urząd Miejski, NGO
IV.2.2. Budowa oferty rekreacyjno – kulturowej skierowanej do dzieci i młodzieży oraz rodzin z dziećmi	2010 – 2015	Środki UE, budżet gminy	Urząd Miejski, NGO, Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury
IV.2.3. Stworzenie trasy rowerowej „Szlakiem jezior lobeliowych”	2008	Środki UE, budżet gminy	Urząd Miejski, NGO
IV.2.4. Budowa parku kulturowego (skansenu)	2009 - 2013	Środki UE, budżet gminy	Urząd Miejski
Miary wykonania projektu			
1) ilość ofert opartych na walorach przyrodniczych i kulturowych gminy Bobolice 2) ilość ofert rekreacyjno – kulturowych skierowanych do dzieci i młodzieży oraz rodzin z dziećmi 3) ilość km szlaku jezior lobeliowych 4) ilość miejsc postojowych 5) ilość tablic edukacyjnych i kierunkowych 6) park kulturowy			

Priorytet IV		WZMOCNIENIE POZYCJI GMINY BOBOLICE NA RYNKU TURYSTYCZNYM	
Nazwa programu	Promocja produktów oraz walorów turystycznych	Numer programu	IV.3.
Cel realizacji projektu	Podejmowanie działań promocyjnych na rynku krajowym i międzynarodowym jest niezbędne. Szczególny nacisk musi zostać położony na nowoczesne instrumenty i narzędzia marketingowe – w tym formy interaktywnej komunikacji		
Czas realizacji	2007-2015	Jednostka koordynująca	Urząd Miejski
Zadania	Czas realizacji	Źródła finansowania	Wykonawca
IV.3.1. Różnorodna, ukierunkowana działalność promocyjna na rynek zewnętrzny i wewnętrzny	2008 - 2015	Środki UE, budżet gminy	Urząd Miejski, NGO, firma z przetargu
IV.3.2. Nawiązanie szerszej współpracy z gminami ościennymi i zaprzyjaźnionymi w celu wymiany doświadczeń i wzajemnej promocji produktów turystycznych	2009 - 2015	Budżet gminy	Urząd Miejski
IV.3.3. Współpraca z gospodarstwami agroturystycznymi, właścicielami hoteli i pensjonatów w zakresie promocji ich ofert	2009 - 2015	Budżet gminy, środki właścicieli gospodarstw agroturystycznych	Urząd Miejski
IV.3.4. Monitoring skuteczności działań promocyjnych podejmowanych przez gminę	2008 - 2015	Budżet gminy	Urząd Miejski
Miary wykonania projektu			
1) ilość inicjatyw podejmowanych przez branżę turystyczną w zakresie promocji 2) ilość wspólnych inicjatyw z gminami ościennymi i zaprzyjaźnionymi 3) ilość inicjatyw podejmowanych przez samorząd w zakresie nawiązania współpracy z przedstawicielami branży turystycznej 4) działania monitorujące i wdrożeniowe podejmowane przez Urząd Miejski			

ZAŁĄCZNIK NR 2. Rozwijanie turystyki jako obowiązek prawny samorządów

Rozwój turystyki stanowi ustawowe zadanie samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkich. Sprawy turystyki stały się od 2001 roku zadaniem własnym samorządów gminnych. W artykule 7 ust. 1 p. 10 ustawy o samorządzie gminnym ujęto to w następujący sposób: „Zagospodarowanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) 10) Kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych.”

Dla samorządu gminnego odniesieniem jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. Potrzeby te mają dwojaki charakter. Można bowiem wyodrębnić:

1. Potrzeby społeczne mieszkańców wspólnoty polegające na stworzeniu dla nich warunków do uprawiania turystyki i szerzej rekreacji.
2. Potrzeby wspólnoty i jej mieszkańców jako organizatorów turystyki, w tym dla celów komercyjnych, dla samej społeczności wspólnoty oraz dla osób przyjeżdżających.

Oprócz ogólnego obowiązku rozwijania turystyki wynikającego z ustawy o samorządzie na organach samorządu gminnego spoczywają zadania określone wprost w konkretnych ustawach. W sferze turystyki dotyczy to głównie zadań wynikających z:

1. Ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych z późniejszymi zmianami,
2. Ustawy z 6 maja 1997 r. o kulturze fizycznej z późniejszymi zmianami,
3. Ustawy z 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych z późniejszymi zmianami.

Ustawa o usługach turystycznych nakłada na burmistrzów, wójtów i prezydentów obowiązek prowadzenia ewidencji obiektów hotelarskich nie będących hotelami, motelami, pensjonatami, kempingami, domami wycieczkowymi, schroniskami młodzieżowymi i schroniskami oraz ewidencji pól biwakowych (art. 38). W art. 40 upoważnia wójtów, burmistrzów i prezydentów do kontroli przestrzegania wymogów przewidzianych dla obiektów hotelarskich, których ewidencję prowadzą. Ponadto ustawa przewiduje karę ograniczenia wolności lub grzywny w przypadku, gdy przedsiębiorca: wykonuje bez wymaganych uprawnień zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, świadcząc usługi hotelarskie używa nazw rodzajowych lub określenia kategorii obiektów hotelarskich bez decyzji lub niezgodnie z de-

czyną, wbrew obowiązkowi świadczy usługi hotelarskie w obiekcie niezgłoszonym do ewidencji, świadczy usługi hotelarskie wbrew decyzji nakazującej wstrzymanie ich świadczenia.

Szczegółowe wymogi, od których uzależnione jest wpisanie obiektu hotelarskiego do ewidencji określa **ROZPORZĄDZENIE MINISTRA GOSPODARKI I PRACY** z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie. Zgodnie z § 4 wyżej wymienionego rozporządzenia wpisanie do ewidencji musi poprzedzić spełnienie wymagań:

- § budowlanych,
- § przeciwpożarowych,
- § sanitarnych,

zgodnie z § 2 ust. 3 minimalnych wymagań, co do wyposażenia określonych w załączniku nr 7 do rozporządzenia.

Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej określa zasady działalności w sferze kultury fizycznej, a także zadania organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego, stowarzyszeń kultury fizycznej i ich związków oraz innych podmiotów w zakresie zapewnienia prawidłowej realizacji procesu wychowania fizycznego, uprawiania sportu i rekreacji ruchowej oraz prowadzenia rehabilitacji ruchowej. Ustawa ta definiuje kulturę fizyczną jako wiedzę, wartości, zwyczaje, działania podejmowane dla zapewnienia rozwoju psychofizycznego, wychowania, doskonalenia uzdolnień i sprawności fizycznej człowieka, a także dla zachowania oraz przywracania jego zdrowia. W art. 4 ust. 1 ustawodawca zobowiązał organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego do tworzenia warunków prawnoorganizacyjnych i ekonomicznych dla rozwoju kultury fizycznej. Jednostki samorządu terytorialnego realizują zadania w zakresie kultury fizycznej jako zadania własne.

Organizowanie działalności w dziedzinie rekreacji ruchowej oraz tworzenie odpowiednich warunków materialno-technicznych dla jej rozwoju jest obowiązkiem organów administracji rządowej i organów jednostek samorządu terytorialnego, klubów sportowych oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i ich związków (art. 42). Polega to na popularyzacji walorów rekreacji ruchowej, organizowaniu zajęć i imprez rekreacyjnych, szkoleniu kadry instruktorów i kierowaniu jej do prowadzenia zajęć rekreacyjnych oraz na tworzeniu, utrzymywaniu i udostępnianiu bazy sportowo – rekreacyjnej. Szczegółowe zasady i warunki prowadzenia działalności w dziedzinie rekreacji ruchowej zostały określone na podstawie art. 42 ustawy w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 12 września 2001 r. Działalność w dziedzinie rekreacji ruchowej obejmuje organizowanie form aktywnego wypoczynku rekreacyjno – sportowego, a w szczególności: biwaków, obozów, rajdów, zlotów, spływów, turniejów, festynów i zawodów amatorskich.

Samorządy wyrażając zgodę na imprezę masową (w założeniu ponad 100 uczestników w terenie) powinny sprawdzić przygotowanie organizatora do jej odpowiedniego realizowania. Konkretnie uprawnienia i zobowiązania wójtów, burmistrzów i prezydentów miast wynikają z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych z dnia 22 sierpnia 1997 roku. Otóż do nich składa się w trybie określonym w art. 6 i 7 ustawy wnioski oraz od nich zależy wydanie zezwolenia lub zakaz organizowania imprezy masowej.

ZAŁĄCZNIK NR 3. Rys historyczny gminy Bobolice

Historia Miasta

Pierwsza wzmianka źródłowa o Bobolicach jest dość późna, bo dopiero 27 lutego 1339 roku w dokumencie kupna ziemi Boboliczkiej, sporządzonym w Koszalinie, a później w dokumencie lokacyjnym z dnia 17 kwietnia 1340 r., w którym biskup Fryderyk von Eickstädt nadał Bobolicom lubeckie prawa miejskie, a ich wprowadzanie w życie powierzył rycerzom: Pawłowi Bartuszewicowi i Gerhardowi Goldbecke (właściciel Głodowej). Nazwę miasta zapisano jako Bublitz. Wraz z nadaniem praw miejskich miasto otrzymało herb, w 1350 r. wybrano pierwszą radę miejską oraz burmistrza, którego nazwisko nie jest znane. Natomiast w 1379 roku funkcję tę pełnił Rainerus Massow. Bobolice rozwinęły się jako miasteczko rzemieślniczo-rolniczo-handlowe. Miasteczko przyciągało osadników niemieckich, których liczba z roku na rok rosła. Bobolice nawiedzały klęski żywiołowe, np. w 1585 r. – zaraza; w 1605 r., 1682 r., 1736 r., - pożary wyrządzające duże szkody materialne i ludnościowe (w 1740 r. żyło tu tylko 856 mieszkańców, w 1743 było w mieście 116 domów).

Miasto było pod administracją biskupów kamieńskich, ale często przechodziło z rąk do rąk różnych właścicieli. Ta częsta zmiana właścicieli nie sprzyjała rozwojowi miasteczka. W 1626 r., otrzymując od księcia Bogusława XIV prawo do organizowania czterech jarmarków w roku, zyskało szansę dalszego rozwoju. W tym czasie mieszkało w nim 64 rzemieślników i 24 rolników. Wśród budowli z tego okresu należy wymienić zamek, ratusz i kościół, jednak do obecnych czasów nie zachowały się żadne ślady tych budowli. Gdy jednak w 1648 roku stało się częścią Brandenburgii, zeszło do rzędu osad marginalnych dla gospodarki regionu. W następnych wiekach losy Bobolic toczyły się różnie. Znaczne ożywienie gospodarcze odnotowano w miasteczku po 1872 roku, gdy zostało ono siedzibą powiatu i otrzymało połączenie kolejowe z Świdwinem i Słupskiem oraz drogowe z Koszalinem i Szczecinkiem.

Powierzchnia powiatu w 1928 r. wynosiła 710 km², a mieszkało w nim 22.183 mieszkańców. W dniu 17 maja 1939 r. miasto liczyło 6.147 mieszkańców i posiadało m. in. młyny, wytwórnię soków, gorzelnię, tartaki, cegielnię, fabrykę maszyn rolniczych i wytwórnię mebli.

Bobolice zostały zdobyte przez Armię Czerwoną 26 lutego 1945 r. i tym samym włączono je w granice Polski. Zacięte walki spowodowały wielkie zniszczenia w zabudowie miasta (75%). Czego nie zniszczono w czasie walki, zniszczyli Rosjanie rabując i pałac ocalałe domy. Tak zrujnowane miasto „straszyło” przez wiele lat. Odgruzowano je dopiero w latach

sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Pod koniec tych lat zbudowano pierwszy dom mieszkalny. W międzyczasie uruchomiono wytwórnię win, zakłady przemysłu wełnianego i inne. Rozwinęło się życie oświatowe, kulturalne (działał słynny w kraju klub "Tunel"), handel i rzemiosło. .

Ważniejsze daty z historii Gminy

- 27 II 1339 r.** – Zakup przez biskupa Fryderyka von Eickstäda 3/4 ziemi bobolickiej wraz z Bobolicami od Wedlów i ich krewniaków.
- 17 IV 1340 r.** – Biskup Fryderyk von Eickstädt wydał zezwolenie na lokację miasta Bobolic na prawach lubeckich.
- 24 IV 1350 r.** – Biskup Jan potwierdził Bobolicom przywileje nadane w 1340 r.
- 1411 r.** – Książę Bogusław VIII zdobywa siłą Bobolice, przekazane Krzyżakom przez biskupa Siegfryda Bocka.
- 1465 r.** – Początek cechu piekarzy w Bobolicach.
- 1505 r.** – Biskup Martin Carith odebrał Piotrowi Glasenappowi uprzednio sprzedane Bobolice, Ubiedrze i Kłanino, ponieważ popełnił przestępstwa.
- 1512 r.** – Biskup Martin sprzedał za 3000 złotych guldenów zamek, miasto i wójtostwo Bobolice braciom Simonowi i Henningowi Lohde z Gozdu.
- 1514 r.** – Biskup odebrał braciom Lohde Bobolice, ponieważ okazali się rabusiami. Następnie sprzedał je za 3000 florenów Jakubowi Klejstowi.
- 1564 r.** – Zorganizowano w Bobolicach pierwszą szkołę. Budynek wzniesiono na placu przykościelnym.
- 1574 r.** – Bobolice otrzymały od biskupa księcia Kazimierza prawo organizowania dodatkowo raz na rok jednego kramu oraz dwóch targów końskich i bydłych.
- 1605 r.** – Na początku września wielki pożar niszczy miasto.
- 1622 r.** – Szkoła dla dziewcząt została oddzielona od chłopców.
- 1625 r.** – Napady polskich kozaków Stanisława Lisowskiego na wsie ziemi bobolickiej.
- 1630 r.** – Jako burmistrz Bobolic jest wzmiankowany Elias Kokeldej - nadzorca majątku Ostrówek.
- 1631 r.** – Szwedzcy żołnierze spowodowali wielki pożar miasta.
- 1638 r.** – Cesarscy Chorwaci pułkownika Petera Lose splądrowali Bobolice.
- 1639 r.** – Ponowny wielki pożar miasta strawił szkołę.
- 1641 r.** – W Bobolicach powstał diakonat ewangelicki. Pierwszym diakonem został Johann Koens.
- 1648 r.** – Pomorze Zachodnie zostało włączone do Brandenburgii. Jego namiestnikiem został książę Bogusław Croy.

- 1653 r.** – Bogusław Croy otrzymał domenę boboliczką jako dożywocie.
- 1653 r.** – 15 września została spalona na stosie w Bobolicach Katarzyna Kleyers, oskarżona o czary, kontakty z diabłami i o uśmiercanie dzieci.
- 1682 r.** – W wielkim pożarze miasta padło 115 domów i dużo stodół.
- 1727 r.** – 16 kwietnia urodził się w Bobolicach George Friedrich Dittmer - później słynny na całe Niemcy kupiec.
- 1736 r.** – Kolejny pożar strawił 59 domów i 17 stodół.
- 1765 r.** - W Bobolicach stacjonuje kompania pruskich huzarów.
- 1778 r.** – Johann Dawid Telling otrzymał od króla pozwolenie na budowę garbarni i młyna do mielenia kory dębowej.
- 1794 r.** – Miasto i okolice nawiedził straszny głód z powodu suszy.
- 1798 r.** – Otwarto aptekę w Bobolicach.
- 1800 r.** – Wielki pożar ogołocił miasto.
- 1807 r.** – Bobolice okupują wojska napoleońskie.
- 1809 r.** – 9 maja reaktywowano w mieście bractwo strzeleckie.
- 1813 r.** – 24 czerwca zakwaterowano w Bobolicach niemiecko-rosyjski legion.
- 1816 r.** – Bobolice otrzymały pierwszą konną pocztę.
- 1832 r.** – Epidemia cholery.
- 1865 r.** – Nad rzeką Chociel uruchomiono przetwórnnię wełny. Właścicielem był Raasch.
- 1872 r.** – Utworzono powiat bobolicki.
- 1879 r.** – Urządzono szpital na 16 łóżek.
- 1881 r.** – Została zakończona budowa nowej szkoły.
- 1896 r.** – Uruchomiono linię kolejową Grzmiąca – Bobolice.
- 1898 r.** – Agust Luckfiel - właściciel młyna wodnego uruchomił elektr. wodną o mocy 16 kW.
- 1903 r.** – Uruchomiono odcinek kolei szerokotorowej Bobolice - Polanów.
- 1904 r.** – Zakończono budowę kościoła ewangelickiego – luterańskiego przy obecnej ul. Pocztovej
- 1908 r.** – 28 lipca odsłonięto pomnik cesarza Wilhelma I.
- 1908 r.** – 28 września Zarząd Miejski przeniósł się do budynku za kościołem.
- 1909 r.** – Został ukończony budynek starostwa.
- 1912 r.** – Rozbudowano szpital miejski do 36 łóżek.
- 1912 r.** – Rozebrano stary ratusz na rynku.
- 1927 r.** – Zawalił się nasyp kolejowy w dolinie Chocieli.
- 1935 r.** – Przy ulicy Dworcowej wzniesiono katolicką kaplicę.

1945 r. – 26 lutego zajęcie Bobolic przez Armię Czerwoną, pożar miasta. Rozpoczęto wysiedlanie Niemców i osiedlanie Polaków.

ZAŁĄCZNIK NR 4. Wykaz obiektów dziedzictwa kulturowego w gminie Bobolice.

Obiekty o wartościach zabytkowych podlegające ochronie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Koszalinie.¹⁰

Na terenie gminy występują obiekty uznane za dobra kultury i wpisane do ścisłego rejestru zabytków województwa Koszalińskiego oraz obiekty o wartościach zabytkowych (np. ze względu na datowanie) nie wpisane do ścisłego rejestru zabytków województwa koszalińskiego. Wszystkie te obiekty w myśl ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Dz. U. z 1990 r. Nr 56, póź. 322 wraz z późniejszymi zmianami) podlegają ochronie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Poniżej przedstawiono tylko ogólną informację o występowaniu poszczególnych grup obiektów.

Ogółem na obszarze gminy znajduje się: 96 obiektów nieruchomych, w skład których wchodzi:

- § 23 dawne parki dworskie,
- § 16 dawnych dworów,
- § 2 założenia podworskie,
- § 31 cmentarzy, w tym 5 czynnych komunalnych,
- § 11 obiektów sakralnych, w tym 9 użytkowanych kościołów rzymsko-katolickich,
- § 13 obiektów budownictwa ludowego (chałupy, stodoły, bud. inwentarskie - użytkowane),
- § 585 stanowisk archeologicznych.

Z wymienionych wyżej obiektów do rejestru zabytków województwa koszalińskiego wpisano 42, a mianowicie:

26 zabytków nieruchomych w skład których wchodzi:

- § 18 parków,
- § 4 dwory,
- § 1 cmentarz,
- § 3 obiekty sakralne,
- § 16 zabytków archeologicznych.

¹⁰ Na podstawie: Studium Uwarunkowań Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bobolice

Parki.

23 obiekty zlokalizowane w 23 wsiach: Boboliczki, Bożniewice, Cybulino, Dargiń, Darzewo, Dobrociechy, Głodowa, Górawino, Kępsko, Kłanino, Krępa, Kurowo, Nowosiółki, Opatówek, Przydargiń, Radwanki, Różany, Stare Borne, Świelino, Trzebień, Ujazd, Wilczogóra, Wojęcino.

Do rejestru zabytków województwa koszalińskiego wpisanych jest 18 obiektów:

- § park z II pół. XIX w. we wsi Boboliczki - nr rej. 1030 z 13.06.1978 r.,
- § park z XIX w. wraz z dworem we wsi Bożniewice - nr rej. 962 z 25.03.1977 r.,
- § park z XIX w. wraz z pałacem we wsi Cybulino - nr rej. 963 z 25.03.1977 r.,
- § park z XVIII w. wraz z dworem w wsi Dargiń - nr rej. 968 z 30.03.1977 r.,
- § park z XIX w. we wsi Darzewo - nr rej. 964 z 25.03.1977 r.,
- § park z XIX w. wraz z klonową aleją dojazdową we wsi Dobrociechy - nr rej. 1031 z 06.13.1978 r.
- § park z II pół. XIX w. we wsi Głodowa - nr rej. 1032 z 13.06.1978 r.,
- § park z II pół. XIX w. we wsi Kępsko - nr rej. 1136 z 11.10.1980 r.,
- § park z II pół. XIX w. we wsi Kłanino - nr rej. 965 z 30.(5j 1977 r.,
- § park z II pół. XIX w. wraz z kościołem - dawna kaplica grobowa we wsi Krępa - nr rej. 1033 z 13.06.1978 r.,
- § park z II pół. XIX w. we wsi Nowosiółki - nr rej. 1069 z 08.01.1979 r.,
- § park z końca XIX w. we wsi Przydargiń - nr rej. 1070 z 08.01.1979 r.,
- § park z II pół. XIX w. wraz z jesionowymi alejami dojazdowymi we wsi Radwanki - nr rej. 1094 z 06.06.1980 r.,
- § park z II pół. XIX w. we wsi Różany - nr rej. 1071 z 10.01.1979 r.,
- § park z II pół. XIX w. wraz z pałacem i wystrojem wnętrza we wsi Świelino - nr rej. 213 z 22.09.1959 r.,
- § park z XIX w. wraz z alejami dojazdowymi wiązowymi i klonowo-dębowymi we wsi Ujazd -nrrej. 1093 z06.06.1980 r.,
- § park z II pół. XIX w. we wsi Wilczogóra - nr rej. 966 z 30.03.1977 r.,
- § park z XIX w. we wsi Wojęcino - nr rej. 967 z 30.03.1977 r.

Dwory.

Na terenie gminy znajduje się 16 obiektów dworskich zlokalizowanych w 16 wsiach: Boboliczki, Bożniewice, Cybulino, Dargiń, Darzewo, Dobrociechy, Głodowa, Kępsko, Kłanino, Nowosiółki, Przydargiń, Różany, Stare Borne, Świelino, Trzebień, Wilczogóra.

Do rejestru zabytków województwa koszalińskiego wpisane są 4 obiekty:

- § dwór z połowy XIX w. wraz z parkiem we wsi Bożniewice - nr rej. 962 z 25.03.1977 r.,
- § pałac (dwór) z I pół. XIX w. wraz z parkiem we wsi Cybulino - nr rej. 963 z 25.03.1977 r.,
- § dwór I ćw. XIX w. wraz z parkiem we wsi Dargiń - nr rej. 968 z 30.03.1977 r.,
- § pałac (dwór) z II pół. XVIII w. wraz z wystrojem wnętrza i parkiem we wsi Świelino -nr rej. 213 z 22.09.1959 r.

Założenia podworskie.

2 obiekty zlokalizowane są w dwóch wsiach: Krępa i Wojęcino.

Obiekty nie są wpisane do rejestru zabytków województwa koszalińskiego.

Cmentarze.

31 obiektów zlokalizowanych jest w 21 wsiach: Bożniewice, Chmielno, Cybulino, Dargiń (2), Dobrociechy, Drzewiany (3) w tym I czynny, Głodowa, Gozd (3) w tym I czynny, Górawino, Jatynia, Kłanino - czynny, Krępa (2), Kurowo (2) w tym I czynny, Łozice (2), Porost - czynny, Nowe Łozice, Świelino (3), Ubiedrze, Wilczogóra, Wojęcino (3).

Do rejestru zabytków województwa koszalińskiego wpisany jest jeden obiekt: cmentarz przykościelny z XVI w. wraz z kościołem i wystrojem wnętrza we wsi Świelino -nr rej. 149 z 12.07.1954 r.

Obiekty sakralne.

11 obiektów zlokalizowanych jest w 11 wsiach: Chmielno - kościół czynny, Cybulino - kaplica grobowa w ruinie, Drzewiany - kościół czynny, Głodowa - kościół czynny, Gozd - kościół czynny, Kłanino - kościół czynny, Krępa - kościół czynny, Kurowo - kościół czynny, Porost - kościół czynny, Wojęcino - kaplica grobowa w ruinie.

Do rejestru zabytków województwa koszalińskiego wpisane są 3 obiekty:

- § kaplica grobowa z XVII w. we wsi Cybulino - nr rej. 385 z 14.04.1964 r.,
- § kaplica grobowa z II pół. XIX w. obecnie kościół rzymsko-katolicki wraz z parkiem we wsi Krępa - nr rej. 1033 z 13.06.1978 r.,
- § kościół z XV w. obecnie rzymsko-katolicki wraz z wystrojem wnętrza i cmentarzem przykościelnym we wsi Świelino - nr rej. 149 z 12.07.1954 r.

Obiekty budownictwa ludowego

13 obiektów zlokalizowanych w 4 wsiach: Gozd - chałupa gburiska, stodoła; Kurowo - chałupa gburiska, bud. bramny, bud. inwentarsko-stodolny, stodoła, chałupa; Łozice - chałupa gburiska, bud. inwentarski z wozownią; Porost - chałupa gburiska. Obiekty nie są wpisane do rejestru zabytków województwa koszalińskiego.

Stanowiska archeologiczne.

Rozrzucone są na obszarze całej gminy, lecz kartografia stanowisk wykazuje ich skupiska rozłożone generalnie w okolicach wsi: Chlebowo, Chociwle, Dargiń, Drzewiany, Głodowa, Górawino, Kłanino, Porost.

Większość z nich ma małą wartość poznawczą. Do rejestru zabytków województwa koszalińskiego wpisanych jest 16 obiektów:

- § grodzisko nizinne we wsi Bobrowo - nr rej. 660 z 04.12.1968 r.,
- § grodzisko nizinne we wsi Chlebowo - nr rej. 659 z 03.12.1968 r.
- § grodzisko nizinne (domniemane) we wsi Dargiń - nr rej. 662 z 04.12.1968 r.,
- § grodzisko nizinne we wsi Gozd - nr rej. 665 z 04.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne we wsi Górawino - nr rej. 666 z 04.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne we wsi Jabłowo - nr rej. 632 z 10.11.1967 r.,
- § grodzisko wyżynne we wsi Kępsko - nr rej. 663 z 04.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne we wsi Kurowo - nr rej. 670 z 05.12.1968 r.,
- § osada otwarta (przyrodowa) we wsi Porost - nr rej. 674 z 05.12.1968 r.,
- § grodzisko nizinne we wsi Porost - nr rej. 675 z 05.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne we wsi Przydargiń - nr rej. 664 z 04.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne we wsi Spokojne - nr rej. 673 z 05.12.1968 r.,
- § grodzisko nizinne we wsi Stare Borne - nr rej. 676 z 06.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne (domniemane) we wsi Ubiedrze - nr rej. 677 z 06.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne dwuczłonowe we wsi Wojęcino - nr rej. 678 z 06.12.1968 r.,
- § grodzisko wyżynne dwuczłonowe we wsi Wojęcino - nr rej. 768 z 02.09.1969 r.

ZAŁĄCZNIK NR 5. Kalendarz imprez kulturalnych i sportowo - rekreacyjnych w gminie Bobolice.

Lp.	Nazwa imprezy	Opis	Termin	Organizator
1.	Wystawa obrazów poplenerowych – lata 70/85	Ekspozycja stała	styczeń - grudzień	Miejska Izba Muzealna
2.	Historia Miasta Bobolice	Ekspozycja stała	styczeń – grudzień	Miejska Izba Muzealna
3.	Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy		styczeń	Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury
4.	Konkurs Pieśni Religijnej - Kurowo		II połowa marca	Szkołą Podstawowa w
5.	Morsowanie	Zakończenie sezonu przez członków Klubu Morsa „Posejdon”	marzec	Klub Morsów POSEJDON w Koszalinie, M-GOK
6.	Wielkanocny Straganik	Sprzedaż ozdób świątecznych wykonanych przez dzieci i młodzież gminy, występy artystów amatorów, pokaz	marzec	Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury
7.	Ptaki, Ptaszki i Ptaszeta Polne – Turniej Recytatorski		marzec - kwiecień	M-GOK – etap gminny
8.	Dzień Papieski	Uroczystość z okazji kolejnej rocznicy śmierci Jana Pawła II	kwiecień	Rada Parafialna, M-GOK
9.	Festyn Parafialny	Festyn organizowany od kilku lat. Dochód z imprezy jest przeznaczony na remonty kościołów w	czerwiec	Rada Parafialna, M-GOK
10.	Amatorskie Gonitwy Konne	Festyn organizowany od lat. Udział w imprezie biorą hodowcy koni, właściciele stajni i jeźdźcy z regionu. W ramach zawodów odbywają się : Konkurs skoków przez przeszkody, wyścigi kuców, gonitwy konne	czerwiec	Gospodarstwo Rolne Radwanki, M-GOK
11.	Noc Świętojańska (Kupały)	Festyn kulturalno-rekreacyjny organizowany nad Jeziorem Chlewo w Poroście	czerwiec	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury
12.	Integracyjne Igrzyska Osób Niepełnosprawnych WĘZEŁ PRZYJAŹNI	Festyn rekreacyjno-kulturalny. Udział biorą reprezentacje placówek wsparcia dziennego, a także szkoły	czerwiec	Środowiskowy Dom cy ODNOWA Bobolice, Miejsko-Gminny Ośrodek

				Pomocy Społecznej, M-GOK
13.	Dziecięcy Turniej Piłki Nożnej BOBOLICE CUP	Impreza sportowa. Udział biorą zespoły z Polski i Niemiec	czerwiec	UKS Olimpia Bobolice
14.	Dni Bobolic	Obchody związane z 650 rocznicą nadania praw miejskich miast. Corocznie gromadzą artystów amatorów.	lipiec	Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury
15.	Festiwal Piosenki Biesiadnej	Impreza kulturalna. Udział biorą zespoły amatorskie z regionu	lipiec	Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury
16.	Crossowy Wyścig Rowerowy	Trasa: Bobolice – Chmielno - Bobolice	lipiec	M-GOK, Ognisko TKKF Bicykl
17.	Bieg Terenowy RUN Bobolice	Trasa: Bobolice – Chmielno - Bobolice	lipiec	M-GOK, Ognisko TKKF RUN42 Kurowo
18.	Integracyjny Konkurs Piosenki Osób Niepełnosprawnych	Impreza kulturalna. Udział biorą reprezentacje placówek wsparcia dziennego, a także szkoły	wrzesień	Środowiskowy Dom Samopomocy ODNOWA Bobolice, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecz-
19.	Dzień Bez Samochodu	Akcja promująca zdrowy i aktywny styl życia	22 września	Ognisko TKKF Bicykl, M-GOK
20.	Cała Polska Biega	Coroczna impreza ogólnopolska.	wrzesień	Ognisko TKKF RUN42 w Kurowie, M-GOK
21.	Turniej z okazji DNIA PIŁKARZA	Impreza integracyjna dla uczniów szkół i placówek szkolno-wychowawczych. Należy zaznaczyć, że w klubie działają również sekcje integracyjne.	wrzesień	UKS Olimpia Bobolice
22.	Wielki Turniej Koszykówki	Impreza sportowa	październik	UKS GULKI Bobolice
23.	Święto Pieczonego Ziemniaka	Festyn rekreacyjno-kulturalny	październik	Gospodarstwo Rolne Radwanki, M-GOK
24.	Dzień Papieski	Uroczystość z okazji kolejnej rocznicy pontyfikatu Jana Pawła II	październik	Rada Parafialna, M-GOK
25.	Dzień Niepodległości	Uroczystość z okazji Narodowego Święta Niepodległości	listopad	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury
26.	Jesienne Spotkania Artystyczne	Integracyjna impreza kulturalna . Udział biorą zespoły amatorskie z placówek opiekuńczo-wychowawczych i szkół.	listopad	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury
27.	Spotkanie Wigilijne	Integracyjna impreza kulturalno-rekreacyjna . Udział biorą zespoły	grudzień	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury

		amatorskie z placówek opiekuńczo-wychowawczych i szkół.		
28.	„Bożonarodzeniowy kram” –	Konkurs plastyczny adresowany do dzieci i młodzieży, kultywujący tradycje bożonarodzeniowe	grudzień	Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury w Bobolicach

Spis rysunków

RYSUNEK 1. SCHEMAT OPRACOWANIA PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE NA LATA 2007 - 2015 -----	5
RYSUNEK 2. POWIĄZANIE „PROGRAMU ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE NA LATA 2007 – 2015” Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI -----	14
RYSUNEK 3. ODPOWIEDZI INTERNAUTÓW NA PYTANIE: „JAKIE DZIAŁANIA NALEŻAŁOBY PODJĄĆ, ABY PRZYCIĄGNĄĆ DO GMINY TURYSTÓW?” . -----	74
RYSUNEK 4. ETAPY OPRACOWANIA PRODUKTU -----	98

Spis tabel

TABELA 1. NAJWIĘKSZE JEZIORA NA TERENIE GMINY -----	21
TABELA 2. WYKAZ ISTNIEJĄCYCH POMNIKÓW PRZYRODY (DRZEWA) NA TERENIE GMINY BOBOLICE -----	24
TABELA 3. WYKAZ ISTNIEJĄCYCH POMNIKÓW PRZYRODY (GŁAZY NARZUTOWE) NA TERENIE GMINY BOBOLICE -----	25
TABELA 4. UAKTUALNIENIE BAZY NOCLEGOWEJ – URZĄD MIEJSKI W BOBOLICACH, STYCZEŃ 2007 -----	53
TABELA 5. UAKTUALNIENIE BAZY NOCLEGOWEJ – URZĄD MIEJSKI W BOBOLICACH, STYCZEŃ 2007 (C.D) -----	56
TABELA 7. SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE DOTYCZĄCE OBIEKTÓW ŚWIADCZĄCE USŁUGI GASTRONOMICZNE -----	60
TABELA 8. OPIS TRASY „GREENWAY – NASZYJNIK PÓLNOCY” -----	61
TABELA 9. ZESTAWIENIE DANYCH DOTYCZĄCYCH OBIEKTÓW BAZY TOWARZYSZĄCEJ – URZĄDZENIA ROZRYWKOWE -----	66
TABELA 10. ZESTAWIENIE DANYCH DOTYCZĄCYCH OBIEKTÓW BAZY TOWARZYSZĄCEJ – URZĄDZENIA USŁUGOWE -----	66
TABELA 11. ZESTAWIENIE DANYCH DOTYCZĄCYCH OBIEKTÓW BAZY TOWARZYSZĄCEJ – URZĄDZENIA UŁATWIAJĄCE UPRAWIANIE TURYSTYKI -----	68
TABELA 12. WYBRANE DZIAŁANIA Z ZAKRESU PROMOCJI MIASTA I GMINY W LATACH 2003 - 2006 -----	69
TABELA 13. WYDATKI NA TURYSTYKĘ I PROMOCJĘ TURYSTYKI -----	73
TABELA 14. ZAREJESTROWANE INNE OBIEKTY ŚWIADCZĄCE USŁUGI HOTELARSKIE -----	77
TABELA 15. ANALIZA SWOT W ZAKRESIE ROZWOJU TURYSTYKI W GMINIE BOBOLICE. -----	80